

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta provozně ekonomická

Obor provoz a ekonomika

Katedra práva

Diplomová práce

TRESTNÍ ŘÍZENÍ SE ZAMĚŘENÍM NA PŘEČIN
ZANEDBÁNÍ POVINNÉ VÝŽIVY

(CRIMINAL PROCEEDINGS FOCUSED ON THE OFFENSE OF THE NEGLECT
MANDATORY NUTRITION)

Autor:

Bc. Petra Pecháčková

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Ing. Pavel Pikola, Ph.D.

Praha 2014 ©

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra práva
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Pecháčková Petra

Veřejná správa a regionální rozvoj nav.- Most

Název práce

Trestní řízení se zaměřením na přečin zanedbání povinné výživy

Anglický název

Criminal proceedings focused on the offense of the neglect mandatory nutrition

Cíle práce

- vývoj legislativy České republiky v oblasti trestního řízení se zaměřením na přečin zanedbání povinné výživy
- zmapování problematiky trestního řízení se zaměřením na přečin zanedbání povinné výživy
- zhodnocení a vývoj postupu a provádění jednotlivých úkonů v oblasti trestního, zaměřeného na přečin zanedbání povinné výživy
- vlastní návrhy a opatření na zlepšení situace

Metodika

- a) studium odborné knižní literatury
- b) studium odborných časopisů
- c) analýza aktuálních údajů, týkajících se problematiky
- d) provedení osobních rozhovorů

Harmonogram zpracování

1. Sběr dat, vyhotovení zadání práce - do 30.06.2013
2. Zkoumání literárních zdrojů a dat - do 30.09.2013
3. Vypracování teoretické části práce - do 30.11.2013
4. Vypracování praktické části práce - do 28.02.2014
5. Odevzdání práce dle závazných pokynů - do

Rozsah textové části

60-80 stran

Klíčová slova

Trestní řízení, Přečin, Zanedbání povinné výživy, Policie České republiky, Státní zastupitelství, Orgány činné v trestním řízení, Trestní oznámení, Poškozený, Podezřelý, Legislativa

Doporučené zdroje informací

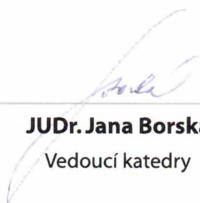
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 418/2011, o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Občanský soudní řád
- Jednací soudní řád
- zákon č. 295/2008 Sb., novela OSŘ a zákona č. 359/1999 Sb.,
- Úmluva o právech dítěte - Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.,
- Nařízení rady EU č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách
- zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním ve znění pozdějších předpisů (od 1.1.2014 bude nahrazen zákonem č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém)
- HOLUB, Milan a NOVÁ Hana, Zákon o rodině - Komentář a předpisy souvisící
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol., Řízení ve věcech rodinněprávních
- RADVANOVÁ, Sena a ZUKLÍNOVÁ Michaela, Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva
- ŠVARC, Zbyněk a kol., Základy soukromého práva
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, České rodinné právo
- KUČERA, Zdeněk, Mezinárodní právo soukromé
- KNAPPOVÁ, Marta a kol., Občanské právo 3, část Rodinné právo

Vedoucí práce

Píkola Pavel, JUDr. Ing., Ph.D.

Termín odevzdání

březen 2014

JUDr. Jana Borská
Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr. h. c.
Děkan fakulty

V Praze dne 12.11.2013

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma „Trestní řízení se zaměřením na přečin Zanedbání povinné výživy“ jsem vypracovala samostatně. Veškeré podklady a použitou literaturu uvádím v seznamu použité literatury.

V Praze dne.....

.....

Bc. Petra Pecháčková

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala JUDr. Ing. Pavlu Pikolovi PhD. za odbornou pomoc při zpracování mé diplomové práce. Dále tímto děkuji mým blízkým, kteří se mnou po celou dobu studií měli trpělivost.

V Praze dne.....

.....

Bc. Petra Pecháčková

TRESTNÍ ŘÍZENÍ SE ZAMĚŘENÍM NA PŘEČIN ZANEDBÁNÍ POVINNÉ VÝŽIVY

Souhrn

Diplomová práce s názvem „Trestní řízení se zaměřením na přečin Zanedbání povinné výživy“ ve své teoretické části popisuje trestní a rodinné právo spolu s jejich prameny, související s problematikou trestního řízení zaměřeného na přečin Zanedbání povinné výživy v České republice, jimiž se řídí orgány činné v trestním řízení na tomto území, zejména Policie České republiky a Státní zastupitelství.

V praktické části jsou popsány jednotlivé kategorie trestných činů, konkrétně přečin Zanedbání povinné výživy, kterému je zde věnována největší pozornost. Dále pak podrobný postup orgánů činných v trestním řízení se zaměřením na trestní řízení ve věci přečinu Zanedbání povinné výživy. V této části jsem zhodnotila situaci a vývoj trestního řízení uvedeného přečinu a postup orgánů činných v trestním řízení, zabývajících se touto problematikou v ČR. Rovněž jsem zhodnotila situaci v regionech ČR a v neposlední řadě jsem poukázala na hlavní nedostatky v oblasti trestního řízení souvisejícího s výše uvedeným přečinem. V závěru této práce poukazuji na nepostradatelnost kvalitní legislativy ČR v oblasti trestního řízení, týkající se uvedené problematiky, na jejímž základě by práce orgánů činných v trestním řízení byla efektivnější a zvýšila se tak úroveň vedení trestního řízení. Dále poukazuji na důležitost vnímání hlavních problémů a příčin, souvisejících s přečinem Zanedbání povinné výživy v České republice tak, aby se dále neprohlubovaly a nedošlo ke zhoršení situace na území ČR.

Klíčová slova

- Trestní řízení
- Přečin
- Zanedbání povinné výživy
- Policie České republiky
- Státní zastupitelství
- Orgány činné v trestním řízení
- Trestní oznámení
- Poškozený
- Podezřelý
- Legislativa

CRIMINAL PROCEEDINGS FOCUSED ON THE OFFENSE OF THE NEGLECT MANDATORY NUTRITION

Summary

This thesis titled "Criminal proceedings focused on the offense of the neglect mandatory nutrition" in its theoretical part describes the criminal and family law and their sources, related to the issue of criminal proceedings aimed at offense neglect of mandatory nutrition in the Czech Republic, which is governed by the law-enforcement authorities on the territory of the Czech Republic, in particular the police and the Prosecutor's Office.

In the practical part describes the different categories of criminal offences and procedure for law enforcement authorities, with a focus on criminal proceedings in tort malpractice nutrition. In this section I assess the situation and developments in the criminal proceedings referred to tort law and procedure in criminal proceedings dealing with this issue in the Czech Republic. Also, I assess the situation in the regions of the Czech Republic and last but not least I pointed to the main shortcomings in the area of criminal proceedings related to the foregoing tort. At the end of this work, I am pointing out the indispensable quality of legislation of the Czech Republic in the area of criminal procedure, to the above issues, on the basis of the work of law enforcement has been more efficient and increase the level of leadership of the criminal proceedings. Furthermore, I point out the importance of the perception of the main problems and causes related to tort malpractice nutrition in the Czech Republic, to further neprohlubovaly and prevent the deterioration of the situation in the territory of the Czech Republic.

Keywords

- Criminal proceedings
- Misdemeanor
- Neglect of mandatory nutrition
- Police of the Czech Republic
- Prosecutor's Office
- Bodies active in criminal proceedings
- The criminal complaint
- Damaged
- Suspect
- Legislation

Obsah

1 ÚVOD	11
2 CÍL PRÁCE A METODIKA	12
2.1 CÍL PRÁCE	12
2.2 METODIKA PRÁCE	13
3 TRESTNÍ PRÁVO A PRAMENY TRESTNÍHO PRÁVA	14
3.1 POJEM A ÚČEL TRESTNÍHO PRÁVA	14
3.1.1 <i>Funkce trestního práva</i>	14
3.1.2 <i>Trestní právo hmotné</i>	15
3.1.3 <i>Trestní právo procesní</i>	15
3.2 PRAMENY TRESTNÍHO PRÁVA	15
3.2.1 <i>Prameny národní</i>	16
3.2.2 <i>Prameny práva EU</i>	22
3.2.3 <i>Prameny mezinárodní</i>	24
3.2.4 <i>Výklad trestních zákonů</i>	25
3.3 TRESTNÍ ŘÍZENÍ	27
3.3.1 <i>Systém základních zásad trestního řízení</i>	28
3.4 PŘEDMĚT TRESTNÍHO ŘÍZENÍ	31
3.4.1 <i>Předběžné otázky</i>	31
3.5 SUBJEKTY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ, STRANY, SOUDY	32
3.5.1 <i>Subjekt</i>	32
3.5.2 <i>Strana</i>	32
3.5.3 <i>Soudy</i>	32
3.6 PODEZŘELÝ, OBVINĚNÝ, OBHÁJCE.....	33
3.6.1 <i>Podezřelý</i>	33
3.6.2 <i>Obviněný</i>	34
3.6.3 <i>Obhájce</i>	34
3.6.4 <i>Osoby se samostatnými obhajovacími právy</i>	34
3.7 POŠKOZENÝ A ZÚČASTNĚNÁ OSOBA	35
3.7.1 <i>Poškozený</i>	35
3.7.2 <i>Zúčastněná osoba</i>	35
3.7.3 <i>Zastupování</i>	36
3.8 ORGÁNY ČINNÉ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	36
3.8.1 <i>Státní zastupitelství</i>	36
3.8.2 <i>Policie České republiky</i>	37
4 RODINNÉ PRÁVO A PRAMENY RODINNÉHO PRÁVA	38
4.1 MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ.....	38
4.1.1 <i>Obecná část</i>	39
4.1.2 <i>Zvláštní část</i>	39
4.1.3 <i>Mezinárodní právo procesní</i>	39
4.1.4 <i>Druhy norem mezinárodního práva</i>	39
4.2 PRAMENY MEZINÁRODNÍHO PRÁVA SOUKROMÉHO	40
4.2.1 <i>Vnitrostátní prameny</i>	40
4.2.2 <i>Mezinárodní prameny</i>	41

4.2.3 Evropské prameny	42
4.3 POJEM A ÚČEL RODINNÉHO PRÁVA	43
4.3.1 Povaha rodinného práva	43
4.3.2 Základní principy rodinného práva	44
4.3.3 Rodičovská zodpovědnost	45
4.3.4 Práva a povinnosti dětí	46
4.3.5 Náhradní rodinná péče	47
4.4 VÝŽIVNÉ	49
4.4.1 Obecně o výživném	50
4.4.2 Pojem výživného	50
4.4.3 Vznik vyživovací povinnosti	51
4.4.4 Rozsah vyživovací povinnosti	51
4.4.5 Kritéria výživného a určení jeho výše	52
4.4.6 Placení, započtení a promlčení výživného	54
4.4.7 Zánik vyživovací povinnosti	54
4.5 DRUHY VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI	55
4.5.1 Vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí	55
4.5.2 Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými	56
4.5.3 Vyživovací povinnost mezi manžely	56
4.5.4 Výživné rozvedeného manžela	56
4.5.5 Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce	57
4.6 URČOVÁNÍ A POPÍRÁNÍ RODIČOVSTVÍ	57
4.6.1 Obecně o určení otcovství	57
4.6.2 Domněnky otcovství	58
4.6.3 Určování otcovství v cizině	59
5 TRESTNÉ ČINY	60
5.1 TRESTNÝ ČIN A JEHO SKUTKOVÁ PODSTATA TRESTNÉHO ČINU	60
5.1.1 Pojmové znaky trestného činu	60
5.2 DĚLENÍ TRESTNÝCH ČINŮ	61
5.3 POJEM A DEFINICE SKUTKOVÉ PODSTATY TRESTNÉHO ČINU	62
5.3.1 Znaky skutkové podstaty trestného činu	62
5.3.2 Třídění skutkové podstaty trestného činu	62
5.4 OBJEKT TRESTNÉHO ČINU	62
5.4.1 Třídění objektů trestného činu	63
5.5 OBJEKTIVNÍ A SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA TRESTNÉHO ČINU	64
5.5.1 Subjektivní stránka	64
5.5.2 Objektivní stránka	64
5.6 PACHATEL TRESTNÉHO ČINU	64
5.7 SOUBĚH TRESTNÉHO ČINU	65
5.7.1 Druhy souběhu	65
5.7.2 Účinky souběhu	65
5.7.3 Recidiva	66
5.7.4 Skutek	66
5.8 VÝVOJOVÁ STÁDIA TRESTNÉHO ČINU	66
5.8.1 Fáze	66
5.8.2 Příprava trestného činu	67
5.8.3 Pokus trestného činu	67
5.9 TRESTNOST	67
5.9.1 Zánik trestnosti	67
5.9.2 Trest	67

6 POSTUP ORGÁNŮ ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	68
6.1 TRESTNÍ OZNÁMENÍ	68
6.2 PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ	69
6.2.1 Zkrácené přípravné řízení	69
6.2.2 Dokazování, zásady dokazování a dělení důkazů.....	70
6.2.3 Jednotlivé důkazné prostředky	71
6.3 PŘEDBĚŽNÉ PROJEDNÁNÍ OBŽALOBY.....	71
6.4 ROZHODNUTÍ V TRESTNÍCH VĚCECH.....	72
6.5 HLAVNÍ LÍČENÍ.....	72
6.6 ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY ŘÍZENÍ.....	73
6.6.1 Řízení proti uprchlému.....	73
6.6.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání.....	73
6.6.3 Narovnání.....	73
6.6.4 Řízení před samosoudcem	74
6.6.5 Řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu	74
6.6.6 Řízení ve věcech mladistvých.....	74
6.7 OPRAVNÉ PROSTŘEDKY OBECNĚ A ZÁSADY OPRAVNĚHO ŘÍZENÍ.....	75
6.7.1 Opravné řízení a principy opravného řízení.....	75
6.7.2 Opravný prostředek a rozdělení opravných prostředků.....	76
7 PŘEČIN ZANEDBÁNÍ POVINNÉ VÝŽIVY V PRAXI.....	77
7.1 PŘÍJEM TRESTNÍHO OZNÁMENÍ.....	77
7.2 PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ	79
7.2.1 Prověřování a dokazování.....	80
7.3 VÝSLECH ÚČASTNÍKŮ ŘÍZENÍ.....	82
7.4 ROZHODNUTÍ VE VĚCI.....	83
7.5 SDĚLENÍ OBVINĚNÍ.....	83
7.6 OBŽALOBA	84
7.7 HLAVNÍ LÍČENÍ.....	84
8 PROBLÉMY SPOJENÉ S TRESTNÍM ŘÍZENÍM VE VĚCI PŘEČINU ZANEDBÁNÍ POVINNÉ VÝŽIVY	85
8.1 ANALÝZA PROBLÉMŮ.....	86
8.2 EKONOMICKÉ DOPADY NA ÚZEMÍ ČR.....	92
8.3 OSTATNÍ ZJIŠTĚNÉ PROBLÉMY	94
8.4 VLASTNÍ VÝZKUM.....	94
9 ZHODNOCENÍ SITUACE A VÝVOJ LEGISLATIVY.....	101
9.1 VÝVOJ LEGISLATIVY	101
9.2 ZHODNOCENÍ SITUACE	105
10. STATISTICKÉ PŘEHLEDY SOUVISEJÍCÍ S DANOU PROBLE-MATIKOU NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY	107
11. ZJIŠTĚNÉ SKUTEČNOSTI A NÁVRHY NA ZLEPŠENÍ STAVU	122
12. ZÁVĚR.....	124
13. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	126
14. SEZNAM OBRÁZKŮ	129
15. SEZNAM GRAFŮ	130
16. SEZNAM TABULEK.....	131

1 ÚVOD

Diplomovou práci na vybrané téma jsem si vybrala proto, že od roku 1996 pracuji jako policistka a při této práci jsem získala mnoho zkušeností v oblasti trestního řízení. Za léta praxe jsem se jako zpracovatel trestního řízení setkala s různými problémy souvisejícími s problematikou trestního řízení, zejména pak s konkrétním přečinem zanedbání povinné výživy. Při této práci se takřka denně setkávám s nemalými problémy a nedostatky v legislativě ČR. Moje práce spočívá v tom, že jako policistka denně přijímám oznámení od občanů, týkající se trestné činnosti a přestupků. Na základě těchto oznámení poté zpracovávám spisy, které se týkají přestupků a trestných činů. Zpracování spisů, konkrétně trestního řízení, spočívá zejména v podrobném prostudování samotného trestního oznámení, a poté zahájení trestního řízení. Po tomto úkonu začíná mnohdy složitý proces prověřování všech skutečností a okolností, dále osoby oznamovatele, tedy poškozeného, osoby podezřelé a svědků. Na základě uvedeného prověřování je provedeno vyhodnocení trestního spisu, který se pak ukončí. Ukončením spisů se rozumí ve většině případů buď předání trestního spisu státnímu zástupci, nebo odložení spisu.

Problematika trestního řízení obnáší potřebnou znalost legislativy. Vzhledem k letité praxi vím velice dobře, jak je tato agenda rozsáhlá a náročná, zejména pokud se týká znalostí všech právních a interních předpisů, zejména v oblasti trestního a rodinného práva. Vývoj trestního řízení si prošel mnoha změnami, ať už neustálými změnami legislativy, tak i reorganizacemi policie. Problémy s trestnou činností jsou a budou každodenní rutinou policistů, proto je nutné věnovat velkou pozornost vzdělávání policistů, kteří se s trestním řízením denně setkávají.

Konkrétně s problematikou přečinu Zanedbání povinné výživy jsou neustálé problémy, které se stupňují. V dnešní době, kdy neustále narůstá nezaměstnanost, dochází ke zvýšenému počtu trestních oznámení, týkající se právě přečinu Zanedbání povinné výživy. Vystal tím i závažný problém, jak celou situaci řešit. Trestní oznámení podávají z větší části zoufalé matky, kterým se díky rostoucí nezaměstnanosti a zvyšujícím se nákladům na bydlení snižuje úroveň. Mnohdy se dostávají do neúnosných situací, kdy jim nezbyvá nic jiného, než podat trestní oznámení na otce dětí, který jim neplatí výživné.

Neustále dochází k tomu, že oznamovatelky výše uvedeného přečinu musí čekat dlouhé měsíce na rozhodnutí ve věci. Trestní řízení je v mnoha případech komplikováno nejen příliš zdlouhavým procesem samotného trestního řízení, ale také hledáním podezřelých, tedy „neplatičů výživného“, a to zejména z důvodu jejich pobytů mimo Českou republiku

V úvodní části mojí práce se zabývám legislativou České republiky a interními předpisy, které souvisí s problematikou trestního a rodinného práva. V další části mojí práce popisují činnost orgánů činných v trestním řízení (OČTR), zabývajících se v České republice agendou trestního řízení. Popisují zde jednotlivé druhy trestných činů a jednotlivé úkony trestního řízení, jež s celým řízením souvisejí. Smyslem této práce je poukázat na narůstající problémy, související s problematikou trestního řízení, konkrétně pak s přečinem Zanedbání povinné výživy, které jsou často spojeny s nedostatky v legislativě České republiky a činnosti některých orgánů.

V další části této práce se zabývám podrobným popisem procesu trestního řízení, spojeného s přečinem Zanedbání povinné výživy. Dále pak vytyčením hlavních problémů, které s danou problematikou souvisejí. V neposlední řadě také zhodnocením vývoje legislativy v oblasti trestního a rodinného práva. Zajímavým bodem této práce jsou statistické přehledy související s danou problematikou v jednotlivých regionech ČR dle různých kategorií.

V závěru mojí diplomové práce popisují skutečnosti a nedostatky, zjištěné v praxi při práci orgánů činných v trestním řízení, zabývajících se výše uvedenou tématikou na území České republiky a zároveň navrhuji řešení na zlepšení stavu v České republice.

2 CÍL PRÁCE A METODIKA

2.1 Cíl práce

Cílem této diplomové práce je přiblížit problematiku trestního řízení, seznámit s jednotlivými druhy trestných činů, zejména pak s podrobným popisem procesu trestního řízení přečinu Zanedbání povinné výživy. Dále též zhodnotit situaci trestního řízení, souvisejícího s uvedeným přečinem a porovnat data z této oblasti v jednotlivých regionech České republiky.

Smyslem je především poukázat na vývoj trestního a rodinného práva a legislativy České republiky, týkající se problematiky trestního řízení přečinu Zanedbání povinné výživy. V neposlední řadě také zhodnotit vývoj postupu a provádění jednotlivých úkonů v oblasti trestního řízení, orgánů činných v trestním řízení na území České republiky, zabývajících se trestním řízením přečinu Zanedbání povinné výživy. Zajímavým a důležitým bodem této práce je rovněž zhodnocení ukazatelů v jednotlivých regionech České republiky, podložených statistickými přehledy a poukázat tak na vývojové trendy.

Hlavním cílem této práce je upozornit na narůstající problémy spojené s problematikou trestního řízení přečinu Zanedbání povinné výživy, které se v praxi v celém procesu nejčastěji objevují a navrhnout určitá možná řešení, vedoucí ke zlepšení celé situace a zkvalitnění činnosti orgánů činných v trestním řízení a dále pak legislativy v České republice tak, aby byla v souladu s legislativou Evropské unie.

2.2 Metodika práce

V diplomové práci jsem čerpala z platné legislativy České republiky, právních a interních předpisů, jejichž znalost je nezbytně nutná k provádění trestního řízení. Jedná se zejména o zákony, týkající se trestního a rodinného práva. V práci jsou též použity citace z několika publikací, které se zabývají uvedenou tématikou. Je zde použito mnoho informací vyplývajících z mých vlastních praktických zkušeností a poznatků, které jsem získala za dobu výkonu služby u Policie České republiky.

Čerpala jsem též z interních aktů Policie České republiky a Ministerstva vnitra. V neposlední řadě byly v mojí práci použity informace z internetu.

3 TRESTNÍ PRÁVO A PRAMENY TRESTNÍHO PRÁVA

3.1 Pojem a účel trestního práva

„Trestní právo je součástí právního řádu ČR, které řadíme do odvětví veřejného práva. Jeho účelem je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení ČR, práva a oprávněné zájmy občanů (fyzických i právnických osob) před jednáními pro společnost nebezpečnými – trestnými činy, které jsou taxativně stanoveny v trestněprávních normách.“¹ „Trestní právo určuje, jaká společensky škodlivá jednání jsou trestnými činy, jaké jsou sankce za jejich spáchání a jakým způsobem stát prostřednictvím svých příslušných orgánů spáchání trestných činů zjišťuje a jejich pachatele trestá. Spolu s právem ústavním a správním se řadí mezi obory práva veřejného, neboť mu dominuje vztah mezi státem a jeho orgány na straně jedné a dalšími osobami (občany státu a dalšími osobami podléhajícími pravomoci státu) na straně druhé.“²

3.1.1 Funkce trestního práva

Ochranná funkce - chrání společnost a určený okruh společenských vztahů před společensky nejvíce škodlivými útoky fyzických osob. Ochrana „ultima ratio“³ – trestní právo představuje prostředek „poslední instance“ a to nejpřísnější prostředek ochrany, nastupující tehdy, kdy se ochranné prostředky jiných právních odvětví ukázaly jako neúčinné.

Preventivní funkce - sleduje ochranu společnosti předcházením trestné činnosti, jakož i činnosti jinak trestné. Individuální prevence je součástí prevence generální a je zaměřená na konkrétní pachatele, má působit pozitivně výchovně. Jejím prostřednictvím se působí na ostatní potencionální pachatele TČ a má zajistit, aby nedošlo k opětovnému porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním právem.

Represivní funkce - účelem je zabránit pachatelům páchat další trestnou činnost a během trestu vytvářet podmínky pro převýchovu pachatele a jeho integraci do společnosti.

¹ TOMANCOVÁ, J. a kol., Základy práva, Albert, 2010, ISBN-80-7326-183-9

² **Trestní právo** – vlastní zpracování dne 10.08.2013,

Dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo

³ **Princip „ultima ratio“**. Jedná se o subsidiární úlohu trestního práva, představujícího krajní prostředek ochrany jednotlivců a společnosti.

Regulativní funkce - trestní právo co nejpřesněji vymezuje zákonné podmínky trestní odpovědnosti i beztrestnosti, zakotvuje podmínky ukládání trestů a ochranných opatření a stanoví působnost trestního zákoníku.

3.1.2 Trestní právo hmotné

Trestní právo hmotné – materiální stanoví, co je trestným činem. Vymezuje podmínky trestní odpovědnosti, jaké sankce (trest či ochranné opatření) lze za trestný čin uložit.

3.1.3 Trestní právo procesní

Trestní právo procesní - formální reguluje trestní řízení (trestní stíhání), a to jak řízení přípravné, před podáním obžaloby, tak řízení před soudem po podání obžaloby. Upravuje i speciální druhy řízení (amnestie, vydávání do ciziny apod.). Zahrnuje právní normy upravující trestní řízení, tj. zákonem stanovený postup při zjišťování trestných činů a jejich pachatelů, při ukládání trestů pachatelům a při výkonu těchto trestů. Hlavním pramenem trestního práva procesního je zákon o trestním řízení soudním.⁴

3.2 Prameny trestního práva

Prameny trestního práva dělíme ve smyslu formálním, představujícím právní předpisy a dále ve smyslu materiálním, vyjadřujícím společenské okolnosti.

Obrázek 1 – Legislativa I

Zdroj: Obrázek legislativa, Převzato z legislativa – obrázky.cz, Přepřacováno, [dne 2013-10-29], Dostupné na: <http://obrazky.cz/?q=legislativa> Pozn. Vlastní zpracování autora, 2013

⁴ **Trestní právo** – vlastní zpracování dne 10.10.2013,
Dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo

3.2.1 Prameny národní

Obrázek 2 – Legislativa II

Zdroj: Obrázek legislativa, Převzato z legislativa – obrázky.cz, Přepřacováno, [dne 2013-10-29], Dostupné na: <http://obrazky.cz/?q=legislativa>
Pozn. Vlastní zpracování autora, 2013

✚ Ústava ČR

Je základní zákon České republiky. Byl přijat jako ústavní zákon Českou národní radou 16. prosince 1992 a publikován v české Sbírce zákonů pod č. 1/1993 Sb., jedná se o pramen práva s nejvyšší právní silou.⁵

✚ Listina základních práv a svobod

Je součástí ústavního pořádku České republiky. Základní práva a svobody obsažené v Listině v zásadě vyjadřují vztah mezi státem a občanem.⁶ Většina trestně-procesních principů obsažených v Listině požívá ústavněprávní ochrany, je tedy možné se jejich porušení dovolat u Ústavního soudu. Pro všechna základní práva a svobody platí, že jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná a že jsou pod ochranou soudní moci.

⁵ **Ústava ČR** - Hmotněprávní exempce poslanců a senátorů (čl. 27. 1, 2) a soudců Ústavního soudu (čl.86). Právo prezidenta republiky udílet amnestii (čl. 63 písm. j a čl. 65), který vylučuje trestní odpovědnost prezidenta republiky (zakotvuje jeho odpovědnost ústavněprávní). Dále obsahuje obecné principy výkonu soudní moci (čl. 81 a 82), pravomoc, působnost a organizaci a soustavu soudů (čl. 90 až 96), principy týkající se trestního řízení – procesní exempce (čl. 27 odst. 2, 4, 5, a čl. 28), postavení státního zastupitelství (čl. 80). Mezinárodní smlouva se použije v případě, stanoví-li něco jiného než (čl. 10). Soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou (čl. 95 odst.1).

⁶ **Listina základních práv a svobod** - (Čl. 6) – upravuje právo na život a zdraví, které je absolutním právem a nepřipouští trest smrti. (Čl. 7) - upravuje obecný princip ochrany lidské integrity (Čl. 8) – je ústavně zaručeno základní právo na osobní svobodu. Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů, které stanoví zákon. (Čl. 39) – ústavní princip legality trestního práva, když určuje, že jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem. „nulam crimen sine lege, nulla poena sine lege“, neboli „není trestného činu, není trestu bez zákona“. (Čl. 40) – zakotvuje princip presumpce nevinoty, vyjadřuje některá procesní práva pro trestní řízení, právo obžalovanému odepřít výpověď, upravuje zásady „res iudicata“, neboli „věc pravomocně rozhodnutá“ a „ne bis in idem“, neboli „ne dvakrát o tomtéž „

✚ Zákon č.40/2009Sb. – trestní zákoník

„Trestní zákoník je zákon, který uceleným způsobem upravuje hmotné trestní právo. Vymezuje, která společensky závadná jednání jsou trestnými činy, jaké jsou podmínky trestní odpovědnosti a jaké tresty či jiné sankce lze za jejich spáchání uložit. Nový trestní zákoník nabyl účinnosti dnem 1.1.2010 a upravuje zcela odlišně oproti dosavadní úpravě pojetí trestnosti činu.⁷ Trestní zákoník lze považovat za kodex, byť některá ustanovení hmotně právní povahy jsou obsažena i v jiných zákonech.⁸ Zákon tvoří celkem XIII hlav a 421 paragrafů a je rozdělen na obecnou a zvláštní část. Obecná část obsahuje ustanovení, která jsou společná všem či více trestným činům, vymezuje základy trestní odpovědnosti, ukládání trestů a ochranných opatření a výklad používaných pojmů. Zvláštní část obsahuje katalog trestných činů, které jsou podle příbuznosti rozděleny do 13 hlav.“⁹ „Trestní zákon nově zavádí pojem „společenská škodlivost“ místo pojmu „společenská nebezpečnost“. Pojem „společenská škodlivost“ znamená čin, který porušil a poškodil zájmy společnosti chráněné trestním zákonem. Za trestný čin může být tedy považován jen čin, který je společensky škodlivý. Tato škodlivost je určována povahou a závažností trestného činu, způsobem provedení činu, jeho následky, okolnostmi za kterých byl spáchán.“¹⁰

⁷ Zatímco dosavadní kodifikace byla založena na principu formálně – materiálním, nový zákoník je již postaven na pojetí formálním. Pro trestnost činu postačí „pouhé“ naplnění všech znaků skutkové podstaty, na rozdíl od dosavadní úpravy požadující ještě kumulativně společenskou nebezpečnost větší než nepatrnou. Současně s tím některé bagatelní skutky vypadly z působnosti trestního práva a jsou nyní posuzovány pouze jako přestupky.

⁸ Například ustanovení dotýkající se promlčení trestního stíhání jsou obsažena v zákoně č. 184/1964Sb., kterým se vylučuje promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti lidskosti, spáchaných ve prospěch nebo ve službách okupantů, a v zákoně č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu. Relativně ucelená kodifikace trestního práva hmotného je dále narušena zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který nabyl účinnosti dne 1.1.2004. Tento zákon samostatně upravil otázky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, jakož i odchylky v řízení vedeného proti mladistvým.

⁹ PECHÁČKOVÁ, P., Bakalářská práce, 2012

¹⁰ TOMANCOVÁ, J. a kol., Základy práva, Albert, 2010, ISBN-80-7326-183-9

Zákon č.141/1961 Sb., Trestní řád

„Trestní řád je zákon o trestním řízení soudním, který upravuje příslušnost soudu, osoby na řízení zúčastněné, kterými jsou například obviněný, obhájce, poškozený a další osoby trestního řízení. Trestní řád stanoví obecná ustanovení o úkonech trestního řízení a upravuje zajištění osob, věcí a jiných majetkových hodnot.

Trestní řád podrobně upravuje samostatné jednání před soudem včetně dokazování, průběhu a odvolání. Dále také řeší možnost obnovy řízení, výkon trestu odnětí svobody, výkon trestu veřejně prospěšných prací a výkon dalších trestů. Další částí trestního řádu je proces zahlazení trestu a právní styk s cizinou v trestních věcech.

Trestním řádem jsou také upraveny základní zásady trestního řízení, mezi které trestní řád řadí například povinnost trestního orgánu zahajovat trestní řízení z úřední povinnosti. Trestní řád tvoří 5 částí a 471 paragrafů.“¹¹

Zákon č. 114/1961 Sb. o trestním řízení soudním - trestní řád

Vymezuje postupy orgánů činných v trestním řízení, jakož i práva a povinnosti osob na trestním řízení zúčastněných. Zákon byl mnohokrát novelizován a skládá se z 5 částí, 25 hlav – některé se ještě dělí na oddíly:

1. *část*: společná ustanovení § 1 až § 156 – obecná část –společná pravidla platná a různě se promítající po celé stádium trestního řízení
2. *část*: přípravné řízení § 157 až § 179h – tzv. předsoudní stádium trestního řízení
3. *část*: řízení před soudem § 180 až § 365 – od podání obžaloby až do řízení o mimořádných opravných prostředcích
4. *část*: některé úkony související s trestním řízením § 366 až § 460n – např. udělení milosti a použití amnestie a úprava právního styku s cizinou
5. *část*: přechodná a závěrečná ustanovení § 461 až § 471

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Upravuje postup státních orgánů v řízeních ve věcech mládeže, vymezuje podmínky trestní odpovědnosti mladistvých. Použití trestního řízení je omezeno na případy, kdy zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak.

¹¹ PECHÁČKOVÁ, P., Bakalářská práce, 2012

✚ **Zákon číslo 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením**

Upravuje poskytování ochrany a pomoci svědka a dalším osobám, kterým v souvislosti s trestním řízením hrozí újma. Týká se jen zvláštních případů, kdy bezpečnost ohrožené osoby nelze zajistit jiným způsobem.

✚ **Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob**¹²

✚ **Zákon o obětech trestných činů**¹³

„Ve Sbírce zákonů byl ke dni 25.2.2013 vyhlášen nový zákon o obětech trestných činů, zákona č. 45/2013 Sb., tento zákon nabyl účinnosti dne 1. 8. 2013. Obecně osoba poškozeného, tedy nikoli jen oběti trestného činu, bývali a stále ještě bývají vnímány spíše jako pramen důkazu, kdy zájem poškozených, potažmo obětí je podřízen zájmu státu na vyšetření a odhalení trestné činnosti, ochrana poškozených (obětí) nebyla nijak vysoká. Orgány činné v trestním řízení v tomto směru k poškozeným (obětem) přistupovali, často bez větší empatie či citlivosti.“¹⁴

✚ **Zákon o soudech a soudcích**¹⁵

✚ **Zákon o státním zastupitelství**¹⁶

„Vláda na svém pravidelném zasedání jednomyslně schválila návrh zákona o státním zastupitelství, který úspěšně prošel několikaměsíčním připomínkovým řízením. Návrhem se nyní budou zabývat poslanci v prvním čtení. Nový zákon o státním zastupitelství patří k dlouhodobým prioritám ministerstva spravedlnosti. Jeho přijetím se zvýší nezávislost systému státních zastupitelství a od zřízení protikorupčního speciálu očekáváme zlepšení boje s korupcí,“¹⁷

¹² Zákon č. 418/2011 Sb.

¹³ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

¹⁴ Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>

¹⁵ Zákon o soudech a soudcích je zkrácený název zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně dalších zákonů. Upravuje jak organizaci českých soudů, včetně jejich státní správy, tak postavení soudce, přísedícího a justičního čekatele. Pro věci správního soudnictví je tento zákon subsidiární vůči soudnímu řádu správnímu.

¹⁶ Zákon č. 283/1993 Sb.

¹⁷ Tisková zpráva, 29.5.2013, Ministerstvo spravedlnosti ČR, tiskový odbor

✚ **Zákon o Policii ČR**¹⁸

✚ **Zákon o přestupcích**¹⁹

„Zákon o přestupcích je součástí práva veřejného a definuje přestupky a řízení o přestupcích. Část první (§2 až §20) definuje přestupek, jeho zavinění, působnost zákona, sankce a ochranná opatření. Část druhá (§21 až §50) se věnuje přestupkům proti pořádku ve státní správě a v územní samosprávě a přestupkům proti veřejnému pořádku.

Část třetí (§51 až §87) pak definuje řízení o přestupcích, konkrétně příslušnost, součinnost, zahájení řízení, odvolání a blokové řízení. Zákon o přestupcích např. nestanoví zvláštní pravidla pro předvolávání a výslech svědků, proto platí to, co určuje správní řád.“²⁰

✚ **Zákon o výkonu vazby**²¹

„Účelem zákona je upravit podmínky výkonu vazby v trestním řízení, zejména stanovit práva a povinnosti osob ve vazbě, postavení příslušníků a občanských pracovníků Vězeňské služby České republiky a dalších osob při zajišťování výkonu vazby a upravit dozor nad tímto výkonem.“²²

✚ **Zákon o advokacii**²³

✚ **Zákon o výkonu trestu odnětí svobody**²⁴

¹⁸ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Tento zákon stanoví postavení a činnost policie České republiky, dále upravuje řízení a organizaci policie, její úkoly, působení a především oprávnění a povinnosti příslušníků a zaměstnanců policie.

¹⁹ Zákon č. 200/1990 Sb., upravující jiná, méně závažná společenská jednání.

²⁰ Vlastní zpracování dne 21.11.2013. Dostupné na: <http://zakony.centrum.cz/zakon-o-prestupcich>

²¹ Zákon č. 293/1993 Sb.

²² Vlastní zpracování dne 21.11.2013. Dostupné na: http://www.muklservis.cz/cz/zakon_o_vykonu_vazby

²³ Zákon o advokacii je název zákona č. 85/1996 Sb., který je základní právní úpravou výkonu advokacie, tedy soustavného poskytování právních služeb za úplatu, stejně jako postavení advokátů, advokátní komory, advokátních koncipientů a působnosti advokátů ze zemí EU na českém území. Tento zákon nahradil nejen dosavadní zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii, ale i zákon č. 209/1990 Sb., o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované, a z dosavadních komerčních právníků se tak stali standardní advokáti.

²⁴ Výkon trestu odnětí svobody je zabezpečován podle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (v platném znění), v souladu s Vyhláškou MS ČR č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu (v platném znění) a v souladu dalšími normami upravujícími výkon trestu odnětí svobody.

Obrázek 3 – Vězeňská služba

Zdroj: Obrázek Vězeňská služba ČR, Převzato z Vězeňská služba České republiky, Přepřacováno, [dne 2013-10-29], Dostupné na <http://www.vscr.cz/veznice-kynperk-nad-ohri78/o-nas-1589/vykon-vezenstvi-1029/co-cka-odsouzeneho-po-nastupu-5999> Pozn. Vlastní zpracování autora, 2013

Zákon o Probační a mediační službě²⁵

„Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Probační a mediační služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.“

Obrázek 4 – Legislativa III

Zdroj: Obrázek legislativa, Převzato z legislativa – obrázky.cz, Přepřacováno, [dne 2013-10-29], Dostupné na: <http://obrazky.cz/?q=legislativa> Pozn. Vlastní zpracování autora, 2013

²⁵ Zákon č. 257/2000 Sb.

Vnitroresortní předpisy

1. *Instrukce Ministerstva spravedlnost z 31.12.2010č. j. 57/2008-MOT-J/60 , o postupu soudů ve styku s cizinou ve věcech trestních (publikována pod č. 8/2011 SIS), která má povahu zvláštního předpisu k vnitřnímu a kancelářskému řádu pro okresní, krajské a vrchní soudy,*
2. *Instrukce Ministerstva spravedlnosti z 24. 8. 2007, č. j. 66/2004-MO-J/155, o postupu soudů ve styku s členskými státy Evropské unie ve věcech trestních (publikována pod č. 25/2007 SIS), která má pak povahu zvláštního předpisu k prvně zmíněné instrukci,*
3. *Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 1/2011 o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech.*

Obrázek 5 – Právo EU

Zdroj: Obrázek právo EU, Převzato z Právo EU–obrázky.cz, Přepřacováno, [dne 2013-10-29], Dostupné na: <http://obrazky.cz/?q=pr%C3%A1vo+EU> Pozn. Vlastní zpracování autora, 2013

3.2.2 Prameny práva EU

Vztahy evropského a vnitrostátního práva členských států jsou ovládány určitými principy, které se nutně projeví v interpretační a aplikační praxi národních orgánů, postupem doby i orgánů činných v trestním řízení. Do vstupu ČR byla pramenem tzv. Asociační dohoda (Evropská dohoda zakládající přidružení ČR k ES a jejich členským státům), v níž byly přidružené země zavazovány k postupnému sblížení svého vnitrostátního práva s právními předpisy ES.

Vyhlášené a ratifikované mezinárodní smlouvy

Jsou aplikačně nadřazeny obyčejným zákonům. Každý soudce posuzuje rozpor zákona a mezinárodní smlouvy sám (čl.95/1 Ú).

1. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (č.120/1976 Sb.)*
2. *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.)*
3. *Úmluva o právech dítěte (č.104/1991 Sb.)*
4. *Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (č.9/1996 Sb.)*

Evropská unie před přijetím Lisabonské smlouvy zařazovala spolupráci v trestních věcech do tzv. třetího pilíře, což znamenalo, že jakékoliv opatření si vyžadovalo jednomyslný souhlas všech členských států. Evropský parlament měl pouze konzultativní roli a neexistovala možnost řešit porušení sjednané dohody před Evropským soudním dvorem.

Po přijetí Lisabonské smlouvy se toto vše změnilo a evropské instituce mají efektivnější nástroje, jak dostat základnímu závazku EU, tj. vytvořit prostor svobody, bezpečnosti a práva. Zároveň byla posílena role národních parlamentů, aby mohly kontrolovat, zda přijatá opatření nekolidují s principem subsidiarity. Snahou EU však není nahradit kodexy trestního práva v členských zemích, ale vytvořit jednotný rámec (standard) pro uplatňování trestní represe v celé EU.

Smlouva o fungování EU v článku 83 zavádí nástroje ke stanovení tzv. euro zločinů. Jedná se o závažnou kriminalitu (terorismus, korupce, pašování drog či zbraní nebo obchod s lidmi), která by měla být postihována kdekoli v Evropě. Dále pak jsou celoevropsky chráněny finanční zájmy EU. Kromě trestných činů (hmotné právo) se EU snaží též vytvořit jednotný rámec i pro trestní řízení (procesní právo). Každé podobné opatření v oblasti trestního práva EU však musí být v souladu s Listinou základních práv EU a též Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod.²⁶

²⁶ Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-pravo-v-eu-88304.html>

rámcová rozhodnutí

Jsou přijímaná Radou EU a určena ke sblížení zákonů a jiných právních předpisů EU. Rámcové rozhodnutí ze 13.6.2002 o evropském zatykáacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy zavádí institut tzv. evropského zatykače – modifikuje institut nevydávání státních občanů.

3.2.3 Prameny mezinárodní

Mezi prameny mezinárodní patří vyhlášené a ratifikované mezinárodní smlouvy, které jsou aplikačně nadřazeny obyčejným zákonům.²⁷ Mezi nejvýznamnější mezinárodní smlouvy patří:

- *Úmluva Rady Evropy*
- *Evropská úmluva o vydávání*
- *Evropská úmluva o vzájemné pomoci v trestních věcech*
- *Evropská úmluva o mezinárodní platnosti trestních rozsudků*

Obrázek 6 – Mezinárodní právo

Zdroj: Obrázek mezinárodní právo, Převzato z Mezinárodní právo – obrázky.cz, Přepřacováno, [dne 2013-10-29], Dostupné na: <http://obrazky.cz/?q=pr%C3%A1vo+EU> Pozn. Vlastní zpracování autora, 2013

²⁷ Ústava České republiky čl. 10 – vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, jsou součástí právního řádu, stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva

Mnohostranné mezinárodní smlouvy mezi členskými státy Evropské unie podle čl. 34 odst. 2 písm. d) Smlouvy o Evropské unii, které může Rada vypracovat a předložit členským státům k podpisu a následné ratifikaci. Jejich přímý účinek pak závisí na vnitrostátní ústavní úpravě vztahu mezinárodních smluv a vnitrostátního práva. Dohody podle čl. 24 ve spojení s čl. 38 Smlouvy o Evropské unii, tj. mezinárodní smlouvy mezi Evropskou unií a třetími státy nebo mezinárodními organizacemi. V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie jsou pro Českou republiku závazná rovněž některá ustanovení Schengenské prováděcí úmluvy – Česká republika sice není její smluvní stranou, taxativně vyjmenovaná ustanovení Schengenské prováděcí úmluvy jsou však i pro Českou republiku závazná na základě čl. 3 odst. 1 Aktu o podmínkách přistoupení, který je součástí Smlouvy o přistoupení. Z hlediska mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech se jedná zejména o ustanovení upravující právní pomoc v užším smyslu, extradici a o předávání odsouzených.²⁸

Tzv. „mezinárodní právo trestní“ je tvořeno mezinárodními smlouvami, mnohostrannými²⁹ a dvoustrannými,³⁰ které zavazují smluvní strany stanovit trestnost určitých skutků ve vnitrostátním právu a vytvořit předpoklady pro jejich stíhání.

Jde o zvláště zavrženíhodná jednání, na jejichž kriminalizaci je schopno, se shodnout více států mezinárodního společenství.³¹

3.2.4 Výklad trestních zákonů

Výklad trestněprávních norem je nezbytný předpoklad jejich správné aplikace, použití na konkrétní případ.

²⁸Dostupné na:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD_justi%C4%8Dn%C3%AD_spolupr%C3%A1ce_v_trestn%C3%ADch_v%C4%9Bcech#Prameny_mezin.C3.A1rodn.C4.9Bpr.C3.A1vn.C3.AD_.C3.BApravy

²⁹Vícestranné mezinárodní smlouvy – na půdě OSN

³⁰Dvoustranné mezinárodní smlouvy – ve vztahu k extradičnímu řízení

³¹Dostupné na: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_3743/existuje-evropske-trestni-pravo.aspx

Obrázek 7 – Trestní zákony

Zdroj: Obrázek Trestní zákony, Převzato z Výklad trestních zákonů – obrázky.cz, Přepřacováno, [dne 2013-10-29], Dostupné na: <http://obrazky.cz/?q=trestn%C3%AD+z%C3%A1kony>

Druhy výkladů:

a) Podle subjektů:

- + autentický (legální) - podávaný subjektem, který normu vydal³²
- + soudní (judikatura) - výklad Ústavního soudu³³, výklad orgánů činných v trestním řízení, rozhodujících v konkrétní věci – závazný pouze pro daný případ, obsažen v odůvodnění rozhodnutí, nepřímý vliv má judikatura Evropského soudu pro lidská práva
- + vědecký (doktrinální) - podávaný v odborné literatuře, nezávazný výklad

b) Podle prostředků a metody výkladu:

- + jazykový - dle významu použitých slov, pravidel gramatiky, morfologie a syntaxe
- + logický - vycházející ze zásad právní logiky³⁴
- + systematický - podle umístění právní normy v hierarchii a systému právních předpisů
- + historický - dle okolností vzniku normy³⁵
- + teleologický - sleduje vlastní cíl výkladu, účel trestního práva - ustanovení a chráněných právních hodnot (X účelový výklad)
- + komparativní

³² př. § 12 výklad některých ustanovení – tzv. legální definice některých pojmů

³³ Výklad vyšších soudů, pokud je určen ke sjednocování rozhodovací činnosti soudů - výklad Nejvyšším soudem ČR a výklad orgánů činných v trestním řízení, rozhodujících v konkrétní věci, rozhodnutí nejsou formou práva, ale mají vliv na rozhodování soudců – Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek.

³⁴ „argumentum a contrario“ (důkaz opaku) - § 67, a „ simile “ (důkaz podobností), a „ maiore ad minus “ (důkaz od většího k menšímu) a „ a minore ad maius „ (důkaz od menšího k většímu)

³⁵ vysvětleny v důvodových zprávách k návrhům zákonů

c) *Podle poměru výkladu k doslovnému znění*

- + doslovný (adekvátní) výklad – „ vychází z doslovného znění ustanovení zákona, aniž by byl smysl zužován či rozšiřován“³⁶
- + rozšiřující (extenzivní) výklad
- + zužující (restriktivní) výklad – „ V trestním právu vlastně pak zásadně případy poměru speciality mezi dvěma normami vedou k nutnosti zužujícího výkladu ustanovení obecnějšího. Složitější je však problematika, jsou-li dvě ustanovení v poměru subsidiarity.“

3.3 Trestní řízení

Obrázek 8 – Trestní řízení

Zdroj: *Obrázek Trestní řízení*, Převzato z *Trestní řízení – obrázky.cz*, Přepřacováno, [dne 2013-10-29],
Dostupné na: <http://obrazky.cz/?q=trestn%C3%AD+%C5%99%C3%ADzen%C3%AD>
Pozn. Vlastní zpracování autora, 2013

„Trestní řízení (angl. criminal procedure, něm. Strafverfahren, fr. procédure pénal) je formalizovaný proces, při kterém orgány činné v trestním řízení zjišťují, zda se obviněný dopustil trestného činu, z něhož byl obviněn, a ukládají mu za to trest. Zákonná úprava trestního řízení je obsažena v trestním řádu.“³⁷

³⁶ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, ISBN-80-7179-087-7

³⁷vysvětleny v důvodových zprávách k návrhům zákonů

3.3.1 Systém základních zásad trestního řízení

Základní zásady trestního řízení³⁸ jsou určité právní principy, vůdčí právní ideje, jimiž je ovládáno trestní řízení, vyjadřují mínění zákonodárce o nejúčelnějším trestním procesu. „Zaručují uplatňování zákonnosti řízení a zajišťují ochranu společnosti i práv a právem chráněných zájmů osob zúčastněných na trestním řízení, zejména osoby či osob, proti kterým se trestní řízení vede. Základní zásady tvoří vnitřně jednotný systém (celek), a proto je třeba je používat ve vzájemné souvislosti. Jejich znalost umožňuje chápat smysl trestního řádu a z toho důvodu mají i zásadní význam pro výklad a aplikaci jednotlivých ustanovení trestního řádu.“³⁹ Rozdělení zásad dle obsahu:

Obecné zásady:

➤ **Zásada řádného zákonného procesu**⁴⁰

„Nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví tento zákon“⁴¹

➤ **Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími**⁴²

Všechny orgány činné v trestním řízení spolupracují se zájmovými sdruženími občanů.⁴³ Spolupráce těchto orgánů má být dle zákona uskutečňována zejména při odhalování trestných činů⁴⁴, při uskutečňování nápravy pachatele⁴⁵, při náhradě vazby⁴⁶ a při výběru věcí vhodných pro projednávání před širší veřejností⁴⁷.

➤ **Zásada zajištění práva na obhajobu**⁴⁸

Smyslem této zásady je zaručit plnou ochranu zákonných zájmů a práv osoby, proti níž se vede trestní řízení. Z této zásady vyplývá právo osobní obhajoby⁴⁹ a právo zvolit si obhájce.

³⁸ § 2 trestního řádu vymezuje základní zásady trestního řízení, které mají základní význam pro práci všech orgánů činných v přípravném trestním řízení. Jedná se o policejní orgán, vyšetřovatele i státní zástupce. Řídí se jimi i soudce rozhodující v přípravném řízení. Všechny tyto orgány musí zásady znát, řídit se jimi a používat je, neboť jsou základem organizace trestního řízení.

³⁹ ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 18, ISBN-80-7179-087-7

⁴⁰ § 2 odst. 1 trestního řádu

⁴¹ ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 19, ISBN-80-7179-087-7

⁴² § 2 odst. 7 trestního řádu, všechny orgány činné v trestním řízení spolupracují se zájmovými sdruženími občanů a využívají jejich výchovného působení.

⁴³ § 12 odst. 1 trestního řádu, policejní orgány, vyšetřovatelé, státní zástupci a soudy.

⁴⁴ § 3 odst. 2 trestního řádu.

⁴⁵ § 4 trestního řádu.

⁴⁶ § 6 odst. 2 a § 73 trestního řádu.

⁴⁷ § 3 odst. 2 a § 199 trestního řádu.

⁴⁸ § 2 odst. 13 trestního řádu, podle něhož ten, proti komu se vede trestní řízení, musí být v každém období řízení poučen o právech umožňujících mu plně uplatnění obhajoby.

Zásady zahájení řízení:

➤ **Zásada oficiality** ⁵⁰

Orgány činné v trestním řízení, včetně soudu, provádí úkony v trestním řízení na základě své úřední povinnosti, tzv. „ex officio“

➤ **Zásada legality** ⁵¹

Státní zástupce může stíhat někoho pro spáchání trestného činu pouze, jsou-li splněny zákonné důvody. „výjimky ze zásady legality podle zákona je možno rozdělit do tří skupin.“ ⁵² Jedná se o případy, kdy státní zástupce nesmí stíhat, dále ty případy, kdy nemusí stíhat, ale může stíhat a posledním zvláštním případem je institut dočasného odložení trestního stíhání. ⁵³

➤ **Zásada obžalovací** ⁵⁴

Na základě této zásady je uspořádán celkově trestní proces, zejména pak rozdělení procesních funkcí mezi různé procesní subjekty. Z této zásady vyplývají podle trestního řádu následující hlavní důsledky. Řízení před soudem je možné jen na základě obžaloby podané státní zástupcem. Státní zástupce může vzít obžalobu zpět až do doby, než se soud prvního stupně odebere k závěrečné poradě. Účast státního zástupce při hlavním líčení je povinná.

Zásada veřejnosti

Trestní věci jsou před soudem projednávány veřejně tak, aby se občané mohli probíhajícími jednání účastnit a jednání sledovat.

Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v trestním řádu. Rozsudek je nutné vyhlásit veřejně

Zásady dokazování:

➤ **Zásada vyhledávací**

Orgány činné v trestním řízení ČTR jsou povinny v trestním řízení zjišťovat právně relevantní skutky a vyhledat o nich důkazy i bez návrhu stran.

⁴⁹ § 33 odst. 1 trestního řádu.

⁵⁰ § 2 odst. 4 trestního řádu.

⁵¹ § 2 odst. 3 trestního řádu, podle něhož je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak.

⁵² ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 19, ISBN-80-7179-087-7

⁵³ § 159a trestního řádu, který byl doplněn novelou provedenou zákonem č. 152/1995Sb.

⁵⁴ § 2 odst. 8 trestního řádu, týká se především řízení před soudem a významně ovlivňuje přípravné řízení.

➤ **Zásada ústnosti a zásada bezprostřednosti** ⁵⁵

Zásada ústnosti spočívá v tom, že soud rozhoduje na základě ústně provedených důkazů a ústních přednesů stran. Zásada bezprostřednosti znamená, že soud má rozhodovat na základě důkazů, které jsou před ním provedené a má čerpat důkazy z pramene, pokud možno co nejbližšího, zjišťované skutečnosti.

➤ **Zásada presumpce nevinny** ⁵⁶

Jedná se o ústavní zásadu. Tato zásada je vymezena i nejdůležitějšími dokumenty mezinárodního práva. ⁵⁷ Jedná se o zásadu vyjadřující požadavek, aby vina obviněného byla úplně a nepochybně prokázána. „Z presumpce nevinny vyplývají dvě důležitá pravidla. Tzv. pravidlo „in dubio pro reo“, které znamená, že zůstanou-li po vyčerpání všech dosažitelných důkazů o některé skutkové otázce významné pro rozhodnutí důvodné pochybnosti, které nelze rozptýlit provedením a zkoumáním dalších dostupných důkazů, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného. Pravidlo, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána. ⁵⁸

✚ **Zásada volného hodnocení důkazů** ⁵⁹

Tato zásada je hlavním předpokladem zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého volného uvážení. Z hlediska závažnosti a zákonnosti vyhodnotí důkazy podstatné pro dokazování. „Zásada volného hodnocení důkazů je vybudována na vnitřním přesvědčení příslušného orgánu činného v trestním řízení, které však není projevem jeho libovůle nebo svobody, ale vytváří se přísně logicky na základě zákonů a jiných právních předpisů, přičemž se opírá o právní vědomí, o všestranné, hluboké a logické zhodnocení důkazů i jejich vzájemných souvislostí, s přihlédnutím ke všem okolnostem případu.“ ⁶⁰

⁵⁵ § 2 odst. 11,12 trestního řádu, podle výslovného znění jen pro řízení před soudem.

⁵⁶ § 2 odst. 2 trestního řádu, dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.

⁵⁷ Čl. 14 odst.2, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Čl. 6 odst. 2, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod č. 209/1992Sb..

⁵⁸ Obviněnému se musí vina prokázat. Obviněný není povinen dokazovat svojí nevinu, avšak má právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky.

⁵⁹ § 2 odst. 6 trestního řádu.

⁶⁰ ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 36, ISBN-80-7179-087-7

Zásada materiální pravdy:

- **Zásada zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti** ⁶¹

„Za „důvodnou pochybnost“ lze považovat nejistotu, která by způsobila, že orgán činný v přípravném řízení trestním po pečlivém, objektivním a nestranném zhodnocení všech dostupných důkazů by byl tak nerozhodný, že by nemohl říci, zda uvedená skutečnost naplňující znak trestného činu se stala, a že tedy by nemohl říci, že získal ustálené přesvědčení o tom, že dokazovaná skutečnost podle získaných poznatků v trestním řízení odpovídá objektivní realitě, v konečné fázi přípravného řízení, že získal na základě provedeného vyšetřování ustálené přesvědčení o tom, že výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud.“⁶²

Orgány činné v trestním řízení usilují v trestním řízení o zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Požadavek jistoty takového zjištění podstatně zvyšuje autoritu. Zjišťování skutkového stavu věci je nezbytně složitým procesem.

3.4 Předmět trestního řízení

Předmětem trestního řízení jsou skutečnosti, kterými se musí orgány činné v trestním řízení zabývat při vyřizování jednotlivých trestních věcí, tzn. zjištění určitého skutku a rozhodnutí o něm a výkon tohoto rozhodnutí. Předmětem je tedy určitý skutek, z něhož je určitá osoba obviněna.

3.4.1 Předběžné otázky

„Orgány činné v trestním řízení posuzují předběžné otázky, které se v řízení vyskytnou, samostatně; je-li tu však o takové otázce pravomocné rozhodnutí soudu nebo jiného státního orgánu, jsou orgány činné v trestním řízení takovým rozhodnutím vázány, pokud nejde o posouzení viny obviněného.“⁶³

⁶¹ § 2 odst. 5 trestního řádu.

⁶² ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 33-34, ISBN-80-7179-087-7

⁶³ § 9 odst. 1 zákona č. 141/1961, zákon o trestním řízení soudním – trestní řád. Vlastní zpracování dne 14.11.2013. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-o-trestnim-rizeni-soudnim-trestni-rad-616.html>

3.5 Subjekty trestního řízení, strany, soudy

„Subjekty trestního řízení jsou státní orgány, fyzické a právnické osoby, které mají a vykonávají vlastní vliv na průběh řízení, a kterým zákon dává k uskutečňování tohoto vlivu určitá procesní práva nebo určité procesní povinnosti. Právní subjektivita znamená, že subjekt je nositelem určitých práv a povinností, které může uplatňovat svým jménem.“⁶⁴

3.5.1 Subjekt

Podle trestního řádu za subjekty trestního řízení považujeme:

- **orgány činné v trestním řízení** – policejní orgán, státní zástupci, soudy
- **osoba, proti níž se vede trestní řízení** – podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený
- **obhájce obviněného**
- **zúčastněné osoby**
- **poškozený**
- **další osoby** – osoby se samostatnými obhajovacími právy, orgány sociálně právní ochrany dětí, zástupce zájmového sdružení, příbuzní obviněného, probační úředník

3.5.2 Strana

Strana je subjekt, který je podle zákona oprávněn před soudem uplatňovat nebo podporovat obžalobu, nebo proti obžalobě sebe nebo jiného obhajovat. Role subjektů se mění v průběhu trestního řízení vzhledem ke stádiím procesu. Stranám jsou zákonem přiznána v trestním řízení určitá práva. Jedná se zejména o právo na aktivní účast při jednání soudu a právo podávat opravné prostředky.

Strany jsou v trestním řízení považovány za důležité činitele v systému prvků, které mají napomáhat k účinnosti fungování trestního řízení. V případě, že je některý subjekt označen za stranu, dává mu to maximum práv.⁶⁵

3.5.3 Soudy

Úlohou soudu obecně, nejen v trestním řízení, je především zajištění ochrany základních práv a svobod. Z tohoto důvodu má proto rozhodovací činnost soudu své místo v trestním řízení i ve stádiu před podáním obžaloby, tj. v řízení přípravném.

⁶⁴Vlastní zpracování dne 14.11.2013. Dostupné na: <http://www.studentimup.cz/index.php/pravo/trestni-pravo/76-trestni-pravo-podel-zak402009/289-otazka-23-subjekty-trestniho-izeni>

⁶⁵Právo nahlížet do spisů, právo účastnit se na úkonech, právo při těchto úkonech vystupovat a činit návrhy.

Dle věcné příslušnosti rozhoduje:

- ✚ **Okresní soud** - Řízení v prvním stupni koná, jestliže tento zákon nestanoví něco jiného, okresní soud.⁶⁶
- ✚ **Krajský soud** - Krajský soud koná v prvním stupni řízení o trestných činech, pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let, nebo pokud za ně lze uložit výjimečný trest.⁶⁷ Dle místní příslušnosti koná v trestním řízení soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán.⁶⁸ Nelze-li místo činu zjistit nebo byl-li čin spáchán v cizině, koná řízení soud, v jehož obvodu obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje; jestliže se nedají tato místa zjistit nebo jsou mimo území České republiky, koná řízení soud, v jehož obvodu čin vyšel najevo.⁶⁹
- ✚ **Vrchní soud** - Vrchní soud je příslušný rozhodovat o odvolání a stížnostech proti rozhodnutím podřízených krajských soudů ve věcech, kde tyto soudy rozhodovaly v prvním stupni.
- ✚ **Nejvyšší soud** – Nejvyšší soud sleduje pravomocná rozhodnutí vrchních soudů, zajišťuje zákonnost rozhodování mezi vrchními soudy a soudy v jejich obvodu tak, že rozhoduje o dovolání, o stížnostech pro porušení bez ohledu na to, který orgán činný v trestním řízení napadené rozhodnutí vydal a dále zaujímá stanoviska k výkladu zákonů a jiných právních předpisů.

3.6 Podezřelý, obviněný, obhájce

3.6.1 Podezřelý

Podezřelým je ten, kdo byl zadržen podle § 76 odst. 1 nebo 2 trestního řádu a dosud mu nebylo podle §160 trestního řádu sděleno obvinění. Rovněž ten, vůči němuž je vedeno zkrácené přípravné řízení od zahájení jejího výslechu do podání návrhu na potrestání.

⁶⁶§ 16 zákona č. 141/1961Sb., trestního řádu.

⁶⁷§ 17 odst. 1 zákona č. 141/1961Sb., trestního řádu.

⁶⁸§ 18 odst. 1 zákona č. 141/1961Sb., trestního řádu.

⁶⁹§ 18 odst. 2 zákona č. 141/1961Sb., trestního řádu.

3.6.2 Obviněný

Obviněným se stává podezřelý z trestného činu v okamžiku, jakmile je mu doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání.⁷⁰

V tomtéž momentě však osoba obviněná z trestného činu získává možnost uplatňovat práva, které jí z pozice obviněného přísluší. Obviněný má podle § 33 odst. 1 TrŘ právo zvolit si obhájce a radit se s ním i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení.⁷¹

3.6.3 Obhájce

„Obhájcem v trestním řízení může být jen advokát. Je to osoba zmocněná k tomu, aby obviněnému v trestním řízení poskytla potřebnou odbornou právní pomoc a k tomu využívala všech zákonných prostředků a způsobů obhajoby tak, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívala ke správnému objasnění a rozhodnutí věci.“⁷² Je proto naprosto nezbytné, aby obhájce ustanovoval orgán zcela nezávislý, který nemá jakýkoliv zájem na výsledcích přípravného řízení. Takovým nezávislým orgánem je podle ústavy právě soud, resp. soudce. Ten by měl obhájce ustanovit sám na základě vlastní úvahy, když by přitom měl dbát toho, aby všichni advokáti byli ustanovováni rovnoměrně podle počtu věcí bez ohledu na jejich složitost.

Za tím účelem by také podle § 30 vnitřního a kancelářského řádu měly být na všech soudech vedeny seznamy advokátů daného okresu, kteří mají zájem o ustanovování ex offo, včetně počtu jejich ustanovení.⁷³

3.6.4 Osoby se samostatnými obhajovacími právy

Mezi osoby se zvláštními obhajovacími právy patří zejména zákonný zástupce obviněného, jednající jménem osoby, proti níž se řízení vede, ať už v její prospěch či proti vůli. Jedná se o užší obhajovací práva, kdy se nemohou zúčastnit vyšetřovacích úkonů v přípravném řízení a nemohou se stýkat s obviněným ve vazbě. Za osoby se samostatnými obhajovacími právy, tedy jednající vlastním jménem ve prospěch obviněného jsou příbuzní.

⁷⁰ § 32 zákona č. 141/1961Sb., trestního řádu.

⁷¹ ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 217, ISBN-80-7179-087-7

⁷² ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 217, ISBN-80-7179-087-7

⁷³ Dostupné na: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/rozhodovani-soudu-v-pripravnem-rizeni-trestnim/5>

Za tyto příbuzné obviněného jsou považováni příbuzní v přímém pokolení, mezi něž patří zejména manžel, druh, osvojitel, osvojenec, kteří mohou podávat v jeho prospěch stížnost, mohou podat stížnost proti usnesení o vzetí do vazby a ochranném léčení ve prospěch obviněného, mohou podat návrh na zahlazení odsouzení, mohou obviněnému zvolit obhájce orgánu sociálně právní ochrany dětí.

3.7 Poškozený a zúčastněná osoba

3.7.1 Poškozený⁷⁴

Poškozený je v českém právním systému ten, komu byla způsobena majetková nebo i nemajetková újma. Postavení poškozeného a jeho práva se v různých soudních či jiných řízeních liší, proto je obecná definice platná pro všechna právní odvětví problematicky definovatelná. V trestním řízení je nutné odlišit osobu poškozeného od pojmu oběť trestného činu. Za oběť trestného činu je považována fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla újma na zdraví a dále také osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela a již byl poškozený povinen vyživovat.

Poškozeným v trestním řízení je ten, komu bylo trestným činem:

- ublíženo na zdraví
- způsobena majetková škoda
- způsobena morální či jiná škoda⁷⁵

3.7.2 Zúčastněná osoba

Zúčastněná osoba je ta, jejíž věc byla zabrána nebo podle návrhu má být zabrána, není-li v řízení osobou obviněnou a je spjata svými zájmy s obviněným. Zúčastněná osoba má podobná práva jako poškozený avšak na rozdíl od poškozeného nemá tato osoba nárok na náhradu nákladů. A na rozdíl od obžalovaného není tato osoba povinna náklady trestního řízení státu hradit.

⁷⁴ V souladu se širokým vymezením pojmu poškozeného, přiznává trestní řád každému poškozenému poměrně rozsáhlá práva. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění (§ 46 TrŘ).

⁷⁵Vlastní zpracování dne 15.12.2013. Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Po%C5%A1kozen%C3%BD>

3.7.3 Zastupování

Nejsou-li zúčastněná osoba a poškozený plně způsobilí k právním úkonům, vykonává jejich práva v trestním řízení jejich zákonný zástupce.

Zúčastněná osoba a poškozený se mohou nechat zastupovat zmocněncem. Tímto zmocněncem nemůže být ten, kdo je předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník.

3.8 Orgány činné v trestním řízení

„Orgány činné v trestním řízení jsou orgány státu, které se podílejí na plnění úkolů trestního řízení směřujících k naplnění účelu trestního řízení a jsou k zajištění svých oprávnění i povinností vyplývajících z trestního řádu vybaveny pravomocí, která jim byla v rámci odpovědnosti za plnění úkolů v trestním řízení svěřena.“⁷⁶

3.8.1 Státní zastupitelství

Obrázek 9 – Vrchní státní zastupitelství I

Zdroj: Obrázek Vrchní státní zastupitelství, Převzato z Státní zastupitelství – obrázky.cz, Přepřacováno, [dne 2013-11-29],
Dostupné na: <http://obrazky.cz/?q=st%C3%A1tn%C3%AD+zastupitelstv%C3%AD>

⁷⁶ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 83, ISBN-80-7179-087-7

Postavení, působnost, vnitřní vztahy, organizaci a správu státního zastupitelství upravuje zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství. Těžiště působnosti státního zastupitelství spočívá především v plnění role orgánu veřejné žaloby v trestním řízení a dalších úkonů vyplývajících z trestního řádu, zejména pak výkon dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném trestním řízení, účast v hlavním líčení a veřejném zasedání konaných soudem. Státní zastupitelství koná prostřednictvím státních zástupců.⁷⁷

3.8.2 Policie České republiky

Policejní orgány provádí v rámci trestního řízení zejména přípravné trestní řízení.

Policejní orgány a vyšetřovatelé jsou povinni přijímat trestní oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, dále tato oznámení následně prověřovat spolu s ostatními podněty k trestnímu stíhání.⁷⁸

Postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení upravuje Závazný pokyn policejního prezidenta č. 130 ze dne 27. září 2007. Tímto pokynem je upravena organizace výkonu služby součinnost a příslušnost policejních orgánů a policistů a provádění některých úkonů v trestním řízení.⁷⁹

Obrázek 10 – Vrchní státní zastupitelství II

*Zdroj: Obrázek Vrchní státní zastupitelství, Převzato ze Státní zastupitelství – obrázky.cz,
Přepřacováno, [dne 2013-11-29],
Dostupné na: <http://obrazky.cz/?q=Policie+%C4%8CR>*

⁷⁷Vlastní zpracování dne 17.11.2013.

Dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/St%C3%A1tn%C3%AD_zastupitelstv%C3%AD

⁷⁸ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 83, ISBN-80-7179-087-7

⁷⁹Část první, čl. 2 odst. 1, Závazný pokyn policejního prezidenta č. 130 ze dne 27. září 2007.

4 RODINNÉ PRÁVO A PRAMENY RODINNÉHO PRÁVA

4.1 Mezinárodní právo soukromé

Mezinárodní právo je soubor právních norem, které upravují právní vztahy v mezinárodním společenství, tj. především vztahy mezi jednotlivými státy a mezi státy a mezivládními mezinárodními organizacemi.⁸⁰

Mezinárodní právo je někdy označováno jako mezinárodní právo veřejné, aby se odlišilo od mezinárodního práva soukromého. To je ale subsystémem vnitrostátního práva, jde o souhrn zvláštních právních norem, kterými ten který stát upravuje soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem.⁸¹

V České republice je mezinárodní právo soukromé od 1. ledna 2014 upraveno zákonem o mezinárodním právu soukromém (91/2012 Sb.), který nahradil předchozí zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním (97/1963 Sb.) z roku 1963.

Česká republika je vázána řadou mnohostranných mezinárodních smluv. Mezi nejdůležitější patří:

✚ *Úmluva o vymáhání výživného v cizině*⁸²

✚ *Úmluva o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem*⁸³

Z hlediska mezinárodního práva veřejného je třeba zmínit:

✚ *Deklarace práv dítěte*⁸⁴ - úmluva je prvním právním programem rodícího se systému mezinárodní ochrany práv dítěte a představuje určitý přechod od dílčího podchycení statutu dítěte k soubornému postižení jeho společenské ochrany

⁸⁰Vlastní zpracování dne 20.11.2013.

Dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD_pr%C3%A1vo

⁸¹KUČERA, Z., Mezinárodní právo soukromé, Brno: Doplněk, 2004, str. 21, ISBN-80-7239-166-6

⁸²Vyhláška č. 33/1959 Sb., New York, 1956

⁸³Vyhláška č. 14/1974 Sb., Haag, 1958

⁸⁴Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., New York, 1989

4.1.1 Obecná část

Obecná část mezinárodního práva soukromého zahrnuje otázky týkající se vymezení vztahů s mezinárodním prvkem, vymezení druhů norem mezinárodního práva soukromého a vztahů mezi nimi dále pak vymezení metod úpravy vztahů s mezinárodním prvkem, řešení konkrétních problémů, používání kolizní a přímé metody a problematika uplatnění nutně použitelných norem států.

4.1.2 Zvláštní část

Zvláštní část mezinárodního práva soukromého pak upravuje konkrétní vztahy s mezinárodním prvkem, mezi něž patří především subjektivita a svéprávnost, věcná práva, závazková práva, průmyslová a autorská práva dědické právo, pracovní právo a rodinné právo.

4.1.3 Mezinárodní právo procesní

Mezinárodní právo procesní představuje souhrn norem, řešících civilní proces s mezinárodním prvkem, zejména pravomoc soudů v řízení s mezinárodním prvkem, právní pomoc ve styku s cizinou, uznání a výkon cizích rozhodnutí a otázky rozhodčího řízení a uznání cizích rozhodčích nálezů. Normy mezinárodního práva procesního upravují postup soudů a jiných orgánů a účastníků a vztahů mezi nimi v soukromoprávním řízení s mezinárodním prvkem.

4.1.4 Druhy norem mezinárodního práva

- kolizní normy⁸⁵
- přímé normy⁸⁶
- věcné normy⁸⁷

⁸⁵Kolizní normy neupravují práva a povinnosti účastníků, ale pomocí určitých kritérií určí, normami kterého státu se vztah řídí. Kolizní normy zachází s právními řády jako s rovnými. Vztah je věcně upravován nepřímou. Jsou typicky vnitrostátního původu, v EU dále např. v podobě nařízení.

⁸⁶Přímé normy bezprostředně stanoví práva a povinnosti subjektů a jsou rovněž bezprostředně aplikovatelné. Jsou obvykle mezinárodního původu (mezinárodní smlouvy), jejich vytvářením dochází k unifikaci práva.

⁸⁷Vnitrostátní předpisy pro úpravu soukromoprávních vztahů s přeshraničním prvkem.

4.2 Prameny mezinárodního práva soukromého

4.2.1 Vnitrostátní prameny

Mezi vnitrostátní prameny řadíme zákony. Použijí se v případě, že jinou úpravu téže věci nestanoví mezinárodní smlouva nebo právní akt EU.

- ✚ *Ústava ČR*⁸⁸ – zajišťuje právní úpravu v oblasti rodinného práva
- ✚ *Listina základních práv a svobod*⁸⁹
- ✚ *Zákon o rodině*⁹⁰ - od 1.1.2014 je tento zákon nahrazen zákonem č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník. Z hlediska výživného jsou pro výživné podstatné zejména ustanovení § 910 - § 923 Občanského zákoníku.

Na základě ustanovení § 105 zákona o rodině se dle občanského zákoníku postupovalo v případě, nestanovil-li zákon o rodině něco jiného. Jednalo se zejména o ustanovení občanského zákoníku, týkající se způsobilosti k právům a povinnostem, o způsobilosti k právním úkonům, o právních úkonech, počítání času a institutu promlčení. Ustanovení § 105 zákona o rodině pak výslovně odkazoval na občanský zákoník, který upravoval majetkové vztahy mezi manžely.

- ✚ *Zákon o pěstounské péči*⁹¹
- ✚ *Občanský zákoník*⁹²
- ✚ *Občanský soudní řád*⁹³
- ✚ *Zákon o rozhodčím řízení*⁹⁴

⁸⁸ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.

⁸⁹ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb.

⁹⁰ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších zákonů

⁹¹ Zákon č. 50/1973 Sb., později nahrazen zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

⁹² Zákon č. 89/2012 Sb., platný od 1.1.2014 dříve zákon č. 40/1964 Sb.,

⁹³ Zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů

⁹⁴ §36-40, zákon č. 216/1994 Sb.,

Mezi velmi významné předpisy, upravující rodinně-právní vztahy patří:

- ✚ *Zákon o matrikách a prováděcí vyhláška*⁹⁵
- ✚ *Zákon o užívání a změně jména a příjmení*⁹⁶
- ✚ *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním*⁹⁷ - dle tohoto zákona je třeba posuzovat rodinné vztahy s cizím prvkem
- ✚ *Zákon o sociální potřebnosti*⁹⁸
- ✚ *Zákon o sociálním zabezpečení*⁹⁹
- ✚ *Zákon o prodloužení mateřské dovolené a dávkách v mateřství a přídavicích na děti*¹⁰⁰
- ✚ *Zákon o státním vyrovnávacím příspěvku*¹⁰¹
- ✚ *Vyhlášky ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy*¹⁰²
- ✚ *Vyhláška o srážkách z pracovní odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody, a o výkonu rozhodnutí srážkami z pracovní odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení*¹⁰³

4.2.2 Mezinárodní prameny

K mezinárodním pramenům z oblasti mezinárodního práva soukromého řadíme smlouvy.

Mnohostranné mezinárodní smlouvy upravující přeshraniční vymáhání výživného:

- ✚ *Úmluva o vymáhání výživného v cizině*¹⁰⁴

„Účelem této Úmluvy je usnadnit vymáhání výživného osobě, nadále nazývané "navrhovatel", která žije na území jedné ze smluvních stran a uplatňuje nároky vůči jiné osobě, nadále nazývané "odpůrce", která podléhá soudní pravomoci jiné smluvní strany. Tohoto účelu má být dosaženo prostřednictvím orgánů nazývaných nadále "odesílající" a "přijímající" orgány.“¹⁰⁵

⁹⁵ Zákon č. 268/1949 Sb., Prováděcí vyhláška č. 22/1997 Sb., ve znění vyhl. č. 52/1993 Sb.,

⁹⁶ Zákon č. 55/1950 Sb., ve znění vyhl. č. 52/1993 Sb.,

⁹⁷ Zákon č. 91/2012 Sb., platný od 1.1.2014, dříve zákon č. 97/1963 Sb.

⁹⁸ Zákon č. 482/1991 Sb., v platném znění

⁹⁹ Zákon č. 100/1988 Sb., ve znění pozdějších změn a doplňků

¹⁰⁰ Zákon č. 88/1968 Sb., ve znění změn a doplňků, zejména zákon č. 306/1991 Sb.,

¹⁰¹ Zákon č. 206/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů

¹⁰² MŠMT ČR č. 64/1981 Sb., v platném znění

¹⁰³ MS č. 426/1991 Sb., v platném znění

¹⁰⁴ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 33/1959 Sb.,

¹⁰⁵ Čl. 1 odst. 1, Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 33/1959 Sb.,

Úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti¹⁰⁶

„Tato Úmluva se vztahuje na rozhodnutí, vydaná soudním nebo správním orgánem smluvního státu o vyživovací povinnosti ze vztahů rodinných, rodičovských, manželských nebo švagrovských, včetně vyživovací povinnosti k dětem narozeným mimo manželství, mezi:

1. osobou, které přísluší nárok na výživné a osobou povinnou poskytovat výživné, nebo
2. osobou povinnou poskytovat výživné a veřejnou institucí, která se domáhá náhrady příspěvku poskytnutého osobě, které přísluší nárok na výživné.“¹⁰⁷

Dvoustranné mezinárodní smlouvy:

Dvoustranné mezinárodní smlouvy představuje zejména řada mezinárodních smluv a ujednání týkajících se právní pomoci (ve věcech občanských, rodinných, obchodních nebo trestních) a konzulárních úmluv.

4.2.3 Evropské prameny

Evropské prameny mezinárodního práva soukromého představují směrnice a nařízení.

Nařízení Rady (ES) č.44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech¹⁰⁸

Zvláštní příslušnost soudů zahrnuje věci týkající se výživného: obecně platí, že tyto případy mají být předloženy soudům místa, kde má oprávněná osoba k výživě bydliště.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti č. 132/1976 Sb.

¹⁰⁷ Čl. 1, Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti č. 132/1976 Sb.

¹⁰⁸ Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

¹⁰⁹ Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

4.3 Pojem a účel rodinného práva

Rodinné právo patří do oblasti soukromého práva České republiky. „Rodinné právo lze definovat jako soubor norem upravujících osobní a s nimi související majetkové vztahy mezi manžely a mezi rodiči a dětmi, jakož i vztahy je napodobující nebo nahrazující.“¹¹⁰ Předmětem rodinného práva jsou tři základní druhy rodinně-právních vztahů, a to vztahy mezi manžely, vztahy mezi rodiči a dětmi a vztahy náhradní rodinné výchovy.

4.3.1 Povaha rodinného práva

Rodinně-právní vztahy vytvářejí zvláštní relativně samostatný typ společenských vztahů. Tyto vztahy se mimo jiné vyznačují mnoha blíže charakterizujícími společnými znaky, které je odlišují od jiných společenských vztahů právem regulovaných, zejména pak od vztahů občanskoprávních. „Z podstaty rodinně-právních vztahů vyplývá jedna z nejvýznamnějších vlastností, sloužící k naplnění jejich obsahu a efektivního a bezporuchového fungování, a to existence určitého *osobního, resp. emocionálního prvku* v rodinných vztazích. Na druhé straně však neexistence tohoto vzájemného osobního emocionálního spojení mezi subjekty ještě nemusí mít automaticky za následek zánik rodinně-právního vztahu. V některých případech má neexistence emocionální vazby mezi subjekty za následek nutnost zásahu ze strany státu, a to tehdy, jestliže rodinně-právní vztah právě v důsledku poruchy či neexistence osobní citové vazby přestal plnit svůj účel. Například, je-li vztah rodiče k dítěti vysloveně negativní, zpravidla se projeví v nedostatečné péči o dítě a vyvolá nutnost zásahu ze strany státního orgánu.“¹¹¹

Dalším významným rysem je *dlouhodobost* rodinně-právních vztahů. Jde zde jednak o dlouhodobé působení souhrnu faktického chování subjektů, tak o působení právních i morálních norem. Dlouhodobost vztahu mezi rodiči a dětmi je dána nejen z pohledu výchovy dítěte, ale zároveň vyplývá i z nedostatku rozumové a mravní vyspělosti dítěte a povinnosti rodiče uspokojovat všechny potřeby dítěte tak, aby dítě postupně dosáhlo vyspělosti a samostatnosti. Právní vztah mezi rodičem a dítětem zaniká ve všech svých důsledcích teprve smrtí jednoho ze subjektů.

¹¹⁰ ŠVARC, Z. a kol., Základy soukromého práva, Praha, 1998, 365 s., ISBN-80-7175-061-1

¹¹¹ ŠVARC, Z. a kol., Základy soukromého práva, Praha, 1998, 368 s., ISBN-80-7175-061-1

Mezi další charakteristiky rodinně-právních vztahů patří *imperativnost* norem a v neposlední řadě skutečnost, že v mnoha případech rozhoduje soud podle zvláštních procesních pravidel. K charakteristickým rysům subjektivních práv a povinností tvořících obsah rodinně-právních vztahů náleží v první řadě jejich *nezcizitelnost*. Subjekty těchto vztahů nemohou smluvně převádět svá subjektivní práva a povinnosti. Rodiče nemohou převést vyživovací povinnost k dítěti na jiný subjekt, stejně tak jako nemohou převést svá rodičovská práva.

4.3.2 Základní principy rodinného práva

„Pod pojmem principy určitého právního odvětví rozumíme soubor obecných právních kategorií, které lze formulovat na základě teoretického zobecnění těch charakteristik společenských vztahů, které jsou pro právní regulaci těchto vztahů významné.“¹¹² Jako principy rodinného práva lze vymezit tyto:

a) princip blaha dítěte – tento princip je vytvářejí obsažen v Úmluvě o právech dítěte¹¹³, je považován za vůdčí princip. Ve své konkrétní podobě se v právních normách projevuje jako odkaz na zájem dítěte („ochrana zájmů dítěte“, „potřeby dítěte“ nebo „prospěch dítěte“), k němuž se při rozhodování přihlíží. „V pojetí úmluvy je pojem blaha dítěte pojmem vyšším, nadřazeným, určujícím postup zákonodárce při kodifikaci, event. aplikaci práva, zatímco pod pojmem zájem dítěte se v Úmluvě rozumí spíše jen v aplikační sféře realizace určitého práva v konkrétní záležitosti týkající se dítěte.“¹¹⁴

b) princip rovnosti subjektů rodinného práva – v případě nezletilých dětí jako subjektů rodinně-právních vztahů je jejich rovné postavení ve vztahu k rodičům zajišťováno možnou intervencí a kontrolou ze strany státního orgánu.

c) princip solidarity – jedná se o jeden z nejvýraznějších principů odlišujících rodinně-právní vztahy od vztahů občanskoprávních. V případě úpravy občanského práva je typická ekvivalence plnění, naproti tomu je u rodinně-právních vztahů typické, že subjekty plní své povinnosti v rámci svých možností a schopností.

¹¹² ŠVARC, Z. a kol., Základy soukromého práva, Praha, 1998, 366 s., ISBN-80-7175-061-1

¹¹³ Zákon č.104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte (Convention on the Rights of the Child) je mezinárodní konvence stanovující občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí. Dodržování úmluvy kontroluje Výbor pro práva dítěte OSN (Committee on the Rights of the Child). Byla přijata Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989. Ratifikovalo ji 193 států. Upravuje například uznávání osvojení.

¹¹⁴ ŠVARC, Z. a kol., Základy soukromého práva, Praha, 1998, 366 s., ISBN-80-7175-061-1

4.3.3 Rodičovská zodpovědnost

Obrázek 11 – Rodičovská zodpovědnost

Zdroj: Obrázek Rodičovská zodpovědnost, Převzato z Rodinné právo – obrázky.cz,
Přepřacováno, [dne 2013-11-29],
Dostupné na: <http://obrazky.cz/?q=rodinn%C3%A9+pr%C3%A1vo>

Rodičovskou zodpovědnost tvoří tři věcné okruhy práv a povinností. Prvním z nich je péče o nezletilého, zejména pak péče o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. „Právo a povinnost důsledně chránit zájmy svého dítěte je svým způsobem nadřazeno výkonu všech dalších konkrétních práv a povinností.

Povinnost vykonávat nad dítětem dohled může rodič různým způsobem. Pokud žije s dítětem ve společné domácnosti, mělo by to být pro rodiče samozřejmostí. Zákon o rodině do obsahu rodičovské zodpovědnosti nezahrnul výslovně „výchovu“ dítěte, ale uvádí pojem širší, že totiž rodiče při výkonu svých práv a povinností, které jim vznikají při péči o dítě „řídí jednání dětí“.¹¹⁵

¹¹⁵ RADVANOVÁ, S, ZUKLÍNOVÁ, M., Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha, 1999, 97-98 s., ISBN-80-7179-182-2

„Každý z manželů přispívá na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností a možností tak, aby životní úroveň všech členů rodiny byla zásadně srovnatelná. Poskytování majetkových plnění má stejný význam jako osobní péče o rodinu a její členy.“¹¹⁶

„Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.“¹¹⁷ Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu je v občanském zákoníku zakomponován do ustanovení § 906 - § 909.¹¹⁸

4.3.4 Práva a povinnosti dětí

„Vzájemná práva a povinnosti rodičů a dětí se v pojetí zákona o rodině soustřeďují na výchovu a výživu, zastupování dětí a na správu jejich záležitostí. Jsou to práva a povinnosti osobní povahy, kterých se nelze vzdát ani je převádět na někoho jiného. Na této povaze práv a povinností nic nemění skutečnost, že mají též majetkové aspekty (např. poskytování hmotných prostředků na výživu).“¹¹⁹

Od 1.1.2014 jsou vzájemná práva a povinnosti rodičů a dětí dána § 855 - § 859 zákona č. 89/2012Sb., občanského zákoníku.

¹¹⁶ § 690 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník - Uspokojování potřeb rodiny

¹¹⁷ § 858 - § 886 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník – Rodičovská odpovědnost

¹¹⁸ § 907 odst. 2 občanského zákoníku - Při rozhodování o svěření do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.

¹¹⁹ ŠVARC, Z. a kol., Základy soukromého práva, Praha, 1998, 396 s., ISBN-80-7175-061-1

4.3.5 Náhradní rodinná péče

„Náhradní rodinnou výchovou rozumíme právem předvídatelný vztah mezi nezletilým dítětem a jiným občanem, než je rodič dítěte, který vznikl na základě soudního rozhodnutí a svěření dítěte do výchovy. Pojem náhradní rodinná péče se častěji používá v souvislosti se sociálními aspekty této problematiky a rozumíme jím péči o děti opuštěné či osiřelé v prostředí jiné, nové rodiny, nebo v tak uspořádané malé skupině, která se rodině nejvíce podobá.“¹²⁰ Uvedené vztahy vznikají jen tehdy, zanikne-li základní rodičovský vztah úmrtím rodičů, nebo nemůže-li se základní rodičovský vztah ve své funkci uplatnit, protože rodiče nejsou známi nebo nejsou schopni či ochotni vykonávat rodičovská práva a povinnosti. Jedná se o sekundární vztahy, které vzniknou jen tehdy, kdy se primární rodičovský vztah nemůže uplatnit.

Všechny formy náhradní rodinné výchovy mají mnoho společných znaků. Jsou odlišeny nejen důvody a podmínkami svého vzniku ale také konkrétním rozsahem práv a povinností subjektů těchto vztahů. Základními předpoklady, vyplývajícími z podstaty a účelu náhradní rodinné výchovy, společnými pro všechny formy náhradní rodinné výchovy jsou tyto:

- a) rodiče nezajišťují řádnou výchovu dítěte
- b) zájem dítěte vyžaduje jeho svěření do jiné rodiny
- c) existence občana, způsobilého zajistit náhradní rodinnou výchovu

„Při rozhodování o náhradní rodinné výchově vycházejí soudy z úzké spolupráce s příslušnými správními orgány, které zajišťují celou rozsáhlou agendu spojenou s převzetím dítěte cizí rodinou. Soudní řízení o náhradní rodinné výchově je tak jakýmsi završením dlouhodobého procesu výběru vhodné rodiny pro konkrétní dítě“¹²¹

K zániku náhradní rodinné výchovy s výjimkou osvojení dochází na základě níže uvedených právních skutečností:

- a) smrtí jednoho ze subjektů
- b) rozvodem manželů, kterým bylo společně svěřeno dítě do náhradní rodinné výchovy
- c) zletilostí dítěte
- d) rozhodnutím soudu

¹²⁰ ŠVARC, Z. a kol., Základy soukromého práva, Praha, 1998, 419-420 s., ISBN-80-7175-061-1

¹²¹ ŠVARC, Z. a kol., Základy soukromého práva, Praha, 1998, 420 s., ISBN-80-7175-061-1

V současné době v České republice existuje tento systém náhradní rodinné výchovy:

1. Kolektivní výchova

a) ústavní výchova¹²²

Obrázek 12 – Ústavní péče

Zdroj: Obrázek Ústavní péče, Převzato z Ústavní péče – obrázky.cz,
Přepřacováno, [dne 2013-11-29],

Dostupné na: <http://obrazky.cz/?q=%C3%BAstavn%C3%AD+p%C3%A9%C4%8De>

b) ochranná výchova – fakultativní, obligatorní

2. Náhradní rodinná výchova

a) osvojení – prosté, nezrušitelné

b) poručenství

c) pěstounská péče - individuální, skupinová, ve zvláštních zařízeních, v SOS vesničkách

d) svěření dítěte do výchovy jiného občana než rodiče

Nejvýznamnější a rovněž nejideálnější formou náhradní rodinné výchovy je **osvojení**.¹²³ Mezi osvojitelem a osvojencem vzniká takový právní vztah, jako mezi rodiči a dětmi.

¹²² § 971 odst. 1 zákona č. 89/2012Sb., občanský zákoník – platná úprava od 1.1.2014 - Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěření dítěte do péče fyzické osoby.

¹²³ Od 1.1.2014 podléhá osvojení ustanovení § 794 - § 854 zákona č. 89/2012Sb., občanský zákoník.

Z tohoto důvodu má institut osvojení v systému náhradní rodinné výchovy zvláštní postavení, protože na jeho základě vzniká „umělý“ vztah mezi rodiči a dětmi se všemi právními následky. *Pěstounská péče*¹²⁴ je vymezena jako zvláštní forma státem řízené a kontrolované dlouhodobé náhradní výchovy v rodině, zabezpečovaná též z jeho strany hmotnou podporou. Jedná se o instituci rodinného práva, prohlubující a doplňující soustavu výchovných opatření. Na rozdíl od osvojení zůstávají zachovány vztahy dítěte k původní rodině. Zákonem o pěstounské péči je řešena otázka vzájemných vztahů dítěte a pěstouna a také pěstouna a rodičů. Nejvolnější formou náhradní rodinné výchovy je *svěření dítěte do výchovy jiného občana*.¹²⁵ Tato forma vzniká na základě rozhodnutí soudu a je vhodná tehdy, existuje-li možnost, že se dítě bude moci vrátit do své původní rodiny. U všech forem náhradní rodinné výchovy je základní podmínkou pro svěření dítěte do výchovy to, že to vyžaduje zájem dítěte a vybraná osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí.

Od roku 2014 je pěstounství primárně upraveno v § 958-970 občanského zákoníku.

4.4 Výživné

Základní právní úpravou výživného je zákon o rodině¹²⁶ a zahrnuje komplex vyživovacích vztahů mezi určitými členy rodiny. Procesní podmínky určení a vymáhání výživného upravuje občanský soudní řád. Při přeshraničním vymáhání výživného se mohou oprávněné osoby obrátit na Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.¹²⁷ Informace o vymáhání výživného pro soudy jsou k dispozici rovněž v autentizované části webových stránek Úřadu; Úřad poskytne soudům na jejich žádost identifikační údaje pro přístup k těmto informacím.¹²⁸

¹²⁴ Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Od 1.1.2014 upravuje pěstounskou péči § 958 odst. 1 zákona č. 89/2012Sb., občanský zákoník.

¹²⁵ § 953odst. 1 zákona č. 89/2012Sb., občanský zákoník – platná úprava od 1.1.2014

¹²⁶ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁷ Česká republika je členským státem EU a zároveň signatářem několika mezinárodních smluv, jež upravují pravidla a možnosti mezinárodního vymáhání výživného.

¹²⁸ § 46 odst.4 I n s t r u k c e Ministerstva spravedlnosti ze dne 11. června 2010, č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje Postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních

4.4.1 Obecně o výživném

Zákonem o rodině je mimo výživné upraveno také poskytování státního příspěvku na výživu nezletilým dětem, o něž není náležitě postaráno jinak, nároky státního orgánu vůči tomu, kdo byl rozhodnutím státního orgánu zavázán k plnění, a v neposlední řadě také vyživovací povinnosti rodičů v případech, kdy soud rozhodl o umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy.

4.4.2 Pojem výživného

Pod pojmem „výživné“ se rozumí zajišťování a úhrada osobních potřeb mezi subjekty, výslovně určené zákonem o rodině.

„Výživným je plnění, které se poskytuje za účelem zajištění osobních potřeb oprávněného. Do okruhu osobních potřeb vedle stravy, ošacení, bydlení a dalších obdobných k životu člověka nezbytných (hmotných) potřeb, náleží také potřeby duševního charakteru – kulturní, vzdělávací, sportovní, rekreační apod.“¹²⁹ „Institut výživného zahrnuje v sobě jednotlivá práva a povinnosti oprávněných i povinných subjektů.

a) Vyživovací vztah vzniká jen mezi určitými členy rodiny – jde zde v první řadě o členy rodiny, kteří jsou příbuznými v první řadě přímé, dále o osoby, jejichž vztah je odvozen od uvedeného příbuzenského vztahu, a o osoby, jejichž vztah je založen manželstvím nebo dovozen od bývalého manželství.

b) Majetkový vztah výživného se váže výhradně na charakter osobních práv a povinností – jsou dány pouze subjektům rodinně-právního vztahu, nelze je převést na jiné osoby a nepřecházejí děděním.

c) Vyživovací vztahy vznikají ze zákona – samotné uplatnění nároku na výživné však předpokládá i možnost dohody nebo soudního rozhodnutí, které vedou ke vzniku nároku a k realizaci práva na základě objektivního posouzení potřebnosti oprávněného a možností a schopností povinného subjektu. Pokud vyživovací povinnost směřuje vůči nezletilému dítěti, případná dohoda rodičů podléhá schválení soudu. Dohodu mezi osobami, které jsou povinny poskytovat výživné, a osobami, které jsou na výživné odkázány, je možno akceptovat jen tehdy, jde-li o osoby zletilé.

¹²⁹RADVANOVA, S, ZUKLÍNOVÁ, M., Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha, 1999, 168 s., ISBN-80-7179-182-2

d) Předmětem vyživovací povinnosti je plnění výživného, a to buď v naturáliích, nebo v penězích – chápeme ho jako zákonné majetkové plnění zajišťující uspokojení nejen potřeb nutných pro život, ale i dalších hmotných a kulturních potřeb. Platí zásada, že plnění má být zajištěno řádně a včas. Proto zákon o rodině stanoví, že výživné je třeba plnit v pravidelných, opakujících se částkách, které jsou splatné vždy měsíc dopředu. Je tím zaručena pravidelnost plnění v přiměřených časových úsecích s cílem průběžně uspokojovat potřeby oprávněné osoby.

e) Právo na výživné se nepromlčuje – zákon o rodině rozlišuje mezi právem na výživné a právem na jednotlivá opakující se plnění výživného.

V případě práva na výživné je možné je přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení, a to v případě, že výživné není plněno dobrovolně a trvají podmínky pro určení výživného v závislosti na tom, o jaký druh vyživovací povinnosti jde. Pokud jde o výživné pro nezletilé děti, může je soud přiznat až tři roky zpětně od zahájení soudního řízení. Naproti tomu práva na jednotlivá opakující se plnění výživného stejně jako ostatní práva na majetkové plnění se podle zákona o rodině promlčují.¹³⁰

4.4.3 Vznik vyživovací povinnosti

Vznik vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti je spojen se vznikem rodinně-právního vztahu. Vyživovací povinnost od 1.1.2014 vyplývá z ustanovení § 910 - § 923 zákona č. 89/2012Sb., občanského zákoníku.

4.4.4 Rozsah vyživovací povinnosti

Při rozhodování o příspěvku na výživu vychází soud ze všeobecných kritérií¹³¹ stanovených pro vyživovací povinnost rodičů vůči dětem. Při stanovení rozsahu vyživovací povinnosti každého z nich se přihlíží k tomu, který z rodičů a v jaké míře se o dítě osobně stará. Výživné je třeba určit i rodiči, kterému je dítě svěřeno do péče a z jejího plnění odečíst hodnotu osobní péče. Zákon soudu ukládá určit nejen, komu bude dítě svěřeno do výchovy, ale zároveň také to, jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.

¹³⁰ RADVANOVÁ, S, ZUKLÍNOVÁ, M., Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha, 1999, 174 s., ISBN-80-7179-182-2

¹³¹ Obecná kritéria pro určování rozsahu výživného jsou upravena ustanovením § 96 zákona č. 94/1963 Sb., v platném znění, o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Je zde třeba stanovit rozsah vyživovací povinnosti u obou rodičů a zároveň určit nakolik je plnění této povinnosti plněno zcela nebo zčásti vyčerpáno osobní péčí o dítě rodičem, který má dítě svěřeno do své výchovy.

V tomto rozhodnutí výrazněji vyzní též společenské ocenění osobní péče o dítě a také domácnost, kterou rodič, mající dítě svěřené do péče, musí v jeho zájmu vést. Rozsah vyživovací povinnosti se určuje podle možností, schopností a majetkových poměrů povinného, zpravidla se vychází z průměru za posledních 6-12 měsíců.¹³²

Nový občanský zákoník stanoví rozsah vyživovací povinnosti mezi manžely následovně: „Rozsah vyživovací povinnosti a způsob poskytování výživného se řídí dohodou manželů nebo rozvedených manželů; ujedná-li si, že se výživné nahradí odbytným, zanikne právo rozvedeného manžela na výživné poskytnutím odbytného.“¹³³

4.4.5 Kritéria výživného a určení jeho výše

„V případě výživného pro nezletilé dítě ve vztahu k jeho rodičům je dán rozsah kritériem stejné životní úrovně.“¹³⁴ Hodnotí-li soud schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného, pak zkoumá zejména, zda se povinný bez důležitého důvodu nevzdal výhodnějšího zaměstnání, výdělečné činnosti či majetkového prospěchu. Přihlíží se také k tomu, zda povinný nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.¹³⁵ Na rozdíl od zahraničních právních úprav není v ČR platná a účinná zákonná úprava založena na tzv. objektivizaci výživného. Tato snaha o objektivizaci (sjednocení kritérií - vytvoření tabulky pro určování výše výživného), která byla záměrem Ministerstva spravedlnosti, se stala předmětem bouřlivých diskuzí. Ministerstvem spravedlnosti byl vypracován v rámci dlouhodobého projektu Optimalizace agendy výživného a na základě Národní koncepce podpory rodin s dětmi¹³⁶ materiál Doporučená výchozí rozmezí pro stanovení výše výživného pro nezaopatřené děti. Jedná se o nezávazné doporučení.

¹³² Pojmy možnosti, schopnosti, oprávněné potřeby nezletilého dítěte a majetkové poměry povinného jsou konkretizovány například: R 26/1980 (rozhodnutí NS ze dne 7.8.1980, sp.zn. CpJf 108/1979), R 14/1965 (rozhodnutí KS v Brně ze dne 7.10.1964, sp. Zn. 9 Co 412/1964), R 101/1967 (rozhodnutí NS ze dne 12.5.1967, sp. Zn. 4 Cz 48/1967)

¹³³ § 761 odst.1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník - Uspokojování potřeb rodiny

¹³⁴ ŠÍNOVÁ, R. a kol., Řízení ve věcech rodinně-právních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy, Praha: Leges, 2010, 174 s., ISBN 978-80-87212-50-9

¹³⁵ § 96 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁶ schválena usnesením vlády č. 1451 dne 19.11.2008

Tabulka 1 – Návrh poslanců ČSSD z roku 2009

Výše započitatelného měsíčního příjmu v Kč	Navrhované sazby minimálního výživného na měsíc v Kč	
	dítě do 6 let	dítě od 6 let
do 10.000	1 400	1 680
10.000 - 20.000	2 000	3 000
20.000 - 30.000	3 000	3 600
30.000 - 40.000	4 000	4 800
40.000 - 50.000	5 000	6 000
50.000 - 60.000	6 000	7 200
60.000 - 70.000	7 000	8 400
70.000 - 80.000	8 000	9 600
80.000 - 90.000	9 000	10 800
90.000 - 100.000	10 000	12 000
nad 100.000	11 000	13 200

Zdroj: Tabulka - Výživné, Převzato z tabulky výživného,
 Přepočováno, [dne 2014-01-29],

Dostupné na: <http://www.kdejsitato.cz/vyzivne/tabulky-vyzivneho.html>

Tabulka 2 – Návrh ministryně spravedlnosti JUDr. Daniely Kovářové z roku 2010

Kategorie	Věk dítěte	Procentuální rozmezí
1.	0 - 5 let	11 - 15 %
2.	6 - 9 let	13 - 17 %
3.	10 - 14 let	15 - 19 %
4.	15 - 17 let	16 - 22 %
5.	18 a více let	19 - 25 %

Zdroj: Tabulka - Výživné, Převzato z tabulky výživného,
 Přepočováno, [dne 2014-01-29],

Dostupné na: <http://www.kdejsitato.cz/vyzivne/tabulky-vyzivneho.html>

„Tato pomůcka je českými soudy používaná. Stanovuje ovšem pouze procentní rozsah výživného z čistého měsíčního příjmu, nikde ale nezavádí pravidla, co je nutné při stanovování výše vyživovací povinnosti zohlednit a co ne (příjmy ze zaměstnání, z podnikání, co jsou to ona nepřiměřená rizika související s výkonem povolání, apod.). Tady se soudy řídí svými zažitými modely.“¹³⁷

4.4.6 Placení, započtení a promlčení výživného

Zákon předpokládá **placení** výživného zásadně v pravidelných měsíčních splátkách. V úvahu připadá výjimka tzv. tezaurace výživného¹³⁸, tzn. složení peněžité zálohy povinným, ze které bude v budoucnu výživné placeno. Tato výjimka přichází v úvahu pouze v ojedinělých případech, hodných zvláštního zřetele.¹³⁹

Započtení pohledávek výživného pro nezletilé dítě není přípustné. „Kdo zcela nebo zčásti splnil za jiného vyživovací povinnost, je oprávněn na něm požadovat úhradu tohoto plnění (101 odst. 1 ZR). Právo na úhradu tohoto plnění se vůči tomu, za nějž bylo plněno, **promlčuje** v obecné tříleté promlčecí době.“¹⁴⁰

Právo na výživné lze přiznat ode dne zahájení soudního řízení, v případě výživného pro dítě zákon připouští výjimku, kdy toto výživné lze přiznat za dobu, která předchází nejvýše třem rokům ode dne zahájení řízení o něm. Toto právo se nepromlčuje.¹⁴¹

4.4.7 Zánik vyživovací povinnosti

Co se týče trvání a zániku vyživovací povinnosti, je třeba poukázat na její elasticitu a úzkou vazbu na kritérium odkázanosti na výživu (schopnosti dítěte se samostatně živit). Pokud jde o výživné ve vztahu rodič – dítě, nemá kritérium zletilosti z pohledu vyživovací povinnosti žádný význam.“¹⁴²

¹³⁷ Vlastní zpracování dne 29.01.2014. Dostupné na: <http://www.kdejsitato.cz/vyzivne/tabulky-vyzivneho.html>

¹³⁸ § 97 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁹ Např. nepravidelné příjmy, nepřiměřená rizika při podnikání, nabytí vyšší hotovosti povinného.

¹⁴⁰ ŠÍNOVÁ, R. a kol., Řízení ve věcech rodinně-právních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy, Praha: Leges, 2010, 179 s., ISBN 978-80-87212-50-9

¹⁴¹ § 98 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴² ŠVARC, Z. a kol., Základy soukromého práva, Praha, 1998, 435-436 s., ISBN-80-7175-061-1

4.5 Druhy vyživovací povinnosti

„Podle osobního statusu a vzájemného (osobního) poměru povinného a oprávněného se rozlišuje pět druhů vyživovací povinnosti.“¹⁴³

4.5.1 Vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí

Rodiče, jsou-li naživu a jsou-li známi jako rodiče, bez ohledu na to, zda jim náleží rodičovská zodpovědnost, mají vyživovací povinnost vůči svému dítěti. Není rozhodné, zda jsou manžely. „Nemá-li dítě ani jednoho rodiče, anebo nejsou-li rodiče schopni své vyživovací povinnosti k dítěti dostát, vzniká vyživovací povinnost prarodičů dítěte.“¹⁴⁴ Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti vzniká okamžikem jeho narození až do doby, kdy je dítě schopno samo se živit. Tato schopnost je dána jeho způsobilostí ze svého zajišťovat odůvodněné potřeby.

V případě, kdy zdravotní stav dítěte neumožňuje nabytí této schopnosti, předpokládá se zajištění dávkami státní sociální podpory¹⁴⁵ a tímto okamžikem, respektive na základě pravomocného rozhodnutí příslušného orgánu sociálního zabezpečení zaniká vyživovací povinnost rodičů k dítěti.

Děti jsou povinny zajistit svým rodičům slušnou výživu. V případě více potomků, mají všichni povinnost vůči svým rodičům, nejsou však zavázáni společně a nerozdílně. Je třeba posoudit schopnosti, možnosti a majetkové poměry každého z nich a porovnat je. Při určení rozsahu vyživovací schopnosti dětí vůči rodičům je třeba brát na zřetel, zda některý z potomků o rodiče osobně pečuje, v jaké míře a dále pak také věcná plnění. Tato vyživovací povinnost vůči rodičům trvá po dobu potřebnosti rodičů.¹⁴⁶ „Při stanovení rozsahu vyživovací povinnosti dítěte vůči rodičům bude zapotřebí vzít v úvahu především, že dítě je sice povinno zajistit svým rodičům celý rozsah výživy, všechno, co potřebují k životu, bydlením a stravou počínaje a kulturním vyžitím konče, nikoli však na úrovni srovnatelné s úrovní vlastní, ale pouze v rozsahu tzv. slušné výživy.“¹⁴⁷

¹⁴³ RADVANOVÁ, S, ZUKLÍNOVÁ, M., Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha, 1999, 173 s., ISBN-80-7179-182-2

¹⁴⁴ RADVANOVÁ, S, ZUKLÍNOVÁ, M., Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha, 1999, 174 s., ISBN-80-7179-182-2

¹⁴⁵ Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁶ § 87 odst. 1 zákon č. 94/1963 Sb., v platném znění, o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁷ RADVANOVÁ, S, ZUKLÍNOVÁ, M., Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha, 1999, 178 s., ISBN-80-7179-182-2

4.5.2 Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými

Vzájemné právo na výživné se týká výhradně těch, kteří jsou spolu navzájem příbuzní v linii přímé. Přeci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost.¹⁴⁸ Osoby příbuzné v pobočné linii nejsou vázány vzájemnou vyživovací povinností. „Vyživovací povinnost příbuzného vůči jeho příbuznému trvá po dobu existence či stavu tzv. nutné potřeby oprávněného. Nutnou potřebností je třeba rozumět potřebu zabezpečit odůvodněné nutné životní potřeby oprávněného.“¹⁴⁹

4.5.3 Vyživovací povinnost mezi manžely

Manželé mají k sobě navzájem vyživovací povinnost.¹⁵⁰ Smyslem a účelem je v tomto případě zajistit stejnou hmotnou a kulturní úroveň obou manželů.¹⁵¹

„Vyživovací povinnost mezi manžely vzniká uzavřením manželství (ex lege) a trvá po celou dobu až do jeho zániku.“¹⁵² Od 1.1.2014 je výživné mezi manžely upraveno v novém občanském zákoníku takto: „Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost v rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dítěte i rodičů.“¹⁵³

4.5.4 Výživné rozvedeného manžela

Tato vyživovací povinnost vzniká zánikem manželství. „Vyživovací povinnost jednoho rozvedeného manžela vůči druhému trvá po dobu, po niž potřebný rozvedený manžel není schopen sám se živit. Důvody této neschopnosti mohou být jak subjektivní (věk, zdravotní stav, neschopnost vykonávat soustavnou pracovní činnost z důvodu péče o malé děti apod.), tak objektivní (nedostatek vhodných pracovních příležitostí v místě, nedostatek míst v dětských zařízeních v místě atp.).“¹⁵⁴

¹⁴⁸ § 88 odst. 1 zákon č. 94/1963 Sb., v platném znění, o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁹ RADVANOVÁ, S, ZUKLÍNOVÁ, M., Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha, 1999, 179 s., ISBN-80-7179-182-2

¹⁵⁰ § 91 odst. 1 zákon č. 94/1963 Sb., v platném znění, o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵¹ § 91 odst. 2 věta druhá, zákon č. 94/1963 Sb., v platném znění, o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵² RADVANOVÁ, S, ZUKLÍNOVÁ, M., Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha, 1999, 180 s., ISBN-80-7179-182-2

¹⁵³ § 697 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník – Výživné mezi manžely

¹⁵⁴ RADVANOVÁ, S, ZUKLÍNOVÁ, M., Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha, 1999, 181 s., ISBN-80-7179-182-2

Ustanovení § 760 odst. 1 občanského zákoníku, platného od 1.1.2014 stanoví výživné rozvedeného manžela takto: „Není-li rozvedený manžel schopen sám se živit a tato jeho neschopnost má svůj původ v manželství nebo v souvislosti s ním, má vůči němu jeho bývalý manžel v přiměřeném rozsahu vyživovací povinnost, lze-li to na něm spravedlivě požadovat, zejména s ohledem na věk nebo zdravotní stav rozvedeného manžela v době rozvodu nebo skončení péče o společné dítě rozvedených manželů.“

4.5.5 Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce

V tomto případě se jedná o zcela výjimečnou situaci, kdy je osobní poměr mezi oprávněnou a povinným nepřímý a je zprostředkován společným dítětem na rozdíl od předchozích vyživovacích povinností. Neprovdané matce je přiznáno vůči otci dítěte právo na přiměřený příspěvání na úhradu její výživy po dobu dvou let, a to právo na přiměřené příspěvní k úhradě nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím.¹⁵⁵ Jedná se o příspěvek určený k pokrytí zvláštních nákladů, které ženě vznikají v souvislosti s těhotenstvím a slehnutím, tzn. pořízení zvláštních věcí jako obuvi a ošacení, dále pak různých výživových doplňků jako jsou vitamíny, stopové prvky apod. a v neposlední řadě na úhradu stravy, léků, zdravotnických pomůcek a cestovného spojeného s vyšetřeními. Nejedná se zde o náklady na pořízení kojenecké výbavy, protože toto by mělo být pokryt výživné pro dítě. Těhotná žena má zvláštní žalobní právo, tzv. zvláštní předběžné opatření, kdy se může domáhat poskytnutí tohoto příspěvku předem. Soud tak uloží muži, jenž je pravděpodobným otcem, povinnost poskytnout částku potřebnou k zajištění jejích přiměřených potřeb a dále výživné pro dítě po dobu, po níž by zaměstnankyni náležela mateřská dovolená.¹⁵⁶ Zmíněné zvláštní právo má pouze žena těhotná nikoliv žena, která již porodila.

4.6 Určování a popírání rodičovství

4.6.1 Obecně o určení otcovství

Rodiči dítěte rozumíme jeho matku a otce. Právní vztah rodičovství zde vzniká zrozením či zplozením dítěte, tento biologický fakt je jeho materiálním základem.

¹⁵⁵ § 95 zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵⁶ § 196 a § 197 zákon č. 262/2006Sb., zákoník práce

Společenská závažnost vzájemných práv a povinností rodičů k dětem vede důsledně k požadavku, aby tyto rodinné vztahy byly v každém konkrétním případě včas a spolehlivě zjištěny a společensky evidovány, tedy zapsány do matriky. „Zápis do matriky nemá ovšem vliv na vznik a zánik těchto vztahů, jeho význam je tedy deklaratorní, nikoli konstitutivní.“¹⁵⁷ Právní úprava vycházela a stále vychází ze zásady, že dítě má právo si určit svoje rodiče. Konkrétní právní výraz nachází tato zásada v oblasti určení otcovství. Tím se naše právní úprava liší od některých jiných právních systémů, které nepřipouštějí určení otcovství k dítěti narozenému mimo manželství.

Zákon o rodině upravuje pouze způsob určení otce dítěte¹⁵⁸, vychází tedy ze skutečnosti, že v praxi zpravidla nebude pochyb o tom, kdo je matkou dítěte.¹⁵⁹ „Za otce se jinak považuje muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem.“¹⁶⁰

4.6.2 *Domněnky otcovství*

Právní domněnky slouží především k poskytnutí právní možnosti vyvrácení, znevážení závěru o otcovství určitého muže. Jedná se o okolnosti vzbuzující vážnou pochybnost o objektivní správnosti závěru o určení otcovství nebo ukazující dokonce k pravděpodobnosti až jistotě o jeho nesprávnosti. Domněnky jsou výslovně konstruovány k tomu, aby se s jejich použitím dospělo k včasnému určení otcovství. Pořadí domněnek je stanoveno zákonem o rodině.

Otcovství svědčící manžel u matky – tato domněnka je svým dosahem ze všech nejdůležitější. V ČR je většinou určeno otcovství dětí na jejím základě. Vychází z předpokladu, že zploditelem dítěte narozeného za trvání manželství nebo nejpozději do tří set dnů po jeho zániku je nejspíše manžel matky. Manželství má tedy pro určení otcovství k dítěti zásadní význam. Domněnka se uplatňuje automaticky, otcovství manžela matky je zapsáno do matriky, aniž by rodiče, manželé či třetí osoba, mohli jakýmkoli způsobem svou vůlí nastolení domněnky manžela matky, tedy tento zápis, ovlivnit.

¹⁵⁷ ŠVARC, Z. a kol., *Základy soukromého práva*, Praha, 1998, 396 s., ISBN-80-7175-061-1

¹⁵⁸ §51-§62 zákona č. 94/1963 Sb, o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵⁹ Podle §50a zákona č. 94/1963 Sb, o rodině, ve znění pozdějších předpisů, je za matku dítěte považována žena, která dítě porodila.

¹⁶⁰ §52 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb, o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Pro to, aby domněnka otcovství svědčila manželu matky, není rozhodující, který den po uzavření manželství se dítě narodilo.

V případě narození dítěte znovu provdané matky může tato domněnka svědčit dvěma i více mužům, pokud se dítě narodilo do uplynutí třístého dne po zániku prvního matčina manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné.

Otcovství určené souhlasným prohlášením rodičů – k uplatnění této domněnky dochází v případě, kdy první domněnka nemá místa, tj. dítě se narodilo neprovdané matce, otcovství manžela matky bylo úspěšně popřeno, případně se dítě narodilo až po třístém dnu po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné. Při konstrukci této domněnky se vychází z běžné zkušenosti, že nejsou-li rodiče manžely, je nejspolehlivějším prostředkem k určení otcovství souhlasné prohlášení. Takové prohlášení rodičů svědčí o tom, že matka i otec jsou v otázce otcovství zajedno. Souhlasné prohlášení rodičů se musí stát před příslušným úřadem, který vede matriku, nebo před soudem. Požaduje se prohlášení ústní od obou rodičů. Písemné prohlášení nestačí a je právně irelevantní. Jde o právní úkon vyžadující osobní přítomnost před příslušným státním orgánem a zároveň o projev osobní vůle, není tedy přípustné zastoupení a nelze jej odvolat.

Otcovství určené soudem¹⁶¹ – připadá v úvahu v případě, kdy otcovství nebylo určeno předchozími domněnkami. Tato domněnka spočívá v tom, že za otce dítěte se považuje muž, který s matkou souložil v době, od které neprošlo od narození dítěte méně než sto osmdesát a více než tři sta dnů. Tato doba je nazývána dobou rozhodnou či kritickou. Může se uplatnit pouze v řízení před soudem a dle zákona má povahu vyvratitelné domněnky. Zahájení soudního řízení o určení otcovství je vždy podmíněno návrhem. Dle zákona o rodině má oprávnění k podání takového návrhu dítě, matka i otec.

Od 1.1.2014 je otázka otcovství zapracována do ustanovení § 776 - § 793 občanského zákoníku.

4.6.3 Určování otcovství v cizině

„Vyžaduje-li justiční orgán ČR provedení genetické zkoušky pro účely určení otcovství u osoby, která je v cizině, je znalecký posudek vypracováván na základě spolupráce českého a zahraničního znalce.“¹⁶²

¹⁶¹ §54 zákona č. 94/1963 Sb, o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶² §30 odst. 1 I n s t r u k c e Ministerstva spravedlnosti ze dne 11. června 2010, č.j. 59/2010-MOC-J,

5 TRESTNÉ ČINY

Trestný čin (lat. crimen, angl. crime, criminal offence, fr. infraction, něm. Straftat) je podle všech právních řádů závažné zaviněné protiprávní jednání.¹⁶³

5.1 Trestný čin a jeho skutková podstata trestného činu

Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně.¹⁶⁴ „Definice trestného činu, v některých právních řádech vyjádřená explicitě, v jiných ponechaná doktríně, může vycházet ze dvou základních pojmových znaků trestného činu. V tomto smyslu se rozlišují komplementární principy formálního a materiálního pojetí trestného činu, které zakotvují pojmové vymezení (definici) trestného činu v daném právním řádu a které proto patří k nejdůležitějším otázkám trestněprávní politiky každého státu.“¹⁶⁵

Skutková podstata trestného činu obsahuje znaky objektu, objektivní stránky, subjektu a subjektivní stránky trestného činu, které jsou uvedeny v trestním zákoně.

5.1.1 Pojmové znaky trestného činu

Pojmovými znaky trestného činu jsou znaky skutkové podstaty trestného činu, stanovený věk a příčetnost.

kerou se upravuje Postup Justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních

¹⁶³Vlastní zpracování dne 06.11.2013.

Dostupné na: http://iuridictum.pecina.cz/w/Trestn%C3%BD_%C4%8Din

¹⁶⁴Vlastní zpracování dne 06.11.2013.

Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pojmowe-znaky-trestneho-cinu-16944.html>

¹⁶⁵Vlastní zpracování dne 06.11.2013.

Dostupné na: http://iuridictum.pecina.cz/w/Trestn%C3%BD_%C4%8Din

Obrázek 13 – Systém znaků trestného činu

Zdroj: Obrázek Systém znaků trestného činu, [dne 2013-10-29], Pozn. Vlastní zpracování autora, 2013

5.2 Dělení trestných činů

Trestné činy se dělí na:

Přečiny – Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.¹⁶⁶ Podle § 72a odst. 1 trestního řádu může být obviněný až rok ve vazbě.

Zločiny – Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny, zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.¹⁶⁷

- **Prostý** - podle § 14 odst. 3 nového trestního zákoníku je zločin úmyslný trestný čin s horní hranicí trestní sazby nad 5 let. Podle § 72a odst. 1 trestního řádu může být obviněný až 2 roky ve vazbě.
- **Těžký** - oficiálně zvláště závažný. Podle § 14 odst. 3 nového trestního zákoníku je to úmyslný trestný čin s horní hranicí trestní sazby 10 let a více. Podle § 72a odst. 1 trestního řádu může být obviněný až 3 roky ve vazbě.

¹⁶⁶ § 14 odst. 2, VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 34 s., ISBN-978-80-7263-8

¹⁶⁷ § 14 odst. 3, VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 34 s., ISBN-978-80-7263-8

- **Hrdelní** - oficiálně zločin, za nějž lze uložit výjimečný trest. Kasuistický výčet v § 54 odst. 3 trestního zákona, když je následek smrt. Podle § 72a odst. 1 trestního řádu může být obviněný až 4 roky ve vazbě.

5.3 Pojem a definice skutkové podstaty trestného činu

„Skutkovou podstatou trestného činu je souhrn objektivních a subjektivních znaků, které určují jednotlivé druhy trestných činů a odlišují se od sebe navzájem.“¹⁶⁸

5.3.1 Znaky skutkové podstaty trestného činu

„Jednotlivé skutkové podstaty jsou charakterizovány pěti skupinami znaků: protiprávností, objektem, objektivní stránkou, subjektem a subjektivní stránkou.

Znaky skutkové podstaty trestného činu jsou uvedeny jak ve zvláštní části, tak i v obecné části trestního zákoníku a tvoří navzájem nerozlučnou jednotu.“¹⁶⁹

5.3.2 Třídění skutkové podstaty trestného činu

Skutkové podstaty se dělí podle závažnosti na základní, kvalifikované a privilegované.

5.4 Objekt trestného činu

Objekt trestného činu v trestním právu je obligatorním prvkem trestného činu a označuje množinu znaků, charakterizujících předmět ochrany trestního práva hmotného ve vztahu k trestnému činu. Trestní zákon za předmět ochrany označuje společenské vztahy, zájmy a hodnoty, které jsou pro společnost natolik výrazné, že jejich ochranu, mimo ochranu poskytovanou primárními právními normami různých právních odvětví, zajišťuje prostředky trestního práva hmotného, tj. pohrůžkou tresty, ukládáním a výkonem trestů a ochranných opatření. Trestní právo nechrání všechny objekty, ale pouze takové, které vyžadují ochranu trestním právem jako "ultima ratio". Určité vztahy jsou chráněny přímo (vlastnické vztahy), jiné jsou vztahy, jako spíše hodnotami, které však každá společnost ochraňuje (zdraví, život).¹⁷⁰

¹⁶⁸ VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 31 s., ISBN-978-80-7263-8

¹⁶⁹ VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 31,33 s., ISBN-978-80-7263-8

¹⁷⁰ Vlastní zpracování dne 11.12.2013.

Dostupné na: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Objekt_\(trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Objekt_(trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo))

5.4.1 Třídění objektů trestného činu¹⁷¹

Podle míry obecnosti vyjádření společenských vztahů, zájmů a hodnot chráněných trestním právem hmotným je třeba odlišit:

- **objekt rodový (obecný)**

Souhrn všech vztahů, zájmů a hodnot, které je třeba chránit a jejichž ochrana je hlavním účelem trestního zákona. Rodový objekt je vyjádřený v § 1 trestního zákona. Takto vymezeným rodovým objektem tedy rozumíme zájmy společnosti, ústavní zřízení ČR, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. Pod tyto zájmy je možno podřadit veškeré, ve zvláštní části trestního zákona blíže konkretizované, druhové a individuální objekty.

- **objekt druhový (skupinový)**

Společenské vztahy, zájmy a hodnoty příbuzného druhu. Trestní zákon seskupuje individuální objekty podle těch jejich druhových znaků, které jsou různým individuálním objektům společné, do jednotlivých hlav zvláštní části trestního zákona a v rámci některých hlav do oddílů, které v ještě větší míře postihují společné charakteristiky či příbuznost a blízkost různých individuálních objektů.

- **objekt individuální**

Společenský vztah, zájem či hodnota, k jejíž ochraně slouží jednotlivé skutkové podstaty trestných činů. Jde o obligatorní součást znaků skutkové podstaty.

- **objekt konkrétní**

Jednotlivý vztah, zájem či hodnota přímo zasažená konkrétním jednáním konkrétního pachatele.

Podle postavení objektu ve skutkové podstatě z hlediska poskytované trestněprávní ochrany se rozlišují objekty:

- **primární**

Vztahy, zájmy a hodnoty, které jsou chráněny na prvním místě - rozhoduje zařazení ve zvláštní části zákona, např. u trestného činu loupeže je primárním objektem osobní svoboda a majetek člověka (objekty individuální, primární, kumulativní, obligatorní).

¹⁷¹ Vlastní zpracování dne 11.12.2013.

Dostupné na: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Objekt_\(trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Objekt_(trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo))

- **sekundární**

Jsou chráněny vedle objektu primárního, popřípadě jsou chráněny jeho prostřednictvím, u již zmiňované loupeže je sekundárním objektem zdraví člověka (individuální objekt sekundární).

5.5 Objektivní a subjektivní stránka trestného činu¹⁷²

5.5.1 Subjektivní stránka

Subjektivní stránka je u každého trestného činu charakterizována obligatorně nedbalostním nebo úmyslným zaviněním, fakultativně může být určena i pohnutkou. „Obsahuje soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu.“¹⁷³

5.5.2 Objektivní stránka

Objektivní stránka je obligatorně charakterizována jednáním, jeho následkem a příčinným vztahem mezi nimi a dále může být fakultativně určena i určitým způsobem jednání. „Objektivní stránka trestného činu je vnější stránka trestného činu, která se projevu-je navenek, vnímáme ji svými smysly.“¹⁷⁴

5.6 Pachatel trestného činu

„Pachatelem je konkrétní osoba, která svým jednáním naplní všechny znaky skutkové podstaty konkrétního trestného činu, dosáhla zákonem požadovaného věku a v době spáchání trestného činu byla přičetná.“¹⁷⁵ „Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně.“¹⁷⁶

¹⁷² VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 32 s., ISBN-978-80-7263-8

¹⁷³ Vlastní zpracování dne 11.12.2013.

Dostupné na: <http://www.studentimup.cz/index.php/pravo/trestni-pravo/76-trestni-pravo-podel-zak402009/269-otazka-7-znaky-charakterizujici-objektivni-stranku-trestneho-inu>

¹⁷⁴ Vlastní zpracování dne 11.12.2013.

Dostupné na: <http://www.studentimup.cz/index.php/pravo/trestni-pravo/76-trestni-pravo-podel-zak402009/269-otazka-7-znaky-charakterizujici-objektivni-stranku-trestneho-inu>

¹⁷⁵ TOMANCOVÁ, J. a kol., Základy práva, Albert, 2010, ISBN-80-7326-183-9

¹⁷⁶ VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 61 s., ISBN-978-80-7263-8

5.7 Souběh trestného činu

Souběh trestných činů je kvalifikovanou formou trestné činnosti pluralitní a označuje v trestním právu případ, kdy stejný pachatel spáchal dva nebo více trestných činů dříve, než byl za některý z nich vyhlášen soudem prvního stupně odsuzující rozsudek nebo obviněnému doručen trestní příkaz. O souběh půjde bez ohledu na skutečnost, kdy sbíhající se trestné činy vyšly najevo. Není rozhodné, zda o sbíhajících se trestných činech bylo vedeno společné trestní řízení.¹⁷⁷

5.7.1 Druhy souběhu

Podle vztahů trestných činů ke skutku (skutkům) je třeba odlišit:

- **jednočinný souběh** - pachatel jedním skutkem spáchá několik trestných činů
- **vícečinný souběh** - pachatel více skutky spáchá několik trestných činů a předpokládá minimálně dva zcela samostatné skutky, které postupně naplňují skutkové podstaty trestných činů.

Podle vztahů ke skutkové podstatě může jít o jednočinný nebo vícečinný souběh trestných činů:

- **stejnorodý**- při stejnorodém souběhu je jednáním pachatele naplňována stejná skutková podstata
- **různorodý**- u nestejnorodého souběhu jde o různé skutkové podstaty

5.7.2 Účinky souběhu

V trestním právu hmotném: Trestní zákon obsahuje skutkovou podstatu, jejichž znakem je souběh. V případě, že je pachatel trestně odpovědný za všechny sbíhající se trestné činy, ukládá se úhrnný nebo souhrnný trest. Povaha a stupeň nebezpečnosti se posuzují u každého činu samostatně.

V trestním právu procesním: O sbíhajících trestných činech má být konáno společné řízení. Při vícečinném souběhu lze některý trestný čin vyloučit ze společného řízení.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Vlastní zpracování dne 11.12.2013.

Dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soub%C4%9Bh_trestn%C3%BDch_%C4%8Din%C5%AF

¹⁷⁸ Vlastní zpracování dne 11.12.2013.

5.7.3 Recidiva

Recidiva označuje v trestním právu stav, kdy se stejný pachatel opětovně dopustí trestného činu poté, co byl pravomocně odsouzen za spáchání jiného předcházejícího trestného činu. Pro recidivu nemá význam, zda předchozí odsouzení bylo pro nedbalostní nebo úmyslný trestný čin. Jedinou výjimkou z toho je tzv. zvlášť nebezpečná recidiva, která je možná pouze u zvlášť závažných úmyslných trestných činů.¹⁷⁹

5.7.4 Skutek

Skutek označuje v trestním právu ty projevy vůle pachatele navenek, jež jsou příčinou následku relevantního z hlediska trestního práva (objektivní stránka skutku), jsou-li kryty zaviněním (subjektivní stránka). Každý trestný čin nevyhnutelně musí být skutkem (pojem čin je zde synonymem skutku), ovšem ne každý skutek musí být trestným činem, jedním skutkem může být spácháno více trestných činů. Trestný čin je tedy právní konstrukcí nad konkrétním objektivně existujícím skutkem.¹⁸⁰

5.8 Vývojová stádia trestného činu

Vývojová stádia trestného činu označují v trestním právu od sebe oddělitelné fáze jednání pachatele, jimiž postupně realizuje svůj úmysl spáchat (dokonat) trestný čin.

5.8.1 Fáze

Z vývojových stádií mají trestněprávní relevanci následující stádia:

- *příprava k trestnému činu*
- *pokus trestného činu*
- *dokonaný trestný čin*

Dostupné na: <http://www.studentimup.cz/index.php/pravo/trestni-pravo/58-trestni-pravo-hmotne/482-soubh-trestnych-in>

¹⁷⁹ Vlastní zpracování dne 11.12.2013.

Dostupné na: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Recidiva_\(trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Recidiva_(trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo))

¹⁸⁰ Vlastní zpracování dne 11.12.2013.

Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Skutek>

5.8.2 Příprava trestného činu

„Příprava je prvním relevantním stadiem trestné činnosti, které trestní zákoník vymezuje jako jednání záležející v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvláště závažného zločinu, spočívajících zejména v jeho organizování, opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, srocení, v návodu či pomoci k takovému zločinu.“¹⁸¹

5.8.3 Pokus trestného činu

„Jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, je pokusem trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo.“¹⁸²

5.9 Trestnost

5.9.1 Zánik trestnosti

Zánik trestnosti nastává za zákonem stanovených okolností, které způsobí, že trestnost činu, který byl v době svého spáchání trestným činem zanikne. Lépe řečeno zanikne vztah mezi státem a pachatelem trestného činu, vůči kterému již nadále nemohou být vyvozeny důsledky spojené s jeho spácháním. K okolnostem způsobujícím zánik trestnosti se přihlíží z úřední povinnosti. Nastanou-li, je trestnost činu vyloučena. Okolnosti způsobující zánik trestnosti mohou nastat teprve poté, co byl trestný čin dokonán.

Důvody zániku trestní odpovědnosti jsou uvedené v trestním zákoníku.¹⁸³

5.9.2 Trest

Podle ustanovení § 36 trestního zákoníku se za trestní sankce považují tresty a ochranná opatření. „Trestní sankce, jako formy reakce na porušení práva, mohou být pro svou závažnost použity jen jako ultima-ratio – poslední prostředek, v němž je spatřována jediná možnost, jak pachateli zabránit v páchání dalších trestných činů a u ostatních občanů společnosti posílit jejich důvěru v patřičnou účinnost právních norem.“¹⁸⁴

¹⁸¹ VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 49 s., ISBN-978-80-7263-8

¹⁸² § 20 odst. 1, VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 49 s., ISBN-978-80-7263-8

¹⁸³ § 33 – účinná lítost, §34 – promlčení trestní odpovědnosti, § 20 odst. 3,4 – zánik trestní přípravy, §21 odst. 3,4 – zánik trestnosti pokusu, § 24 odst. 3 – zánik trestnosti účastenství, § 11 odst. 1 písm. e), trestního řádu – smrt pachatele, § 197, § 242, §362 – zvláštní případy účinné lítosti, trestního zákoníku a dále čl. 62 písm. g) a čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy ČR – milost prezidenta republiky.

¹⁸⁴ VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 108 s., ISBN-978-80-7263-8

Trestní sankce lze ukládat jen na základě trestního zákona.¹⁸⁵ Trestní sankce je nutno ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele.¹⁸⁶

Podle § 52 odst. 1, trestního zákoníku může soud za spáchání trestného činu uložit následující tresty: odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztrátu českých titulů nebo vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti a vyhoštění.

6 POSTUP ORGÁNŮ ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

6.1 Trestní oznámení

Jako trestní oznámení se označují oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Trestní oznámení lze učinit ústně do protokolu, písemně, telefonicky, telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem. Při ústním trestním oznámení je třeba zjišťovat okolnosti právně relevantní pro podnět k zahájení trestního stíhání nebo k provedení jiných opatření.

Každé došlé písemné trestní oznámení je třeba prověřit bez ohledu na to, zda se oznamovatel podepsal svým skutečným jménem či nikoli.

Při telefonickém trestním oznámení je třeba provést prověrku oznamovatele. Prověření všech forem trestního oznámení provádí bezodkladně orgány činné v trestním řízení.¹⁸⁷

¹⁸⁵ § 37 odst. 1, VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 108 s., ISBN-978-80-7263-8

¹⁸⁶ § 38 odst. 1, VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 108 s., ISBN-978-80-7263-8

¹⁸⁷ ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 107, ISBN-80-7179-087-7

6.2 Přípravné řízení

Přípravné řízení je jedna z fází trestního řízení. Hlavním smyslem přípravného řízení je prověřit podezření ze spáchání trestného činu, shromáždit o činu a jeho pachateli přesvědčivé důkazy, aby na závěr této fáze trestního řízení mohla být podána státním zástupcem obžaloba k soudu prvního stupně.¹⁸⁸ Přípravné řízení se obecně dále dělí na prověřování a vyšetřování. Policie hraje v obou klíčovou roli. Fázi prověřování provádí základní útvary Policie České republiky, které šetří a prověřují trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři roky, a které nespádají do příslušnosti jiných organizačních článků policejních orgánů.¹⁸⁹

Fázi vyšetřování trestných činů, o kterých v prvním stupni koná řízení okresní soud, provádí oddělení obecné kriminality, oddělení hospodářské kriminality, skupina případových analýz a teritoriálních oddělení služby kriminální policie a vyšetřování.¹⁹⁰

Přípravné řízení dělíme na tato stadia:

1. úkony před zahájením trestního stíhání - tzv. prověřování
2. zahájení trestního stíhání - stadium vyšetřování
3. podání obžaloby, případně jiné rozhodnutí

6.2.1 Zkrácené přípravné řízení

Zkrácené přípravné řízení, zkráceně označované ZPŘ, je zvláštní formou přípravného řízení, při kterém nedochází k zahájení trestního stíhání obviněného. Toto řízení lze konat o trestných činech náležejících v prvním stupni do příslušnosti okresního (obvodního) soudu, na něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující 5 let.

¹⁸⁸ Vlastní zpracování dne 21.12.2013. Dostupné na:

http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99%C3%ADpravn%C3%A9_ri%C5%99%C3%ADzen%C3%AD

¹⁸⁹ Čl. 4 odst. 1 písm. a), Závazný pokyn policejního prezidenta č. 130, ze dne 27.9.2007, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení.

¹⁹⁰ Čl. 4 odst. 1 písm. c), Závazný pokyn policejního prezidenta č. 130, ze dne 27.9.2007, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení.

Lhůta ke skončení ZPŘ je 14 dnů a počíná běžet ode dne sdělení podezření. Lhůtu lze na základě odůvodněné žádosti a následného souhlasu státního zástupce prodloužit, nejdéle však o dalších 10 dnů. Po obdržení zprávy o výsledku zkráceného přípravného řízení od policejního orgánu, státní zástupce podá soudu návrh na potrestání. Výsledkem ZPŘ je trestní příkaz, proti kterému lze podat do 8 dnů odpor.¹⁹¹

Existuje i zkrácené přípravné řízení, které se koná ve lhůtě 48 hodin. V této lhůtě podá státní zástupce soudu návrh na potrestání obviněného. Soud má dalších 24 hodin na to, aby ve věci rozhodl. Buď rozhodne o vazbě obviněného, nebo se souhlasem státního zástupce a obviněného ve věci nařídí hlavní líčení. V takovém případě může být obviněný potrestán již ve lhůtě tří dnů od spáchání trestného činu. O tom, který ze způsobů zkráceného přípravného řízení policejní orgán využije, rozhoduje státní zástupce na základě informací, které mu policejní orgán k věci a osobě pachatele předá.¹⁹²

6.2.2 Dokazování, zásady dokazování a dělení důkazů

Dokazování je jedna z nejdůležitějších součástí procesního práva, při níž účastníci řízení dokazují svá tvrzení předkládáním návrhů na provedení důkazů.

Rozsah dokazování v přípravném řízení odpovídá účelu přípravného řízení trestního a jeho vztahu k projednání trestní věci před soudem podle platné právní úpravy. Dokazování zpravidla provádějí vyšetřovatelé. Při výkonu dozoru v přípravném řízení trestním je státní zástupce povinen především zajistit dodržování základních zásad trestního řízení, které se vztahují k dokazování.¹⁹³

V trestním řízení se dokazuje zejména to, zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin, a zda jej spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek. Dokazují se také podstatné okolnosti, mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu, osobních poměrů pachatele, umožňující stanovení následku a výše způsobené škody i bezdůvodného obohacení a okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout.

¹⁹¹ Je-li tento odpor podán oprávněnou osobou v zákonné lhůtě, trestní příkaz se ve věci ruší a nařizuje se hlavní líčení.

¹⁹² Vlastní zpracování dne 21.12.2013. Dostupné na:
http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99%C3%ADpravn%C3%A9_ri%C5%99%C3%ADzen%C3%AD

¹⁹³ ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 509, ISBN-80-7179-087-7

Nesmí být použit důkaz, který byl získán v rozporu se zákonem, s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení nebo hrozby donucení použila.

V trestním řízení musí navrhnout důkazy státní zástupce, může tak ale k dokázání své nevinu samozřejmě činit i obviněný.¹⁹⁴

6.2.3 Jednotlivé důkazné prostředky

Jako důkaz může být v trestním řízení použito vše, co může přispět k objasnění dané věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání.

Zákon zná také zvláštní důkazní prostředky, jako je konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě. „Ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu hovoří o důkazních prostředcích, neboť za ně považuje procesní činnost orgánu přípravného řízení, která slouží k poznání skutečnosti, která má být v přípravném řízení zjištěna (výslech obviněného, svědka, ohledání místa činu, rekonstrukce, vyšetřovací pokus, rekognice apod.) Důkazem naproti tomu je výsledek činnosti orgánu přípravného řízení při dokazování (obsah výpovědi vyslychané osoby, výsledek rekonstrukce, rekognice, ohledání místa činu atd.) Dokazování v přípravném řízení se provádí na základě přímých i nepřímých důkazů. Přímý důkaz přímo potvrzuje nebo vyvrací dokazovanou skutečnost. Nepřímý důkaz potvrzuje nebo vyvrací dokazovanou skutečnost prostřednictvím skutečnosti, která souvisí s dokazovanou skutečností jen nepřímo.“¹⁹⁵

6.3 Předběžné projednání obžaloby

Predběžné projednání obžaloby nařídí v trestním řízení předseda senátu, když je již státním zástupcem podána obžaloba k soudu, ale když po skutkové nebo právní stránce trpí takovými vadami, že není způsobilá k projednání při hlavním líčení. Soudce proto ještě toto hlavní líčení nenařizuje, o předběžném projednání rozhodne jen na základě studia státním zástupcem postoupeného spisu, případně může i vyslechnout obviněného.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Vlastní zpracování dne 26.12.2013. Dostupné na:

http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99edb%C4%9B%C5%BEen%C3%A9_projedn%C3%A1n%C3%AD_ob%C5%BEaloby

¹⁹⁵ ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 513, ISBN-80-7179-087-7

¹⁹⁶ Vlastní zpracování dne 21.12.2013. Dostupné na:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Dokazov%C3%A1n%C3%AD#Dokazov.C3.A1n.C3.AD_v_trestn.C3.ADm_.C5.99.C3.ADzen.C3.AD

„Předběžné projednání obžaloby se koná v neveřejném zasedání, nejsou-li dány důvody pro konání vazebního zasedání. Považuje-li to předseda senátu pro rozhodnutí soudu za potřebné, nařídí o předběžném projednání obžaloby veřejné zasedání.“¹⁹⁷

6.4 Rozhodnutí v trestních věcech

„Rozhodnutí soudu může mít různou podobu: v občanskoprávních věcech to je usnesení, rozsudek nebo platební rozkaz, v trestních věcech rovněž usnesení a rozsudek a dále trestní příkaz. Ústavní soud rozhoduje nálezem (ve věci samé) nebo usnesením. Rozhodnutí má vždy výrokovou část (tam se dozvídáme, jak soud rozhodl) a většinou též odůvodnění (proč tak rozhodl). Na závěr je uvedeno poučení o opravných prostředcích. Některá rozhodnutí je třeba vyhotovit písemně (rozsudky), jiná se pouze vyhláší (usnesení, jimiž se upravuje průběh řízení). Rozhodnutí je možné vynést, učinit, vydat a také přijmout.“¹⁹⁸

„Soud rozhoduje rozsudkem, kde to zákon výslovně stanoví; v ostatních případech rozhoduje, jestliže zákon nestanoví něco jiného, usnesením. Státní zástupce a policejní orgán rozhodují, jestliže zákon nestanoví něco jiného, usnesením.“¹⁹⁹

6.5 Hlavní líčení

Hlavní líčení je povinné stádium trestního řízení, v němž se rozhoduje o vině a trestu obžalovaného. Soud přezkoumává obvinění obsažená v obžalobě (popř. v návrhu na potrestání), a to zásadně za účasti veřejnosti a dalších subjektů trestního řízení majících vliv na průběh projednávané věci. Obviněnému v této fázi říkáme obžalovaný. V hlavním líčení rozhoduje senát nebo samosoudce.²⁰⁰ Samosoudce může bez projednávání věci v hlavním líčení vydat trestní příkaz²⁰¹ za podmínek uvedených v ustanovení § 314e trestního řádu, a to i ve zjednodušeném řízení konaném po zkráceném přípravném řízení. Hlavní líčení končí zpravidla rozsudkem.²⁰²

¹⁹⁷ § 187 odst. 1 trestního řádu

¹⁹⁸ Vlastní zpracování dne 26.12.2013. Dostupné na: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/pravnictina-pro-novinare/rozhodnuti>

¹⁹⁹ § 119 bod 1., 2., trestního řádu

²⁰⁰ § 314 trestního řádu - horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let

²⁰¹ § 314a - § 314g trestního řádu - Trestní příkaz má povahu rozsudku

²⁰² Rozsudkem je dáno, zda je obžalovaný vinen, či obžaloby zproštěn (§ 225 odst. 1), popř. i dalšími způsoby, např. vrácením věci § 221, postoupením věci § 222, zastavením trestního stíhání § 223, přerušením § 224 apod.

6.6 Zvláštní způsoby řízení

Odklony v trestním řízení rozumíme zvláštní způsoby trestního řízení, alternativní ve vztahu k standardnímu projednání věci v hlavním líčení, v rámci nichž je možné trestní věc vyřídit v procesně právním smyslu stejně plnohodnotně jako ve standardním trestním řízení. Zpravidla se neuplatní stadium soudního projednání trestní věci.²⁰³

6.6.1 Řízení proti uprchlému

Řízení proti uprchlému lze konat proti tomu, kdo se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině nebo tím, že se skrývá. Řízení proti uprchlému je možno konat pouze proti osobě, které bylo sděleno obvinění a to buď osobně, nebo i formou předpokládanou § 303 trestního řádu, v souladu s kterým se trestní stíhání v řízení proti uprchlému zahajuje doručením sdělení obhájci, že obviněný je stíhán. Řízení proti uprchlému nelze konat proti osobě mladistvé. Vzhledem k charakteru řízení proti uprchlému zákon stanoví povinnost, aby obviněný měl v tomto řízení vždy obhájce.²⁰⁴

6.6.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Podmíněné zastavení trestního stíhání lze charakterizovat jako rozhodnutí prozatímní, se stanovením zkušební doby, vázané na splnění určitých podmínek a povinností uložených obviněnému. Z pohledu trestního práva hmotného trestní odpovědnost pachatele trvá, z pohledu práva procesního se věci i nadále zabývají orgány činné v trestním řízení. Obviněný má nadále možnost požadovat řádné projednání věci příslušným soudem.²⁰⁵

6.6.3 Narovnání

Narovnání - stejně jako podmíněné zastavení trestního stíhání - představuje formu odklonu v trestním řízení, která má přispět k řešení konfliktu mezi pachatelem a poškozeným ve společenských vztazích. Účelem narovnání především je, aby obviněný důsledně odčinil všechny škodlivé následky, které byly poškozenému způsobeny trestným činem, a tomuto zájmu se dává větší význam než zájmu na potrestání pachatele.

²⁰³ Vlastní zpracování dne 26.12.2013. Dostupné na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech/odklony-v-trestním-řízení>

²⁰⁴ Vlastní zpracování dne 26.12.2013. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/řízení-proti-uprchlému-10960.html>

²⁰⁵ Vlastní zpracování dne 26.12.2013. Dostupné na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech/odklony-v-trestním-řízení>

Určitý prvek trestní represe je obsažen v tom, že obviněnému se uloží povinnost k dalšímu majetkovému plnění nad rámec výše škody, když uvedené plnění slouží pro obecně prospěšné účely.²⁰⁶

6.6.4 Řízení před samosoudcem

Řízení před samosoudcem je zvláštním druhem trestního řízení upraveným v ustanoveních § 314a -314g trestního řádu. Do příslušnosti samosoudce podle trestního řádu patří konat řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. To znamená, že samosoudce může projednávat i poměrně závažné trestné činy, které výrazně převyšují společenskou nebezpečnost dřívějších přečinů, k jejichž projednávání byl tento institut původně konstruován. Výjimkou je případ, kdy má být uložen souhrnný trest a dřívější trest byl uložen v řízení před senátem. Pak se řízení před samosoudcem nekoná a řízení musí být konáno v souladu s obecnými předpisy.²⁰⁷

6.6.5 Řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu

„Po doručení nálezu Ústavního soudu, kterým bylo zrušeno rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení nebo jeho části, pokračuje tento orgán v tom stadiu řízení, které bezprostředně předcházelo vydání zrušeného rozhodnutí, nestanoví-li zákon nebo nález Ústavního soudu jinak. Přitom je vázán právním názorem, který vyslovil ve věci Ústavní soud, a je povinen provést úkony a doplnění, jejichž provedení Ústavní soud nařídil.“²⁰⁸

6.6.6 Řízení ve věcech mladistvých

Pro osoby mladší 18. let, které se dopustily trestného činu, platí zvláštní režim. Ten je upraven v zákoně o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže.²⁰⁹ Tento zákon rozlišuje mezi mladistvými, tj. osobami, které dosáhly věku 15 let, ale ještě nedovršily 18. rok věku, a dětmi mladšími patnácti let. Trestné činy mladistvých se nazývají provinění.

²⁰⁶ Vlastní zpracování dne 26.12.2013. Dostupné na: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestni-rizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych>

²⁰⁷ Vlastní zpracování dne 26.12.2013. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rizeni-pred-samosoudcem-12078.html>

²⁰⁸ § 314h - § 314n trestního řádu

²⁰⁹ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Aby se jednalo o provinění, za které by měl být mladistvý stíhán, příp. odsouzen, musí toto provinění vykazovat míru závažnosti vyšší než malou. Mladistvý musí mít vždy obhájce, a to až do doby, než dosáhne 18. let věku. Do vazby jej lze vzít jen v opravdu výjimečných případech.²¹⁰

6.7 Opravné prostředky obecně a zásady opravného řízení

Trestní řád u některých rozhodnutí upravuje opravné řízení, které se zahajuje opravným prostředkem, jímž se oprávněná osoba domáhá z důvodů uvedených v zákoně přezkoumání rozhodnutí soudu prvního stupně, popř. rozhodnutí jiného orgánu v prvním stupni. Opravným prostředkem je tedy procesní úkon strany trestního řízení, případně jiné oprávněné osoby, jehož podáním zákon takovým osobám umožňuje domoci se přezkoumání vydaného soudního rozhodnutí soudem druhého stupně a dosáhnout tak případně vydání rozhodnutí jiného nebo alespoň nového projednání věci před soudem prvního stupně.²¹¹

6.7.1 Opravné řízení a principy opravného řízení

- **Obecné principy:** V opravném řízení se uplatňují všechny obecné procesní zásady v modifikované podobě tak, aby mohl být splněn účel opravného řízení:
 - a. ***zásada oficiality*** – uplatní se jen u průběhu opravného řízení
 - b. ***zajištění práva na obhajobu*** – je zvýrazněna u odvolání a dovolání
 - c. ***presumpce neviny*** – uplatňuje se jen u řádných opravných prostředků
 - d. ***zásada veřejnosti*** – neuplatní se u projednávání stížnosti a u jiných opravných prostředků, kde se opravný prostředek zamítá či odmítá z formálních důvodů nebo pro neopodstatněnost, anebo naopak při podstatných vadách, které nelze v opravném řízení napravit
 - e. ***zásady ústnosti a bezprostřednosti*** – jsou omezeny, jestliže se o opravném prostředku rozhoduje v neveřejném zasedání; při veřejném zasedání jsou omezeny druhem opravného prostředku

²¹⁰ Vlastní zpracování dne 26.12.2013. Dostupné na: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestni-rizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych>

²¹¹ ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 804, ISBN-80-7179-087-7

- **Specifické principy:**
- **Revizní princip:** Jde o rozsah, v jakém je přezkoumáváno původní rozhodnutí:
 - a. ***revizní princip přezkoumání*** - rozhodnutí je prozkoumáváno v celém rozsahu a ze všech hledisek bez ohledu na to, jaké vady byly výtknuty
 - b. ***úplný revizní princip*** - orgán přezkoumává celé rozhodnutí ohledně všech osob, které jsou jím dotčeny
 - c. ***omezený revizní princip*** - na podkladě opravného prostředku je přezkoumávána jen ta část rozhodnutí, která se týká osoby, ohledně níž byl podán

Přezkoumání bez revizního principu je omezeno rozsahem, v němž oprávněná osoba napadá rozhodnutí a důvody uvedenými v opravném prostředku nebo vymezeno zákonem.²¹²

6.7.2 Opravný prostředek a rozdělení opravných prostředků

V trestním řízení rozlišujeme podle stádia řízení opravné prostředky řádné a mimořádné.

- ***Řádné:*** řádný opravný prostředek směřuje proti rozhodnutí, které dosud nenabýlo právní moci. Za řádné opravné prostředky považujeme zejména:
 - a. ***stížnost***
 - b. ***odvolání***
 - c. ***odpor***
- ***Mimořádné:*** mimořádný opravný prostředek směřuje proti rozhodnutí, jež nabylo právní moci, bez ohledu na skutečnost, zda bylo vykonáno či nikoli. Mezi mimořádné opravné prostředky se řadí:
 - d. ***dovolání***
 - e. ***stížnost pro porušení zákona***
 - f. ***obnova řízení***

²¹²Vlastní zpracování dne 26.12.2013. Dostupné na: <http://pravo-cz.studentske.cz/2008/10/principy-opravnho-zen.html>

7 PŘEČIN ZANEDBÁNÍ POVINNÉ VÝŽIVY V PRAXI

„Nový trestní zákoník, který vstoupil v účinnost od 1. ledna 2010, definuje, a to v ust. § 196 odst. 1, přečin zanedbání povinné výživy obdobně (jako definoval trestný čin zrušený trestní zákon v ust. § 213 odst. 1), a to s tím, že tento trestný čin (přečin) spáchá ten, kdo svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného neplní, byť třeba jen z nedbalosti, po dobu delší než 4 měsíce. Nová právní úprava je tak přísnější, nevyžaduje se neplnění alimentační povinnosti 6 měsíců, postačuje („jen“) doba více než 4 měsíce, nadto nově hrozí pachateli vyšší trest, a to až dva roky odnětí svobody!“²¹³

Ustanovení § 196 trestního zákoníku o přečinu zanedbání povinné výživy obsahuje dvě samostatné skutkové podstaty. Prvou skutkovou podstatou je neplnění zákonné vyživovací povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce a to i z nedbalosti. Druhou skutkovou je úmyslné vyhýbání se plnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce. Ustanovení § 196 trestního zákoníku dále v odst. 3 obsahuje tzv. kvalifikovanou skutkovou podstatu společnou pro obě předchozí skutkové podstaty, v níž je vyjádřena vyšší společenská nebezpečnost jednání, kterým pachatel vydá činem hanebná povinné výživy oprávněnou osobu v nebezpečí nouze nebo byl-li 1 za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

Za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 nebo 2 lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem.²¹⁴

7.1 Příjem trestního oznámení

Trestní oznámení ve věci přečinu zanedbání povinné výživy lze učinit na kterémkoli Obvodním oddělení Policie České republiky, dále na Okresním státním zastupitelství a rovněž lze trestní oznámení ve výše uvedené věci podat zmíněným orgánům činným v trestním řízení písemně, elektronicky či telefonicky.

²¹³Vlastní zpracování dne 28.12.2013. Dostupné na: <http://www.mesec.cz/clanky/novy-trestni-zakonik-zvysil-tresty-pro-neplatice-vyzivneho/>

²¹⁴ § 55 odst. 2, zákon č. 40/2009Sb., trestní zákon

„Je-li tr. oznámení podáno písemně a neposkytuje dostatečný podklad k jeho zhodnocení podle dále uvedených kritérií, je nezbytně poškozenou vyslechnout formálně buď na dodatek k tr. Oznámení (s poučením jako při ústně podaném tr. oznámení) nebo na vysvětlení podle § 61 zákona o Policii ČR (navíc s poučením, že je povinna vypovídat pravdu)“²¹⁵

V praxi se zpravidla provádí příjem trestního oznámení tak, že policista Obvodního oddělení Policie České republiky zjistí od poškozené osoby prvotní informace, na základě kterých posoudí, zda se jedná o výše uvedený přečin. Policista s poškozenou osobou sepíše na oddělení Protokol o trestním oznámení, ve kterém vyplní základní informace k poškozené osobě. Poškozenou osobu policista poučí dle trestního řádu a po poučení policista dotazuje poškozenou osobu ke všem podstatným skutečnostem, které jsou nezbytně důležitými k prošetření, zda se ve věci skutečně jedná o výše uvedený přečin Zanedbání povinné výživy. Policista od osoby podávající trestní oznámení zpravidla zjišťuje tyto informace:

- Co se stalo? - popis skutku, rozsah škody (počet neuhrazených splátek)
- Kde k události došlo? - místo spáchání skutku (adresa poškozené/ho)
- V jakém sledovaném období k události došlo?
- Jak k události došlo? - popis jednání všech zúčastněných osob
- Kdo se skutku dopustil? – osoba podezřelá (totožnost osoby, její bydliště, kontakt)
- Na základě čeho bylo výživné stanoveno? – rozsudek, zákon
- Zda byly využity exekuce ve prospěch výživného?

Dále je třeba zjistit majetkovou a sociální situaci rodiny a dále potřeby dětí, na které má být výživné placeno, zejména náklady na jejich obživu, ošacení, školní potřeby, mimoškolní aktivity, léky, zdravotní pomůcky a jiné nezbytně nutné potřeby. Zjišťuje se také nouze dětí, resp. trvale nepříznivé následky vlivem neplnění vyživovací povinnosti. Čím více informací policista od poškozené zjistí, tím jsou vytvořené lepší podmínky pro šetření přečinu v přípravném řízení.

²¹⁵ Koncept metodiky prověřování a vyšetřování přečinu § 196 tr. zákoníku, interní předpis Policie České republiky.

Jako přílohu k trestnímu oznámení policista opatří kopii rodného listu dítěte nebo dětí, jedná-li se o více neplnění povinností. Dále se přikládá kopie předmětného rozsudku, kterým je stanovena otci nebo matce vyživovací povinnost.

7.2 Přípravné řízení

Policejní orgán ve fázi prověřování údajů uvedených v trestním oznámení postupuje dle § 158 odst. 1, 2 trestního zákona. Prověřováním je nutné zkoumat především:

Místní příslušnost – ve smyslu ustanovení § 18 trestního řádu je dána příslušnost orgánů činných v trestním řízení v místě, kde se zdržuje po část sledovaného období poškozený/á s oprávněným dítětem/děťmi nebo podezřelý.²¹⁶

Věcnou příslušnost – věcnou příslušností se v tomto případě myslí právní kvalifikace ustanovení § 196 odst. 3 trestního zákona, jelikož se jedná o speciální recidivu a tzv. nebezpečí nouze. V tomto případě je věcně příslušný útvar SKPV – skupiny kriminální policie a vyšetřování v příslušném Územním odboru Policie České republiky.

Naplnění formálních znaků přečinu Zanedbání povinné výživy – základní podmínkou je skutečnost, že je otec/matka zapsán/a v rodném listu oprávněného dítěte/dětí.²¹⁷ Dále je třeba zkoumat sledované období, kdy mělo k uvedenému přečinu dojít. Důležitým aspektem je také skutečnost, na základě které je dána podezřelému/podezřelé z přečinu stanovena vyživovací povinnost. Je-li předložen osobou poškozenou rozsudek Okresního soudu, popřípadě Krajského soudu v případě odvolání, pak je potřeba tento rozsudek zkoumat, a to zejména, zda nabyl právní moci, v jaké výši a komu byla stanovena vyživovací povinnost a ověřit osoby oprávněné. Podle informací zjištěných z rozsudku policista spolu s osobou poškozenou určí rozsah škody, v tomto případě počet splátek, které nebyly osobou povinnou uhrazené ve stanovené lhůtě určené osobě.

²¹⁶ Podle čl. 11/4, Závazného pokynu policejního prezidenta č. 30/2009, koná trestní řízení ten policejní orgán, který přijal trestní oznámení a je místně příslušný.

²¹⁷ Otázku, kdo je otcem/matkou dítěte/dětí, nemůže policejní orgán řešit jako tzv. předběžnou otázku, neboť ve smyslu ustanovení § 9 odst. 2 věta první, trestního řádu, jde o otázku tzv. osobního stavu.

„Mimo ryze finančního neplnění jednotlivých splátek lze pod tento přečin zahrnout též tzv. naturální podobu neplnění, např. neposkytování stravy, ošacení, bydlení, péče o zdraví a čistotu, vykonávání dohledu apod., nejsou-li tato opomenutí kvalifikačním znakem jiného závažnějšího tr. činu (byť by nemusel být vyloučen jednočinný souběh, pak zpravidla vzhledem k vyšší závažnosti bude přečin § 196 tr. zákoníku tzv. fakticky konzumován).“²¹⁸

Ve fázi prověřování přečinu zanedbání povinné výživy dochází k nejednotnému postupu útvarů Policie ČR. Na jedné straně provádí základní útvary, tj. Obvodní oddělení Policie České republiky, šetření aniž by po přijetí trestního oznámení zahájily úkony trestního řízení dle § 158 odst. 3 trestního řádu. Tato oddělení nejprve vedou fázi prověřování a po vyžádání všech dokumentů potřebných k trestnímu řízení teprve zahajují trestní řízení. Naopak některé základní útvary, téměř vždy po přijetí trestního oznámení ve výše uvedené věci, zahajují ihned úkony trestního řízení a jeden výtisk záznamu o zahájení úkonů trestního řízení neprodleně předávají a Okresní státní zastupitelství, které koná dozor v rámci přípravného řízení. Vždy záleží na rozhodnutí vedoucího územního odboru Policie ČR, který stanová jednotný postup pro všechny základní útvary spadající pod tento odbor.

7.2.1 *Prověřování a dokazování*

V době prověřování je nezbytně nutné v co nejkratší době shromáždit informace týkající se zúčastněných osob. K osobě poškozené a podezřelé je třeba vyžádat zprávy příslušných úřadů. Jedná se zejména o zprávy:

- **Okresní správy sociálního zabezpečení** – zda je osoba poživatелеm důchodu
- **Úřadu práce** – zda je osoba vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a zda osoba pobírá dávky pomoci v hmotné nouzi
- **Komise o vyjednávání přestupků** – zda osoba podezřelá byla řešena pro nějaký přestupek
- **Finanční úřad** – daňová přiznání osoby podezřelé
- **Okresní soud** – v případě, že byl osobě podezřelé vydán trestní příkaz, exekuce či jiná nařízení soudu, související s předmětným přečinem

²¹⁸ Koncept metodiky prověřování a vyšetřování přečinu § 196 tr. Zákoníku, interní předpis Policie České republiky.

- **Zaměstnavatel** – vyžaduje se jak k osobě poškozené, tak i podezřelé, jedná se zde o výši čistých příjmů, srážkách výživného z platu atd.
- **Vězeňská služba ČR** – vyžaduje se v případě, že osoba podezřelá vykonává podmíněný trest pod dohledem v zařízení, pak se zde zjišťují výtěžky osoby vězněné a srážky z výtěžku, které byly zaslány poškozené osobě jako výživné pro oprávněné děti.
- **Katastrální úřad** – zpráva se vyžadovala v minulosti k osobě podezřelé, jednalo se zde o to, zda tato osoba vlastní nějaký nemovitý majetek. V současné době policisté sami ověřují tyto skutečnosti na internetu.

K osobě podezřelé si dále policista sám opatří rejstřík trestů, který získá na základě elektronické žádosti v systému EKRT. K osobě poškozené a podezřelé policista provede lustraci v informačních systémech Policie České republiky, na základě kterých získá informace zejména o tom, zda tyto osoby nejsou v pátrání. Dále se na základě provedené lustrace z evidence obyvatel zjistí skutečnosti týkající se případných dalších vyživovacích povinností. Policista zjistí kolik dětí má osoba podezřelá a poté je jeho povinností prověřit, jak si vůči těmto svým dětem plní vyživovací povinnost. Pokud policista zjistí, že má osoba podezřelá další nesplněné vyživovací povinnosti vůči jiným oprávněným, pak je povinen zjistit od poškozených, jaký je rozsah škody a sledované období. Další poškozené osoby se tak připojují k trestnímu oznámení.

Jednou z podstatných a mnohdy problematických fází prověřování je zjišťování pobytu osoby podezřelé. Nejprve je nutné provést prověrku lustrací v centrální evidenci Vězeňské služby, zda se osoba podezřelá nevyskytuje v některé věznici. Poté se zjišťuje v evidenci obyvatel, zda se osoba podezřelá zdržuje v teritoriu základního útvaru, pokud ano, pak se této osobě doručuje výzva dle § 158/5 trestního řádu, aby se dostavila k podání vysvětlení. Pokud tato osoba na výzvu nereaguje nebo není možné tuto osobu vyhledat, je nutné provést prověrku u příbuzných této osoby. Má-li osoba podezřelá trvalý pobyt v teritoriu jiného Obvodního oddělení, pak se u tohoto oddělení vyžaduje prověření pobytu osoby podezřelé spolu se žádostí o výslech této osoby. Obdobě se postupuje i v případě výslechů jiných zúčastněných osob.

7.3 Výslech účastníků řízení

Policejní orgán je povinen v přípravném trestním řízení provést výslech všech zúčastněných osob. Zejména se jedná o výslech osoby podezřelé, většinou se jedná o otce nebo matku oprávněných dětí. V tomto případě jsou tyto osoby dle § 158/5 tr. řádu vyzvány, aby se dostavily na útvar Policie ČR k podání vysvětlení. Když se osoba dostaví na služebnu Policie ČR, pak policista s touto osobou sepíše formulář Úředního záznamu o podaném vysvětlení dle § 158/6 trestního řádu.

Policista od osoby podezřelé zjišťuje všechny podstatné informace, potřebné k řádnému prošetření uvedeného přečinu. Policejní orgán tak zjišťuje zejména skutečnost, zda osoba podezřelá ví o tom, že má vůči oprávněným dětem vyživovací povinnost a poté zjišťuje majetkové a sociální poměry osoby podezřelé.²¹⁹

V případě, že trestní oznámení podává rodič za již zletilého potomka, vůči němuž není vyživovací povinnost plněna, pak Protokol o trestním oznámení zpravidla podepisuje rodič a se zletilým potomkem je sepsán Úřední záznam o podaném vysvětlení dle § 158/6 trestního řádu. V tomto se uvede skutečnost, že potomek zplnomocňuje svého rodiče k podání trestního oznámení a že souhlasí se všemi skutečnostmi uvedenými v již zmíněném protokolu. V praxi se moc často nestává, že samotné trestní oznámení činí zletilý potomek. Většinou trestní oznámení podávají rodiče za své děti, jelikož svým potomkům zajišťují bydlení, obživu, ošacení a jiné nezbytně důležité potřeby. Děti, i když jsou zletilé, tak přenášejí odpovědnost na své rodiče.

Za účastníky řízení jsou považovány i další osoby poškozené, které jsou zjištěny v průběhu prověřování tehdy, když policejní orgán zjistí, že osoba podezřelá má vyživovací povinnosti vůči dalším oprávněným dětem. S těmito osobami jsou rovněž sepsány výše uvedené úřední záznamy. V případě, že je trestní oznámení podáno některým ze zaopatřovacích ústavů, např. Kojeneckým ústavem, Dětským domovem atd., je nutné, aby tento ústav vyčíslil rozsah škody způsobené neplacením výživného a osoba oprávněná jednat za tento ústav podepsala poučení právnické osoby, ve kterém se vyjádří k tomu, zda požaduje náhradu škody a v jaké výši. Dalšími zúčastněnými osobami mohou být osoby příbuzné s podezřelou osobou, a to zejména jde-li o zjištění současného pobytu osoby podezřelé.

²¹⁹ Zjišťuje se zejména zaměstnání, podnikání, čisté měsíční příjmy, majetek, životní úroveň a zdravotní stav.

7.4 Rozhodnutí ve věci

Po prověření všech relevantních skutečností provádí zpracovatel trestných činů základního útvaru rozhodnutí ve věci. V případě, že policista na základě prověřovaných skutečností zjistí, že se ve věci nejedná o přečin Zanedbání povinné výživy, tzn., že se v průběhu šetření nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání, věc odloží usnesením dle ustanovení § 159a trestního řádu.

V případě přečinu Zanedbání povinné výživy přichází v úvahu odložení věci dle ustanovení § 159a trestního řádu, zejména tehdy, využije-li osoba podezřelá ustanovení § 197 trestního zákona. Jedná se o tzv. Zvláštní ustanovení o účinné lítosti, kdy trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek.²²⁰ U přečinu Zanedbání povinné výživy se jedná konkrétně o možnost zaplatit celkovou dlužnou částku za celé dlužné období. Pokud tuto částku podezřelý zaplatí osobě poškozené, lze věc usnesením odložit.

Usnesení musí splňovat dané náležitosti a musí být doručeno osobě poškozené a dále do 48 hodin také státnímu zástupci, který provádí v přípravném řízení dozor.

7.5 Sdělení obvinění

„Jakmile vyšetřovatel zjistí skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán skutek, který vykazuje znaky trestného činu, a je-li současně dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, zahájí neprodleně trestní stíhání.“²²¹

Trestní stíhání zahájí vyšetřovatel sdělením obvinění dle § 160 odst. 1 trestního řádu, a to nejpozději před prvním výslechem osobě, která má být obviněna ze spáchání konkrétního skutku. Obvinění se sděluje ústním vyhlášením obviněnému a bezodkladně se o tom učiní písemný záznam, zpravidla do protokolu o výslechu obviněného, který se předá obviněnému.

²²⁰ § 197 zákona č. 40/2009Sb., trestního zákona

²²¹ ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 204, ISBN-80-7179-087-7

7.6 Obžaloba

Obžaloba je v trestním řízení rozhodnutím svého druhu, kterým je na základě výsledků přípravného řízení postaven obviněný před soud. Podle aktuálně účinného trestního řádu může obžalobu podat pouze státní zástupce, jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud. K obžalobě se připojí spisy shromážděné v přípravném řízení a o jejím podání se vyrozumí obviněný, obhájce a poškozený. Obžaloba je promítnutím obžalovací zásady, podle které je trestní stíhání před soudy možné právě pouze na základě obžaloby nebo návrhu na potrestání, které podává státní zástupce.

Tím je garantováno oddělení rolí státu v trestním řízení mezi státní zastupitelství, které trestní stíhání před soudem iniciuje, a soud, který o věci nestranně a nezávisle rozhoduje. Z obžalovací zásady dále vyplývá, že soud může rozhodnout pouze o skutku, který je uveden v žalobním návrhu obžaloby, obžaloba může být podána jen pro skutek, pro který bylo proti obviněnému zahájeno trestní stíhání (sděleno obvinění).²²²

7.7 Hlavní líčení

Hlavní líčení je nejdůležitějším stadiem trestního řízení. Jedná se totiž o povinné stadium trestního řízení, v němž se rozhoduje o vině a trestu obžalovaného. Soud přezkoumává obvinění obsažená v obžalobě nebo v návrhu na potrestání a nově taktéž v dohodě o vině a trestu, opatří důkazy navrhované v obžalobě a zabezpečí jejich provedení, a to zásadně za účasti veřejnosti a dalších subjektů trestního řízení majících vliv na průběh projednávané věci. V hlavním líčení rozhoduje soud – senát či samosoudce.²²³

²²²Vlastní zpracování dne 28.12.2013.

Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ob%C5%BEaloba>

²²³Vlastní zpracování dne 30.12.2013.

Dostupné na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/stadia-trestniho-izeni>

8 PROBLÉMY SPOJENÉ S TRESTNÍM ŘÍZENÍM VE VĚCI PŘEČINU ZANEDBÁNÍ POVINNÉ VÝŽIVY

Trestní řízení, jako takové, se v praxi potýká s různými problémy. Ať už tyto problémy souvisejí s nedostatečně propracovanou legislativou ČR, nebo týkající se problémů, které vyvstávají každodenně při zpracovávání trestních oznámení a následném prověřování v přípravném trestním řízení.

Konkrétně v trestním řízení souvisejícím s přečinem Zanedbání povinné výživy dle ustanovení § 196 trestního zákoníku, se v praxi setkáváme s mnoha závažnými problémy a nedostatky, nad kterými je třeba se zamyslet a najít vhodná řešení.

Zásadním problémem, který je spojen s výše uvedeným přečinem, je samotné vnímání tohoto přečinu jako takového. Mnozí lidé, zejména orgány činné v trestním řízení, nevnímají zanedbání povinné výživy, jako přečin, ale spíše jako prohřešek, který dle jejich názoru není tolik závažný.

Zamyslíme-li se nad tím, že základem státu je rodina, která by měla být fungující tak, aby mohla plnit svoje funkce, pak bychom měli mít na paměti, že rozpadající se manželství, následné dohady rodičů o to, kdo bude pečovat o jejich děti a s tím související stanovení výživného, směřuje k tomu, že se výživné mnohdy stává nástrojem „války“ mezi rodiči. Tím však dochází ve většině případů k tomu, že v těchto situacích se potřeby dětí dostávají do pozadí a děti jsou vystaveny takovým situacím, kdy vnímají jednoho z rodičů jako rodiče hodného, milujícího a pečujícího, který si bohužel z finančních důvodů nemůže dovolit naplnit všechny jejich potřeby, i když by tolik chtěl.

Zatímco druhý rodič je dětmi vnímán jako ten, který o ně nemá zájem, nechce jim posílat peníze na výživné a nezajímají ho jejich potřeby a zájmy.

Proto by výživné nemělo být vnímáno jako nástroj „války“ mezi rodiči, ale jako skutečné naplnění alespoň částečných potřeb dětí. Povinnost hradit výživné by neměla být brána na lehkou váhu, a to ani běžnými občany naší společnosti, ani orgány činnými v trestním řízení a jinými institucemi.

"Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní."²²⁴

8.1 Analýza problémů

Analýzu níže uvedených problémů jsem provedla na základě zkušeností získaných praxí u Policie České republiky, kde pracuji ve služebním poměru jako zpracovatel trestných činů a mojí pracovní náplní je tedy zpracovávání trestných činů, přijímání trestních oznámení a plnění dalších s tím souvisejících úkolů. Konkrétně přečinem Zanedbání povinné výživy jsem se zabývala delší dobu, proto jsem se v praxi setkala s mnohými problémy a nedostatky. Na základě pohovorů, jak s osobami poškozenými, tak i osobami podezřelými, jsem mohla tyto nedostatky a problémy analyzovat.

Problémy a nedostatky lze rozčlenit podle různých hledisek, a to zejména problémy osob poškozených, které mají svěřeny v péči své děti, jimž má být výživné placeno.

Další problémy se týkají osob podezřelých, které mají povinnost plnit vyživovací povinnost vůči svým dětem. V neposlední řadě se zde vyskytují problémy, týkající se samotného trestního řízení.

- ***Osoby poškozené***

V praxi se jedná většinou o matky, které pečují o své děti. Zřídka se stane, že trestní oznámení podá také otec, který má dítě svěřené do péče, ale i tyto případy nastávají. Tito osamělí rodiče často váhají, zda mají vůbec trestní oznámení podat, a to hlavně z důvodu, že se obávají msty ze strany svého bývalého partnera. Dalším důvodem, proč tito rodiče váhají podat trestní oznámení je skutečnost, že je jim nepříjemné řešit jejich osobní záležitosti na Polici České republiky. Příjem trestního oznámení je spojený s citlivými otázkami, řešícími jejich rodinné a majetkové poměry. Při příjmu tohoto oznámení je nezbytně nutné získat všechny potřebné informace o poměrech osoby poškozené a potřebách jejich dětí. Takový výslech osoby poškozené je zpravidla zdoluhavý a matky nebo otcové jej mnohdy absolvují se svými ratolestmi, pro které nemají zajištěné hlídání. Osoby poškozené lze rozdělit na různé skupiny.

²²⁴KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V.: Člověk, prostředí, výchova. 1. vyd. Brno: Paido, 2001. 79 s. ISBN 80–7315–004–2.

Do první skupiny můžeme zařadit rodiče, kteří mají svěřeny v péči své děti, o něž se z větší míry nestarají, neposkytují dětem všechny důležité potřeby, často své děti zanedbávají, a přesto se dožadují práv na výživné. Jedná se většinou o občany ze sociálně vyloučených lokalit, kterých je zejména v Jirkově, kde pracuji, mnoho. Tyto osoby často podávají trestní oznámení z důvodu finančního přilepšení, a to zejména pro svoje potřeby, jakými jsou cigarety, alkohol a jiné návykové látky. Tyto osoby jsou často poživateli dávek sociální podpory, pobírají příspěvek na bydlení a jiné sociální dávky. Jedná se zde o to, že je potřeba už při příjmu trestních oznámení od těchto osob vnímat, jak se tyto osoby prezentují, jak pečují o svoje děti a získat od těchto osob co nejpřesnější informace, týkající se zejména toho, jak se právě ony podílejí na osobní péči o děti. Policisté by zde měli věnovat velkou pozornost prověřování v trestním řízení. Případné pochybnosti, týkající se péče o děti by měli policisté řešit s pracovníky Odboru sociální péče o děti. Policisté často tyto zvlášť závažné problémy opomíjejí a neuvědomují si, že výživné je určeno dětem a ne jejich rodičům na alkohol, cigarety a drogy!

V druhé skupině jsou osoby, jež podávají trestní oznámení, aby se pomstily svému bývalému partnerovi. V podstatě tak využívají nedostatečně propracované legislativy. Zde se jedná převážně o ženy, které se svým bývalým partnerem žili ve společné domácnosti. Tyto osoby se pokoušejí získat jednak finanční prostředky a především uškodit svému bývalému partnerovi tím, že na jeho osobu podají trestní oznámení. V těchto případech nastává problém a záleží na konkrétním policistovi, jak hluboce vnímá tento problém. Z praxe je zřejmé, že mnozí policisté se tímto přečinem moc nezabývají, provedou potřebné úkony, vedoucí k rychlému vyřízení věci a mnohdy případ odloží. Nezabývají se případem podrobněji, nezkoumají podrobně finanční a majetkové poměry osob poškozených a dalších potřebných skutečností. Mnohdy se tak stane, že trestní oznámení podá žena, která ve svém trestním oznámení uvede nepravdivé skutečnosti, týkající se nákladů na společnou domácnost. Žena, která v podstatě žila s partnerem několik let ve společné domácnosti, partner jí každý měsíc předal po výplatě osobně finanční hotovost např. 10.000,- Kč, po rozchodu s tímto partnerem a zejména po zjištění, že její bývalý partner si po rozchodu našel jinou přítelkyni, z důvodu msty jde učinit trestní oznámení. Takto dochází k případům, ve kterých tyto ženy oznamují neplnění vyživovací povinnosti po delší době, než jakou připouští trestní zákon.

Zde právě nastává moment, kdy je nutné důkladně prověřit, z jakého důvodu osoba poškozená činí oznámení po delším časovém období, jak jsou např. dva roky. Policistovi by mělo být při nejmenším divné, proč osoba, která do protokolu o trestním oznámení uvádí, v jaké je tíživé finanční situaci, činí oznámení až např. po dvou letech. Na základě tohoto chybného přístupu policistů je mnohdy muž, který si po celou dobu plnil vyživovací povinnost vůči svým dětem, potrestán jen proto, že finanční prostředky předával své bývalé partnerce osobně doma, bez svědků, a nemůže tuto skutečnost prokázat. Zamysleme se nyní nad tím, kdo z občanů žijících s partnerem posílá tomuto peníze na výživu a domácnost ze svého účtu. Partneri mají většinou každý svůj účet a v mnoha případech muž vybere ze svého účtu finanční částku, kterou následně předá svojí partnerce osobně bez podpisu a svědků.

Bohužel legislativa tyto případy vůbec neřeší a z tohoto důvodu dochází velice často k tomu, že spořádaný občan, mající slušné postavení v zaměstnání, je sám poškozen ze strany své bývalé pomstychtivé partnerky.

Díky tomu, že je na jeho osobu podáno trestní oznámení, je na něj nahlíženo jako na pachatele přečinu a v neposlední řadě je mu uložen trest, přestože se řádně podílel finančně na úhradě výživného a chodu domácnosti. Třetí skupina zahrnuje matky (otce), řádně pracující a mající pouze jediný příjem, kteří žijí osamoceně se svými dětmi. Tito rodiče zodpovědně pečují o své děti a snaží se svým dětem plnit jejich potřeby v co nejvyšší míře. Bohužel tyto osoby často nemají nárok na dávky sociální podpory, protože mají svůj příjem ze zaměstnání. Tito rodiče jsou nuceni mnohdy mít dvě či více zaměstnání, shánějí si brigády, aby tak plně zajistili potřeby svých dětí. V případě, že jim není výživné hrazeno, jsou nuceni podat trestní oznámení. Bohužel se často stává, že si tyto rodiče musí půjčovat peníze a dostávají se tak často do finanční tísně. Zde se dostáváme k problému, se kterým by mohl pomoci stát, jako aktér sociální politiky.

Trestní oznámení také často přicházejí z Kojeneckých ústavů a Dětských domovů, a to v případech, kdy se oba rodiče, tj. matka i otec, vyhýbají své vyživovací povinnosti. Jedná se zde o podobný problém, jako u předcházející skupiny, kdy by se mohl na vymáhání dlužných částek podílet stát. Zde je zřejmé, že se většinou jedná o rodiče, kteří nejsou sami schopni se starat o svoje děti, neboť nedokáží zodpovědně svoje děti vychovávat.

Jedná se o rodiče, kteří jsou recidivisté, jsou často opakovaně trestaní, nebo požívají ve větší míře alkohol či jiné návykové látky a nejsou proto schopni se sami o své děti postarat. Tito lidé jsou často osobami na pohybu, bez domova a je zde problematické zjistit jejich současný pobyt, tudíž je i celé řízení zdlouhavé a neefektivní. Opět je zde nedostatečně propracovaná legislativa.

- ***Osoby podezřelé***

Tyto osoby opět můžeme rozdělit do několika skupin. Jednu skupinu představují osoby podezřelé, zejména muži, o nichž byla zmínka u osob poškozených. Ti, kteří jsou osobami podezřelými jen proto, že jejich bývalé partnerky podávají trestní oznámení z pomsty. Zde se setkáváme s problémem předsudků a nereflektování principů trestního řízení. Policisté většinou zvýhodňují osobu poškozenou a na osobu podezřelou pohlížejí od podání trestního oznámení jako na člověka zlého, problémového a nezodpovědného.

Není možné na osobu podezřelou nahlížet od prvního okamžiku jako na pachatele, nýbrž je nutné zcela prověřit všechny skutečnosti a provést šetření vedoucí k objektivnímu nikoli subjektivnímu závěru.

Do druhé skupiny řadíme osoby nezodpovědné, recidivisty, kteří nemají o svoje děti zájem. Neplní si vyživovací povinnost úmyslně. Jedná se o osoby, které svým nezodpovědným chováním přivádějí do tíživých finančních situací nejednu matku. Zpravidla se nastěhují k osamělé ženě, se kterou mají po krátké době potomka, když je tento vztah přestane bavit, najdou si jinou ženu, se kterou mají dalšího potomka, a mnohdy se stává, že takový podezřelý má tak několik vyživovacích povinností, které si pochopitelně nemůže a nechce plnit.

Vyhýbání se plnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného je soudní praxí spatřováno v tom, že pachatel nejen svoji povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného neplní, ale činí kroky směřující k tomu, aby se své povinnosti zbavil, oddálil její plnění nebo její plnění zcela zmařil, zejména tím, že často mění zaměstnání a pobyt, neoznamuje vyživovací povinnost při změně zaměstnavatele, soustavně se vyhýbá práci a úmyslně snižuje pracovní výkon soustavným vynecháváním pracovních směn s cílem dosáhnout nižšího výdělku a tím i omezení vyživovací povinnosti.

Podle judikatury Nejvyššího soudu ČR se neplněním povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného rozumí zaviněné neplacení výživného nebo neposkytování odpovídajícího plnění v naturální formě. Rozumí se tím to, že se oprávněné osobě nedostane všeho, co je obsahem vyživovací povinnosti. Z hlediska trestní odpovědnosti je nerozhodné, zda je oprávněné osobě plněno dobrovolně či na základě výkonu rozhodnutí.

Do třetí skupiny patří lidé, kteří ztratí zaměstnání a spolu s ním ztratí i svůj pravidelný příjem. Tito lidé mají problém najít nové zaměstnání odpovídající jejich kvalifikaci, zejména v regionech s vyšší mírou nezaměstnanosti. Než se těmito lidem podaří sehnat dobře placenou práci, trvá to mnohdy několik měsíců. V těchto případech dochází k tomu, že by si rádi řádně plnili vyživovací povinnost, ale jejich situace jim to nedovoluje. Zde se objevuje problém, zda řešit v těchto případech zanedbání povinné výživy jako přečin. Je to otázkou důkladného posouzení situace a prokázání toho, zda se podezřelý skutečně snaží v co nejkratší době najít vhodné zaměstnání, jehož výdělek by mu umožnil řádně plnit vyživovací povinnost. Opět je zde problém nedostatečně propracované legislativy.

- ***Trestní řízení***

Problémy spojené s trestním řízením můžeme rovněž dělit. Prvotní problémy vyvstávají už při příjmu trestního oznámení. Jelikož se na přečin Zanedbání povinné výživy nenahlíží ze strany policejních orgánů jako na trestný čin, nebere se často v potaz, že je třeba tato oznámení přijímat okamžitě a neobjednávat oznamovatelky, jako do někam poradny.

Ve fázi prověřování, je nezbytně nutné prověřit všechny skutečnosti, na základě kterých se učiní rozhodnutí, zda se věc odloží nebo postoupí útvaru Skupiny kriminální policie a vyšetřování k realizaci. Při prověřování těchto skutečností dochází k několika problémům. Už při samotném vyžadování zpráv od příslušných úřadů a institucí státní správy a samosprávy, dochází k nedostatečné provázanosti a spolupráci. Některé úřady zasílají zprávy k trestnímu řízení pozdě a trestní řízení se tak protahuje.

²²⁵Vlastní zpracování dne 28.12.2013.

Dostupné na: http://www.pravnik-nonstop.cz/neplaceni_vyzivneho.html

Největší problémy jsou zaznamenány s vyžadováním zpráv od osob samostatně výdělečně činných. Jedná se konkrétně o případy, kdy tyto osoby zaměstnávaly brigádně nebo někdy i nelegálně osoby podezřelé, ke kterým je potřebné vyžádat zprávu o výdělku za určité období. Tito „zaměstnavatelé“ často nereagují na naše dožádání, jsou pak opakovaně urgováni a většinou ani nepřiznají, že pro ně někdo pracoval. Zde dochází k problému, že u osob podezřelých tak nezjistíme výdělky za uplynulé období. V praxi to znamená, že podezřelý, který si takto přivydělává, mnohdy tisíce korun měsíčně, a mohl by výživné na svoje děti posílat, si svojí vyživovací povinnost neplní, protože mu tyto jeho utajené výdělky nikdo neprokáže. Zde je problémem zejména nedostatečná kontrola osob samostatně výdělečně činných ze strany Živnostenských úřadů a kontrola zaměstnavatelů ze strany Úřadů práce.

Neméně závažným problémem, se kterým se ve fázi prověřování policejní orgány potýkají, je nemožnost vypátrat osoby podezřelé, které jsou bez domova. K osobě podezřelé je nezbytně nutné zjistit jeho aktuální pobyt. Většina podezřelých se fakticky na adrese trvalého pobytu vůbec nezdržuje. V těchto případech musí policisté provádět šetření, kontaktovat rodiče a ostatní příbuzné osob podezřelých. Často ani rodiče neznají aktuální pobyt a se svými dětmi se nestýkají a nemají na ně kontakt. Po takovém zjištění, lze se souhlasem státního zástupce vyhlásit po osobě podezřelé pátrání. Toto je ovšem zdoluhavý proces.

V situacích, kdy je zjištěn aktuální pobyt osoby v jiném okrese, tedy spadá do kompetence jiného Obvodního oddělení Policie ČR, je nutné toto oddělení požádat o prověrku na adrese a případný výslech osoby podezřelé. Tyto prověrky jsou často prováděny nedůkladně a výslech osoby podezřelé tedy není možné provést. Zde je hlavním problémem fakt, že přečin Zanedbání povinné výživy je vnímán policejními orgány jako podřadný a prověřování není kladen takový důraz.

Při prověřování by měl být kladen důraz na důkladné prověření osoby poškozené a podezřelé a objektivně posoudit situaci. Zde dochází často z hlediska subjektivních pocitů k neobjektivnímu posouzení věci a často je tak dále vedeno řízení proti osobě, která se ocitá jako osoba podezřelá a je na ní nahlíženo jako na osobu pachatele.

Jak už bylo dříve zmíněno, je třeba klást důraz na to, zda osoby poškozené ve svých trestních oznámeních neuvádějí lži a zda jejich majetkové a finanční poměry, které do trestního oznámení uvedly, jsou skutečně pravdivé. Je zde třeba provádět šetření v okolí, ve školských zařízeních, kam děti docházejí a také ve zdravotních zařízeních, a to zejména z důvodu, zda si rodič, který je v roli poškozené osoby skutečně plní své rodičovské povinnosti. Ne vždy se osoba poškozená jeví skutečně osobou poškozenou, mnohdy tomu může být i naopak. Bohužel tato šetření ze strany policejních orgánů nejsou vůbec prováděna. Zde je problém opět s tím, že tomuto přečinu není kladen takový důraz, jaký by kladen měl být.

Problém nastává i v případě, že policista šetřením zjistí, že se podezřelý zdržuje dlouhodobě mimo Českou republiku. Přesnou adresu pobytu podezřelého v zahraničí zpravidla nikdo nezná, ani jeho příbuzní. Kontakt na podezřelého rovněž není znám a tak je problematické podezřelého vyslechnout. Zde přichází v úvahu vyžádání právní pomoci v cizině cestou státního zastupitelství. Bohužel u tohoto přečinu je prakticky nemožné osobu podezřelého dohledat. V praxi se výsledky těchto osob v cizině nevyžadují, neboť se zde jedná o „pouhé“ zanedbání povinné výživy. Zde dochází k tomu, že podezřelí jsou si téměř jisti, že mají v cizině tzv. vyhráno a nikdo je nemůže stíhat.

8.2 Ekonomické dopady na území ČR

Na základě nového trestního zákona č. 40/2009 Sb., který je platný od roku 2010, došlo k tomu, že je zpřísněn postih za určité trestné činy, mezi něž se řadí i přečin zanedbání povinné výživy, u kterého došlo ke změně doby neplnění vyživovací povinnosti, a to zkrácením z předešlých 6 měsíců na stávající 4 měsíce. Tato změna spolu se zdvojnásobením trestní sazby má za následek nárůst počtu odsouzených za tento přečin.

V počtu vězňů patří Česká republika v rámci Evropské unie na přední místa. Valná většina z odsouzených nepracuje a částky, které stát, respektive daňoví poplatníci platí za náklady na jednoho vězně, se šplhají do astronomických výšin. Vezmeme-li zprůměrovaný denní výdaj mezi lety 2003 až 2012, který vychází na 850 korun a vynásobíme ho počtem dnů v roce, tak roční náklady na jednoho vězně vycházejí na částku 310 323 korun.²²⁶

²²⁶Vlastní zpracování dne 28.12.2013.

Dostupné na: <http://www.nasepenize.cz/naklady-na-vezne-se-splhaji-do-vysin-ti-pracovat-nemuseji-11630>

Tabulka 3 – Počty vězňů v ČR

Vězněné osoby		
	ženy	muži
dospělí	987	15 837
mladiství	5	105
chovanci*	3	35
celkem	16 972	

* zabezpečovací detence

Obvinění - výkon vazby		
	ženy	muži
dospělí	136	2 014
mladiství	2	28
celkem	2 180	

Odsouzení - výkon trestu		
	ženy	muži
dospělí	851	13 823
mladiství	3	77
celkem	14 754	

Zdroj: Vězeňská služba ČR.[dne 2014-03-02], Pozn. Vlastní zpracování autora, 2014
Dostupné na: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

V současné době je celkově 16972 vězněných osob, což při uvedených nákladech na jednoho vězně znamená, že celkové náklady na tyto vězněné osoby jsou ve výši 509 160,- Kč měsíčně a 5 266 801 956,- Kč ročně. Podle Vězeňské služby bylo roce 2012 pro trestný čin Zanedbání povinné výživy uvězněno 2 245 osob, což znamená, že výdaje za tyto osoby činí 1 908 250,- Kč denně, 57 247 500,- Kč měsíčně a 703 134 000,- Kč ročně.

Z uvedených dat vyplývá, že státní rozpočet České republiky je značně zatížen výdaji na odsouzené osoby. V roce 2012 bylo registrováno celkem 304 528 trestných činů. Z toho se na celkovém počtu podílela 11,3% zbývající kriminalita s 34 434 skutky. Již několik let se na registrované kriminalitě podílí osm skutkových podstat trestných činů, které zásadně každoročně ovlivňují registrovanou kriminalitu. Mezi tyto trestné se činy se řadí mimo jiné i přečin Zanedbání povinné výživy, a to 4,7%, s 14 209 skutky.

Škoda způsobená celkovou trestnou činností dosáhla 34 214 712 000,- Kč.

8.3 Ostatní zjištěné problémy

Mezi ostatní neméně závažné problémy patří i skutečnost, že zaměstnanost odsouzených klesá, což je patrné z níže uvedené tabulky.

Tabulka 4 – Zaměstnanost odsouzených ve věznicích ČR

Zaměstnanost odsouzených*	stav
průměrná zaměstnanost v roce 2013	67,60 %
průměrná zaměstnanost v roce 2012	58,83 %
průměrná zaměstnanost v roce 2011	59,63 %
průměrná zaměstnanost v roce 2010	62,35 %
průměrná zaměstnanost v roce 2009	57,99 %

*Zdroj: Vězeňská služba ČR. [dne 2014-03-02], Pozn. Vlastní zpracování autora, 2014
Dostupné na: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>*

Oproti tomu narůstá počet neúplných rodin. V současné době se Česká republika potýká s tzv. novou chudobou. Jejimi projevy je narůstající nezaměstnanost, zvyšující se počet bezdomovců, neúplných rodin, matek samoživitelek. V některých regionech a lokalitách dochází k tomu, že se lidé se stejnými problémy stěhují do stejných míst a tím vznikají sociálně vyloučené lokality.

Jedná se pak o sociální exkluzi, která úzce souvisí i s narůstající kriminalitou a rovněž i s narůstajícím počtem neplatičů výživného.

8.4 Vlastní výzkum

V přepočtu na počet obyvatel máme nejvyšší rozvodovost v Evropě. Na tisíc obyvatel připadají tři rozvody. Rozvedených manželství je v ČR stále vyšší počet. Jenom za poslední dva roky bylo rozvedeno zhruba dvacet tisíc manželství. Na těchto rozvodech se podílí přibližně 65% rozvedených manželství s dětmi, přičemž nejčastěji se rozvádějí manželé s jedním dítětem, a to zhruba v 58%. Manželé, kteří mají dvě děti, se na rozvodech podílejí 37% a manželé se třemi a více dětmi se na celkovém počtu rozvodů podílejí 5%. S každým rozvodem je úzce spjata soudní řízení ve věci úpravy styku a výchovy dítěte.

Příslušný soud projedná návrh v této věci a rozhodne, komu budou děti svěřeny do péče a komu stanoví povinnost hradit výživné. Zpravidla určí výživné tomu rodiči, který o děti denně pečovat nebude. S narůstajícím počtem rozvodovosti zákonitě narůstá i počet občanů, kterým je vyživovací povinnost stanovena.

Právní nárok na výživné od druhého rodiče má v ČR kolem 350 tisíc dětí. Každý rok je za neplnění vyživovací povinnosti odsouzeno zhruba 7000 osob, podíl žen na tomto počtu je kolem 600. Bohužel náš stát není v současné době schopen zajistit tomu rodiči, který má děti svěřené péče a řádně o ně každý den pečuje, to, na co má zákonné právo, tedy úhradu výživného pro svoje děti.

Podíváme-li se na statistiky Ministerstva spravedlnosti, zjistíme, že od roku 2001 neustále roste počet osob odsouzených, které si řádně neplní svojí vyživovací povinnost. V roce 2001 se jednalo zhruba o 5400 osob, v roce 2005 už bylo těchto osob, odsouzených za trestný čin Zanedbání povinné výživy, něco přes 7000.

V současné době stále narůstá počet rodičů, žijících samotných s dětmi, zejména matek samoživitelek. Osamělí rodiče mají zvláště těžkou situaci zejména v případech, kdy se ocitnou v nepříznivé situaci, ať už ztrátou zaměstnání, či ze zdravotních důvodů. Ztratí-li takový osamělý rodič zaměstnání, pak jen těžko hledá práci novou. Zaměstnavatelé nechtějí zaměstnávat osoby, zejména matky samoživitelky.

Tyto ženy jsou jako zaměstnanci pro většinu zaměstnavatelů brány spíše jako zátěž, protože v případě nemoci jejich dětí, čerpají volno na ošetřování dětí, dále mají často problém pracovat ve směnném či nočním provozu. Osamělí rodiče mají na trhu práce v tomto ohledu horší podmínky, než rodiče, kteří děti svěřené v péči nemají. Proto by měl být brán ohled i na tato ztížení. Dalším neméně závažným problémem je, stane-li se osamělému rodiči úraz nebo onemocní-li závažnou nemocí, dostává se často do situace, kdy se nejen v tomto špatném zdravotním stavu musí starat o děti, ale také zároveň přichází z důvodu nemoci nebo úrazu o část svého příjmu. Takový osamělý rodič je odkázán na pomoc svých příbuzných, zejména rodičů, protože výživné je stanoveno v pevných částkách a nikdo neřeší takovéto případy. Osamělý rodič má sice možnost podat k příslušnému okresnímu soudu žádost o zvýšení výživného a uvést důvody, pro které žádá. Bohužel čekací doba na tato soudní řízení je značně dlouhá a neřeší to momentální situaci, kdy osamělý rodič potřebuje pomoc.

Je třeba si uvědomit, že pokud se osamělý rodič ocitne v nepříznivé situaci z důvodu vážného úrazu, nemoci nebo ztráty zaměstnání ne svojí vinou, dochází v mnoha případech k situacím, kdy se tito rodiče se svými dětmi ocitají často v nouzi a jejich životní úroveň tak klesne mnohdy na úplné minimum. Důsledkem této situace je sociální vyloučení těchto občanů a zejména jejich dětí. Zvláště pak, dochází-li k situacím, kdy si druhý rodič těchto dětí dlouhodobě neplní vyživovací povinnost.

Osamělí rodiče mají ztížené podmínky a nemohou tak svým dětem zabezpečit v takové míře všechny potřeby. Jsou nuceni zabezpečit pouze základní potřeby. V mnoha případech dochází k tomu, že děti, které jsou chytré, nemohou dostat takového vzdělání, jen z důvodu, že jejich rodiče nejsou schopni dostát svým povinnostem a platit výživné v určené výši. Toto se týká i dětí sportovně nebo umělecky nadaných. Osamělí rodiče si nemohou dovolit dětem hradit poplatky za jejich zájmové činnosti.

Na základě provedených osobních pohovorů v rámci přijímání trestních oznámení a trestního řízení z praxe je zřejmé, že přečinu Zanedbání povinné výživy se z větší části dopouštějí osoby se základním vzděláním a většinou muži. Většina podezřelých z uvedeného přečinu, je nemajetných, bez zaměstnání, bez vlastního bydlení a mnohdy bez jakýchkoli dávek sociální podpory. Jedná se buď o bezdomovce, nebo osoby, které dočasně pobývají u svých známých, nemají žádné rodinné zázemí.

Mnoho z těchto osob neustále páchá nějakou trestnou činností, zejména krádežemi, aby si tak zajistili alespoň nějaké finanční prostředky, a to například prodejem odcizeného zboží. Bohužel je mezi těmito osobami i mnoho těch podezřelých, kteří jsou drogově závislí nebo požívají ve větší míře alkohol. Jedná se o osoby, které nemají zájem svoji situaci změnit k lepšímu, svoje povinnosti si mnohdy neplní jen proto, aby se dostaly do vězení, kde budou mít vše zajištěné. Tito lidé mají často více dětí, s více partnerkami. Jde jim jen o dočasné zázemí a neřeší vůbec nějaké povinnosti k dětem. Z praxe vyplývá, že tyto osoby je mnohdy těžké najít, a to z důvodu, že jsou osobami na pohybu a není jim kam doručovat výzvy k podání vysvětlení. Když už se povede takovou osobu najít a osoba se dostaví na služebnu Policie České republiky k podání vysvětlení, pak často uvede, že prostě výživné platit nemůže, protože nic nevlastní a nepobírá žádné dávky.

Tito lidé z větší části o svoje děti zájem vůbec nemají, svoje děti často neviděli od rozchodu s bývalou partnerkou (partnerem). Takových lidí neustále přibývá a je otázkou, zda nepodmíněné tresty jsou pro ně skutečně trestem za neplnění řádné vyživovací povinnosti.

Na základě Doporučení Rady Evropy jsou státy nabádány, aby v případech, kdy si povinná osoba řádně neplní svoji vyživovací povinnost, garantovaly dávky výživného pro nezaopatřené děti. V Evropské unii dokáže již 16 států výživné garantovat. Stát sice vyplácí dávky sociální podpory, ale zpětně, což je někdy problematické a rodiče, kteří o svoje děti řádně pečují, jsou nuceni neustále běhat po úřadech a opakovaně podávat trestní oznámení. Toto vše je pro ně zátěž a čas takto strávený by mohli věnovat svým dětem.

Neméně závažným poznatkem z praxe je skutečnost, že proces řízení od podání trestního oznámení až po samotný rozsudek soudu je zdoluhavý a tresty uložené soudem jsou neefektivní. Nepodmíněný trest je často pro odsouzené za tento přečin spíše odměnou než trestem. Většina rozsudků, popř. trestních příkazů, odsuzujících pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy, obsahuje formulace typu: "...odsuzuje se k trestu odnětí svobody v trvání čtyř měsíců a výkon trestu se podmíněně odkládá na zkušební dobu v trvání dvou let...zároveň se obviněnému ukládá přiměřené omezení spočívající v povinnosti dle svých sil ve zkušební době uhradit dlužné výživné a řádně platit běžné výživné..."

Pachatel, je tak za svůj čin uznán vinným a následně odsouzen k trestu odnětí svobody v určité délce, a jsou mu zároveň stanovena přiměřená omezení nebo povinnosti.

Tato přiměřená omezení či přiměřené povinnosti nejsou však zákonem č. 40/2009Sb., trestním zákonem, přesně definována a jejich výčet je tak pouze demonstrativní. Ve své podstatě to znamená, že soud sice uloží odsouzenému přiměřená omezení a povinnosti, ale ve skutečnosti tím odsouzenému pomáhá vést řádný život. Soud také dále ukládá odsouzenému v trestním příkazu povinnost uhradit způsobenou škodu, a to dle jeho sil. Záleží tedy na tom, zda odsouzený ve zkušební podmíněné době tento trest vykoná či nikoliv. Vyhoví-li odsouzený ve zkušební době stanoveným podmínkám a vedli řádný život, soud pak vysloví, že se ve zkušební době osvědčil a trest tedy vykonán nebude. Soudy v České republice většinou nechávají leckdy i mnohatisícové dluhy povinného platit „během zkušební doby“, která může být až pětiletá.

Odsouzenému mnohdy stačí, aby „projevil dobrou vůli“ tím, že uhradí pouze nepatrnou část svého dluhu a je rozhodnuto o jeho osvědčení.

Výrok o povinnosti nahradit škodu „podle svých sil“ sleduje především výchovný účel a má na odsouzeného působit pozitivně během zkušební doby tak, aby sám aktivně usiloval o nápravu škodlivého majetkového následku spáchaného přečinu, neboť splnění této povinnosti je jednou z podmínek jeho osvědčení. Dluh, který vznikne neplacením zákonné vyživovací povinnosti, není škodou vzniklou z trestného činu, proto nelze přiznat nárok na její náhradu v adhezním řízení, ale je zpravidla ukládáno její uhrazení jako přiměřená povinnost.

Z pohledu trestního práva je celá věc ukončena a vyřešena tím, že si odsouzený odpyká trest za svoje jednání. Oprávněný rodič má možnost, podat návrh na výkon rozhodnutí (exekuci), ale vzhledem k tomu, že většina povinných, nemá žádný postižitelný majetek, je to ve většině případů zcela zbytečné. Podání návrhu na výkon rozhodnutí (exekuci) je efektivní a účinné v případě, že povinný vlastní nějaký majetek, anebo má zaměstnání a příjem z tohoto zaměstnání.

V dnešní době je společnost v České republice vůči neplatiči benevolentnější než vůči rodiči, který řádně o svoje děti pečuje. Nikdo nemyslí na to, jestli má takový rodič dost prostředků a síly na péči a zabezpečení všech nezbytně nutných potřeb pro svoje děti. A co teprve samotné děti, kdo z dnešní společnosti myslí na jejich vzdělání, zájmy a celkovou životní úroveň. Zákonodárci by měli při tvorbě zákonů a úprav změn těchto zákonů, týkajících se výživného, myslet především na děti, které v tomto státě vyrůstají. Vždyť se jedná o naši budoucí generaci těch, kteří se budou podílet a ekonomické aktivitě v tomto státě.

"Socializací v rodině rozumíme především proces působení rodiny na své členy v celém souhrnu jevů a procesů: ekonomických, sociálních, kulturních, mravních, estetických, zdravotních a jiných. Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Dítě od narození a po celou dobu života v rodině přijímá velmi široké spektrum nejrůznějších informací a aktivně je zpracovává v souladu se svými přirozenými vlohami, biologickými a psychickými potřebami, se svými zkušenostmi, ale i s hodnotovými orientacemi a vzory, jimiž jsou pro dítě především rodiče a starší sourozenci.

Dítě v socializačním procesu tedy nezůstává pasivním článkem, uplatňuje také svou vůli, své zájmy, přání, orientace. Rodinná socializace je v rozhodující míře nejen prostorem pro socializaci dítěte a v převážné míře také dalších členů rodiny, ale je také modelem pro osvojování sociálních rolí muže a ženy, otce a matky, a tak se promítá do budoucí reprodukční rodiny dětí."²²⁷

Trendem naší společnosti je také skutečnost, že mladí lidé často zůstávají bydlet s rodiči co nejdéle a využívají tak plného komfortu, který jim jejich rodiče poskytují. Jedná se o generaci dvacetiletých až třicetiletých mladých lidí, kteří zneužívají institutu výživného a svoje jednání zdůvodňují tím, že jejich rodiče mají vůči nim vyživovací povinnost. Tito mladí lidé tak doslova vysávají a citově vydírají svoje rodiče, zkrátka na nich parazitují. V horších případech používají vůči svým rodičům i fyzické násilí, zejména jde-li o peníze. Krádeže peněz nejsou výjimkou. Nejedná se zde o mladé, kteří nemohou najít dlouhodobě zaměstnání. Další skupinou jsou tzv. věční studenti, kteří hledají své místo v životě. Bydlení a komfort u rodičů jim vyhovují a jsou tak bezstarostní, mohou si užívat klidného života a dopřávat si všech výhod, které jim jejich rodiče poskytují. Studium je pro ně spíše záminkou, aby nemuseli pracovat a starat se o sebe sami. Většinou studium na jedné škole nedokončí, přestoupí na jinou a tak se to neustále opakuje. Rodiče těchto mladých lidí jsou tak často nuceni vyhledat si brigádu nebo jiné zaměstnání, aby si mohli dovolit pokrýt náklady svých ratolestí.

Jedná se o etický, ale i právní problém, protože vystěhování takových „vyžírků“ z bytu rodičů, kteří svým rodičům berou peníze, je možné pouze na základě soudního rozhodnutí, byť se jedná o mladé zdravé lidi, kteří by se mohli aktivně podílet na ekonomické aktivitě v našem státě. Problémem je zde i skutečnost, že rodiče se často stydí za takové chování svých potomků a mladí z větší části spoléhají na to, že jim jejich jednání projde, neboť jejich rodiče nechtějí věc řešit s Policií ČR ani jinými institucemi. Rodiče takových dětí jsou v podstatě oběťmi citového vydírání. V tomto směru by měla být legislativa týkající se výživného jednoznačná a důkladně propracovaná tak, aby nemohlo docházet k zneužívání institutu výživného.

²²⁷KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V.: Člověk, prostředí, výchova. 1. vyd. Brno: Paido, 2001. 80 - 82 s. ISBN 80-7315-004-2.

Srovnání výživného v České republice a v zahraničí. V souvislosti s vyměřováním výše výživného se často hovoří o tabulkách. To je však značně zavádějící označení, protože samotná tabulka je bez prováděcího předpisu bezcenná a výpočet může vést k absurdním výsledkům. V zahraničí o výživném rozhodují též soudy, jako tomu je u nás v České republice. V zahraničí, konkrétně v Rakousku a Německu jsou prováděcí předpisy k vyměřování výše výživného vydávány soudy, které jsou na úrovni Nejvyššího soudu v ČR. Jedná se o sjednocující stanovisko, které slouží soudům k rozhodování o výživném. Pokud se soudce odchýlí od tabulek, pak jeho rozhodnutí musí být patřičně odůvodněno, a pakliže odůvodněno není, nemůže rozhodnutí uspět u odvolacího soudu.

Rakousko

Základem výpočtu výživného je analýza nákladů dítěte provedená rakouským centrálním statistickým úřadem. Soudy se tak neohlíží na konkrétní poměry dítěte, jehož se výživné týká. Tato myšlenka se poté odráží ve stanovení částek obvyklého výživného. Za nemravné je zpravidla považováno výživné, které tvoří 2,5 – 3 násobek obvyklého výživného. Jde tedy o jakýsi strop výživného. Používá se zde výkonnostní zásada povinného rodiče, což znamená, že se bere v potaz jeho potencionální příjem, nikoliv ten reálný. Výživné se zde stanovuje z čistého příjmu. Do tohoto příjmu se nezapočítává 13. a 14. plat. Od čistého příjmu se ještě odečítá existenční minimum povinného. V tabulce jsou uvedena procenta z příjmu, ale vychází se z obvyklých životních potřeb dítěte a je zde stanovena i horní hranice výživného. Prováděcí předpisy upravují postup vyměřování výživného pro více dětí.

Německo

V Německu jsou v tabulkách pro určení výživného dané pevné částky podle věku dítěte a příjmu povinného, nikoli procentní sazby, jako v Rakousku. Od čistého příjmu povinného jsou odečteny náklady spojené se zaměstnáním, jako například dojíždění do zaměstnání, dále pak úvěry a existenční minimum povinného. Zde dochází k rozdělení do dvou kategorií, a to podle kritéria zletilosti. V případě, že je dítě zletilé je částka existenčního minima povinného větší, a to především z důvodu, že zletilé dítě se již může alespoň částečně podílet na svých životních nákladech a není třeba mu poskytovat zvýšenou ochranu práva na výživné jako v případě nezletilého dítěte. Tabulky pamatují i na výživné pro více dětí.

Francie

Ve Francii vydává tabulky pro určování výživného Ministerstvo spravedlnosti. Soud musí v případě odchylky od tabulky, rozhodnutí patřičně odůvodnit. Základem pro výpočet výživného jsou stejně jako v Rakousku obvyklé náklady na dítě. Ve Francii je na portálu veřejné správy on-line kalkulačka výživného, která je k dispozici pro každého tak, aby se rodiče v případě dohody mohli touto tabulkou řídit a nedocházelo mezi nimi k rozepřím. Právě na dohodu je ve Francii kladen značný důraz a soudy nemusejí výživné upravovat. Výživné je zde běžně vypláceno v peněžní měně a v případě zletilých dětí může mít jakoukoliv jinou podobu.

Podkladem pro výpočet výživného je zde přiznání k dani z příjmů povinného. Výše výživného se dle tohoto daňového přiznání obvykle aktualizuje. Výživné je vypočítáváno z čistého příjmu povinného, opět se od tohoto příjmu odečítá existenční minimum povinného. Výše výživného se dále určuje podle toho, do jaké míry povinný o svoje děti pečuje. Pokud si povinný řádně neplní vyživovací povinnost, může oprávněný požádat zaměstnavatele o strhávání částky na výživné z platu povinného. Zaměstnavatelům v případě nevyhovění této žádosti hrozí vysoká pokuta. V případě, že povinný vyživovací povinnost neplní dlouhodobě, pak vymáhání výživného přebírá finanční úřad. Z částky, která je takto vymožena si stát nechává 10%, a tyto náklady jdou k tíži oprávněného. Pokud není známa adresa povinného, který si řádně neplní vyživovací povinnost, je oprávněnému vypláceno náhradní výživné a povinný se neoznáním adresy svého bydliště dopouští podle rodinného práva trestného činu.

9 ZHODNOCENÍ SITUACE A VÝVOJ LEGISLATIVY

9.1 Vývoj legislativy

V českém právním řádu byl poprvé pojem zálohování výživného státem upraven zákonem č. 57/1948 Sb., o zálohování výživného dětem. Toto bylo základem dnešního užívání pojmu zálohování u institutu výživného, i když ve skutečnosti skutečným zálohováním není. Tento zákon byl přijat a chápán především jako nástroj populační politiky státu a pomocí tohoto zákona bylo možné zálohovat výživné dětem do 18. let věku, majícím československé občanství. Zvláštní případy připouštěli i věk do 24 let, kdy vymáhání nároku bylo „obtížné“.

Tehdejší okresní národní výbory vykonávaly činnosti této agendy a zároveň tyto orgány prostřednictvím komisí okresní péče o mládež vyplácely soudem přiznané zálohy na výživné. Právní nárok na výživné tak podle výše uvedeného zákona přecházel na stát, ten jej následně poté vymáhal od dlužníků, a to s připočtením sankce ve výši 10%.

Zákon č. 48/1952 Sb., byl považován za těžkopádný, a to především kvůli tomu, že obsahoval nadměru přebytečných ustanovení, jako například trestněprávní odpovědnost oprávněného.

Největším legislativním nedostatkem byla především skutečnost, že nebyla stanovena výše limitu pro poskytování záloh na výživné. Z tohoto důvodu mohlo docházet k situacím, kdy výživné bylo zálohováno v nepřiměřeně vysokých částkách.

Uvedený zákon byl od samého počátku prozatímním řešením, s platností do doby úpravy základních předpisů soukromého práva. Zákon byl zrušen poté, co vstoupil v platnost zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, dále zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, a především zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže. Agenda zálohování výživného státem byla v rámci reorganizace státní správy přesunuta do kompetence Ministerstva vnitra a trpěla tak značnou roztříštěností. K tomu došlo ještě před schválením zákona o sociálně právní ochraně mládeže, kterým byl ke dni své účinnosti zaveden nový koncept.

Tento koncept se udržel až do roku 2006 a nahradil tak institut zálohování výživného tzv. státním dětským příspěvkem. Tato agenda byla v kompetenci opatrovnických soudů a dětský příspěvek vyplácely orgány Krajské soudní správy. Proti rozhodnutí opatrovnických soudů bylo možné podat opravný prostředek, což bylo novinkou oproti původní legislativě.

Nařízením Ministerstva spravedlnosti byly stanoveny limity státního dětského příspěvku a tento příspěvek byl vyplácen dětem, do 16 let věku, o něž není postaráno jinak, výjimečně do 25 let a sloužil na úhradu osobních potřeb těchto dětí. Příspěvek byl vyplácen bez ohledu na to, v jaké výši bylo dítěti přiznáno výživné. Jednalo se v podstatě o institut náhradního výživného. Tento příspěvek byl považován jako institut zálohování výživného státem pouze tehdy, byla-li zde osoba, která si vůči dítěti řádně neplnila vyživovací povinnost, jemuž byla při vymáhání následně připočtena sankce ve výši 10% dlužné částky.

V roce 1964 nabyl účinnosti zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, kterým byl zrušen zákon o sociálně právní ochraně mládeže a převzal tak úpravu státního dětského příspěvku, který byl tímto zákonem přejmenován na příspěvek na výživu, majícím charakter sociální dávky, jenž byl více prohlouben.

Vládní nařízení č. 59/1964Sb., o úkolech národních výborů při péči o děti, též upravovalo jisté procesní aspekty příspěvku na výživu. Toto nařízení bylo následně zrušeno zákonem č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení. Docházelo zde k rozporům těchto právních předpisů, neboť dle zákona o rodině se příspěvek na výživné vyplácel do 25. let věku dítěte, přičemž dle zákona o sociálním zabezpečení se tento příspěvek vyplácel do 26. let věku dítěte.

Tento problém byl nakonec vyřešen novelou zákona o rodině č. 132/1982 Sb., na základě které byl věk nároku vyplácení příspěvku na výživné sjednocen na 26. rok dítěte.

V roce 1991 byl příspěvek na výživné řešen novelou zákona o sociálním zabezpečení, vyhláškou Ministerstva práce a sociálních věcí č. 182/1991 Sb., na základě které byla pro tento příspěvek stanovena podmínka neplacení výživného povinnou osobou a poprvé zde nepřecházel nárok oprávněného na stát. Tento nárok tak zůstal upraven pouze zákonem o rodině a tím došlo k odstranění duplicity, která se po dobu 28 let objevovala v zákoně o rodině a zákoně o sociálním zabezpečení.

Na základě novely zákona o rodině, č. 91/1998 Sb., došlo k hmotněprávní úpravě. Došlo k odstranění § 100, kterým byla stanovena povinnost národního výboru vyplácet příspěvek na výživu. Změny se týkaly i ustanovení § 101 uvedeného zákona. Koncept zálohování výživného byl zachován.

Dne 1.1.2007 byla na základě přijetí zákonů č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, a dále zákona č. 112/2006 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o životním a existenčním minimu a zákona o pomoci v hmotné nouzi, zrušena úprava příspěvku a výživu v dosavadních právních předpisech a po 60 letech tak z českého právního řádu úprava zálohování výživného státem zcela vymizela. Ustanovení § 32 odst. 2 zákona č. 112/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, upravuje povinnost příjemce, kterému byl poskytnut příspěvek na živobytí a jemuž bylo povinným vyplaceno dlužné výživné, vrátit orgánu pomoci v hmotné nouzi tuto vyplacenou částku.

Úprava výživného v současném českém právním provedení, kterou je nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., je pouhým převzetím zastaralé právní úpravy výživného, která je v současné situaci nedostačující a takřka nic neřešící. Zde je patrné, že výživnému nebyla při tvorbě tohoto zákona věnována taková pozornost, jako v ostatních státech Evropské unie.

„Po přijetí nového trestního zákoníku podstatně vzrostl počet osob, které se ve výkonu trestu odnětí svobody nacházejí pro neplacení výživného, kdy tento počet převyšuje 2000 osob. To má zčásti na svědomí i nová právní úprava, kdy postačí již jen 4 měsíce neplacení výživného, přičemž podstatně vyšší je i trestní sazba, zejména pokud se tohoto jednání dopustí pachatel opětovně podle § 196 odst. 3 písm. b). Domnívám se, že je spíše na místě upřednostnit zájem společnosti na řádném placení výživného před represí, kdy řada osob by měla zájem dlužné výživné uhradit, pokud by mohlo poté dojít k podmíněnému propuštění.“²²⁸

Obrázek 14 – Porovnání právní úpravy

"Starý" trestní zákoník	Nový - aktuální trestní zákon
<p>§ 213 Zanedbání povinné výživy (1) Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. (2) Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. (3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze.</p> <p>§ 214 Zvláštní ustanovení o účinné lítosti Trestnost zanedbání povinné výživy (§ 213) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek.</p>	<p>§ 196 Zanedbání povinné výživy (1) Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. (2) Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. (3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, a) vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze, nebo b) byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.</p> <p>§ 197 Zvláštní ustanovení o účinné lítosti Trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek.</p>

Zdroj: Vlastní zpracování. [dne 2014-02-20], Pozn. Vlastní zpracování autora, 2014

Dostupné na:

http://www.rovnopravnost.cz/index.php?page=zpravy&page2=detail_clanku&volba=1842&znamka=2

²²⁸ Pozměňovací návrhy poslankyně Marie Nedvědové k návrhu zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník (sněmovní tisk 584) ze dne 21. května 2012, Praha.

Soud dále podmíněně propustí odsouzeného, který byl odsouzen pro přečin zanedbání povinné výživy podle ustanovení § 196 současného trestního zákoníku, jestliže odsouzený uhradil dlužné výživné v plné výši a jeho čin neměl trvale nepříznivých následků, přičemž mu uloží, je-li to na místě, povinnost řádně hradit běžné výživné a podle svých sil a možností i dluh na výživném. Soud může také podmíněně propustit odsouzeného za uvedený přečin předtím, než vykonal polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody, jestliže ten uhradil poškozenému v plné výši způsobenou škodu a poškozený s tímto postupem souhlasí.

9.2 Zhodnocení situace

Výživnému by měla být věnována daleko větší pozornost, než tomu bylo doposud. Pro vyřešení tohoto problému by měl být vytvořen tým odborníků na rodinné a trestní právo. Je zřejmé, že by tvorba nového právního předpisu, upravujícího výživné byla velmi zdoluhavým procesem, jenž by s sebou nesl nemalé diskuse, ale jistě by vedl k efektivnímu a účinnému řešení tohoto problému, který se bude s postupem času neustále stupňovat. Nejedná se zde pouze o propracování úpravy výživného v občanském zákoníku, ale zároveň o úpravu ustanovení § 196 trestního zákona, řešícího přečin Zanedbání povinné výživy. Oba právní předpisy by měly být propracovány zcela jednoznačně a tak, aby nemohlo docházet k různému výkladu, jako tomu je dnes.

Především by mělo být jednoznačně stanoveno, za jakých podmínek se jedná o uvedený přečin a přesně popsána skutková podstata přečinu Zanedbání povinné výživy. Ze současné úpravy trestního zákoníku vyplývá, že se jedná o přečin zanedbání povinné výživy tehdy, neplatí-li povinný oprávněnému výživné po dobu delší než čtyři měsíce. Není zde vůbec řešena situace, kdy se povinný zcela úmyslně této vyživovací povinnosti vyhýbá a tuto povinnost si zcela účelově splní každý třetí nebo čtvrtý měsíc s tím, že zaplatí pouze poměrnou část. Právě v tomto okamžiku dochází k tomu, že každý orgán činný v trestním řízení, konkrétně orgán Policie České republiky, si takový případ vyloží po svém. Zde je potřeba vypracovat koncept, dle kterého by se postupovalo jednotně. V každém případě je potřeba řešit právě nedostatek v legislativě, týkající se nepravidelného placení výživného a postupy v těchto případech.

V České republice bohužel nejsou potřeby dětí, na které není výživné dlouhodobě hrazeno, pravidelně zabezpečovány. Osamělí rodiče, kterým není ze strany povinného vyměřené výživné na jejich děti pravidelně placeno, mají vůči státu daleko horší pozici pro vymáhání dlužného výživného. Nemají dostatečné prostředky potřebné k vymáhání výživného a v první řadě nemají finanční prostředky k zabezpečení všech potřeb svých dětí. Výživné jako takové je v tomto státě podceňováno a současná legislativa není kvalitně propracovaná. Úřady nespolupracují tak, jak by bylo potřebné.

Zákonodárci a nejen ti, ale naše celá společnost by si měla uvědomit, že na prvním místě by měly být potřeby našich dětí, a zejména těch, na které dopadají následky neplacení výživného, ze stran jejich rodičů, kterým byla tato povinnost soudem stanovena. Stát by měl vynaložit prostředky na potřeby těchto dětí a posilovat postavení neúplných rodin tak, aby nedocházelo k jejich sociálnímu vyloučení. Je třeba si uvědomit, že řada osamělých rodičů i těch rodičů, kteří jsou povinni hradit na svoje děti výživné, nezvládá situaci, protože se díky nízké životní úrovni dostávají do neúnosné situace. Mnozí lidé řeší tyto problémy tím, že upadají do depresí, často propadají alkoholové a drogové závislosti. Stát pak vynakládá nemalé prostředky na léčby těchto lidí. Je zřejmé, že bylo zcela účinnější a efektivnější investovat prostředky na podporu rodin a podporu pomoci sociálně slabým.

Nemalou roli zde hraje také velká míra nezaměstnanosti v některých regionech. Stát by měl podporovat ty, kteří jsou povinni hradit svým dětem výživné. Takovému povinnému by měla být nabídnuta práce přednostně tak, aby si mohl dostát svým povinností. Je zřejmé, že není možné poskytnout pracovní příležitost všem, a to zejména z důvodu nízkého stupně vzdělání a chybějící kvalifikace. Zde by přicházely v úvahu různé brigády v oblasti samosprávy. Územní samosprávné celky by mohly zaměstnávat tyto lidi, a to například k provádění různých obecně prospěšných prací. Nejen, že by tak těmto lidem umožnily vydělat si peníze, ale zároveň by úroveň těchto celků vzrostla. Prostranství by byla upravená, celková úroveň měst a obcí by se zlepšovala. Takto pracujícím lidem by z jejich výdělku bylo strháváno výživné a odesíláno oprávněným. Toto by přispělo nejen k lepší životní úrovni samotných lidí, kteří by takto byli zaměstnáváni, ale zároveň by se snížil počet přečinů zanedbání povinné výživy a zlepšila by se i životní úroveň neúplných rodin.

Rovněž tak by bylo efektivnější změnit tresty, které jsou ukládány za přečin zanedbání povinné výživy. Zvážit otázku nepodmíněných trestů. Efektivnější a účinnější by bylo uložit povinným trest odpracovat si dluh na výživném tak, aby oprávněný co nejdříve obdržel dlužné výživné a mohl tak zabezpečit potřeby svých dětí. V tomto případě by mohl stát poskytnout oprávněným zálohu na výživné formou dávky sociální pomoci a zároveň by tuto částku vymáhal po povinném. Je zřejmé, že by povinnému muselo být umožněno na základě pracovní příležitosti vydělat si peníze, aby tak mohl svůj dluh na výživném uradit.

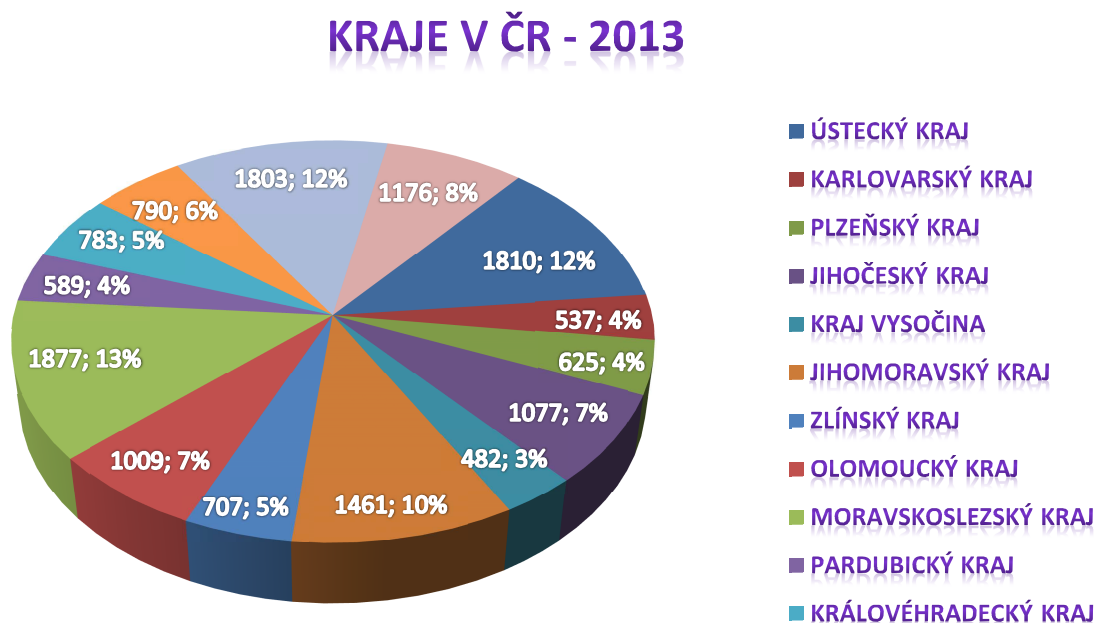
10. STATISTICKÉ PŘEHLEDY SOUVISEJÍCÍ S DANOU PROBLEMATIKOU NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

V České republice bylo zaznamenáno v roce 2013 celkem 14726 přečinů Zanedbání povinné výživy. Index kriminality²²⁹ pro tento přečin činil za celou Českou republiku 11,6 – 14,6. V níže uvedených grafech jsou znázorněna data, týkající se přehledu počtů přečinu Zanedbání povinné výživy v jednotlivých krajích České republiky, dále za jednotlivé Územní odbory v krajích a v neposlední řadě za vybraná Obvodní oddělení Policie České republiky v Územním odboru Chomutov.

Grafy jsou zpracovány na základě dat převzatých z mapy kriminality ČR, která jsou přepracována a okomentována autorem této diplomové práce.

²²⁹ Základním ukazatelem je index kriminality – počet spáchaných trestných činů za zvolené časové období na daném území, přepočtený na 10 tisíc obyvatel.

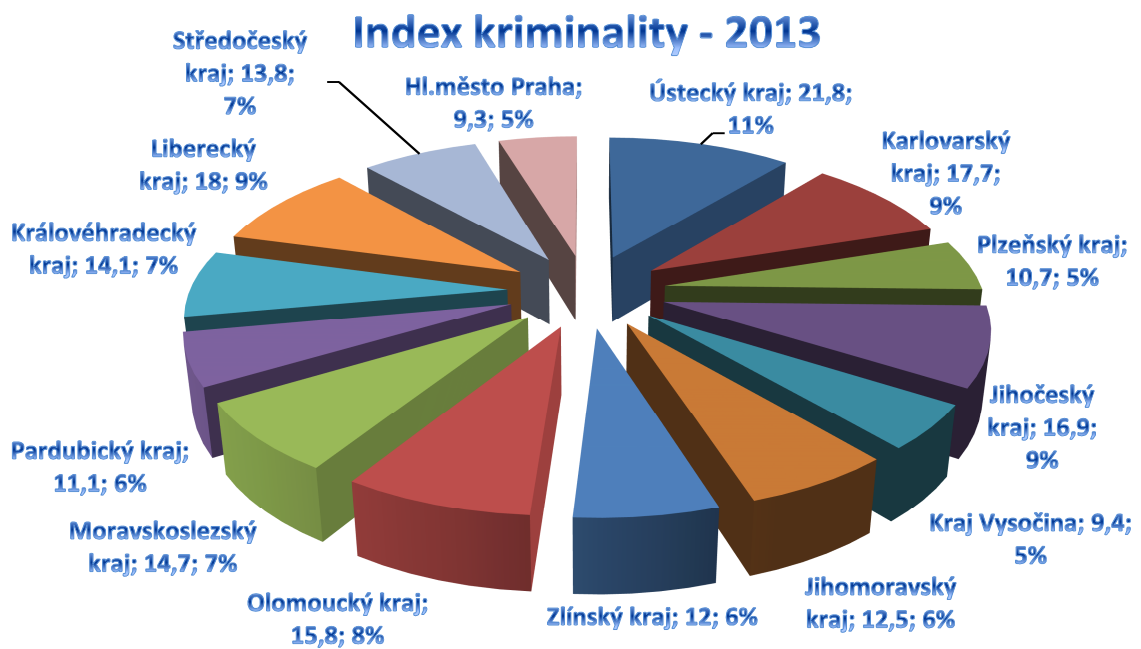
Graf 1 – Přečin Zanedbání povinné výživy za rok 2013 podle krajů v ČR

Zdroj: Mapa kriminality – Počty přečinů Zanedbání povinné výživy podle jednotlivých krajů v ČR.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V roce 2013 byl nejvyšší počet přečinů Zanedbání povinné výživy v Moravskoslezském kraji, kde bylo podáno 1877 trestních oznámení, což je 13% z celé České republiky. S 12% se na tomto přečinu podílely také Ústecký a Středočeský kraj. Nejméně byl tento přečin zaznamenán v kraji Vysočina, a to 4%, kde bylo v roce 2013 přijato 482 trestních oznámení.

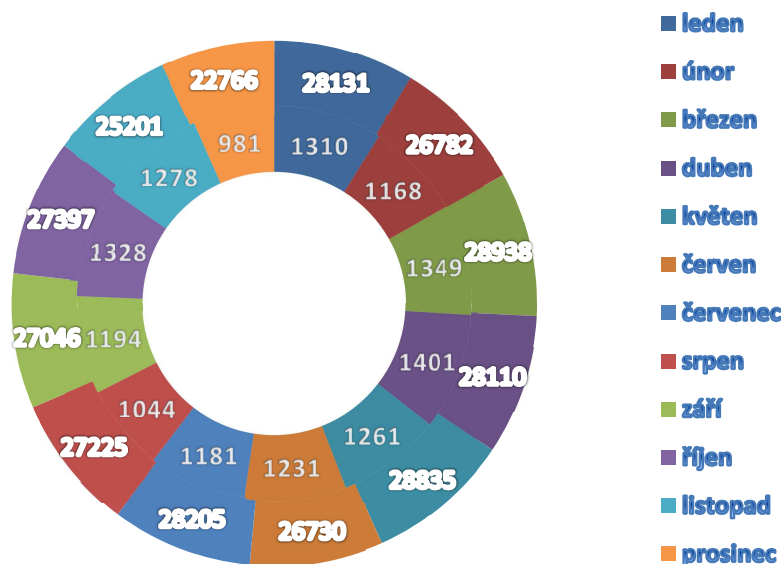
Graf 2 – Index kriminality – Zanedbání povinné výživy za rok 2013 podle krajů

Zdroj: Mapa kriminality – Index kriminality podle jednotlivých krajů – dle počtu přečinů Zanedbání povinné výživy. Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

Index kriminality je nejvyšší v Ústeckém kraji, kde je jeho hodnota 21,8 a z celé České republiky zaujímá 11%. Dále je to pak Liberecký kraj s hodnotou 18, Karlovarský kraj s hodnotou 17,7 a Jihočeský kraj s hodnotou 16,9. Tyto kraje se podílí na celkovém indexu kriminality v České republice 9%. Nejmenší index kriminality je v Kraji vysočina, kde je hodnota indexu 9,4, Plzeňském kraji s hodnotou 10,7 a Hlavním městě Praha s hodnotou 9,3. Tyto kraje mají 5% podíl z celkového počtu v ČR.

Graf 3 – Trestné činy v ČR a přečiny Zanedbání povinné výživy za rok 2013

Zdroj: Mapa kriminality – Trestné činy v ČR celkem za rok 2013, z toho počet přečinů Zanedbání povinné výživy. Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

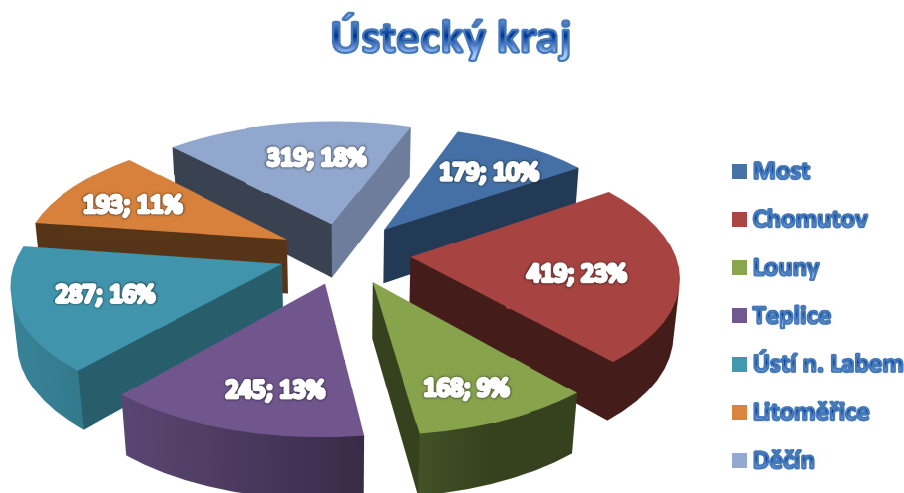
Tabulka 5 – Přečin Zanedbání povinné výživy v ČR celkem za rok 2013

Měsíc	ZPV*	ZPV*objasněno	ZPV - Index kriminality	Objasněno ZPV
leden	1310	1255	1,2	96%
únor	1168	1134	1,1	97%
březen	1349	1363	1,3	101%
duben	1401	1387	1,3	99%
květen	1261	1284	1,2	102%
červen	1231	1219	1,2	99%
červenec	1181	1176	1,1	100%
srpen	1044	1064	1	102%
září	1194	1152	1,1	96%
říjen	1328	1334	1,3	100%
listopad	1278	1303	1,2	102%
prosinec	981	1047	0,9	107%

Zdroj: Mapa kriminality – Přečin Zanedbání povinné výživy v ČR celkem za rok 2013, Index kriminality a objasněnost. Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

Objasňenost přečinu Zanedbání povinné výživy je velice vysoká. Nejvíce trestních oznámení bylo podáno v lednu, březnu a říjnu 2013.

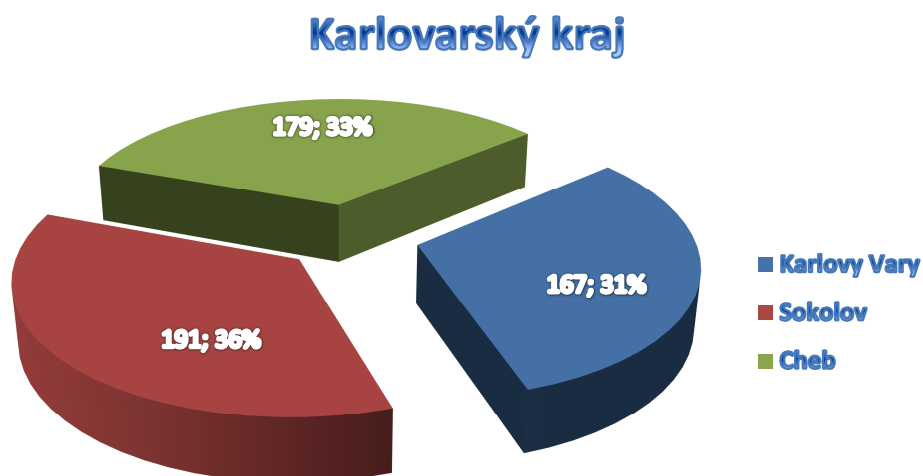
Graf 4 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Ústecký kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V Ústeckém kraji se s největším počtem trestních oznámení potýká Územní odbor Chomutov, kde bylo oznámeno 419 skutků, což je 23% podíl v celém kraji.

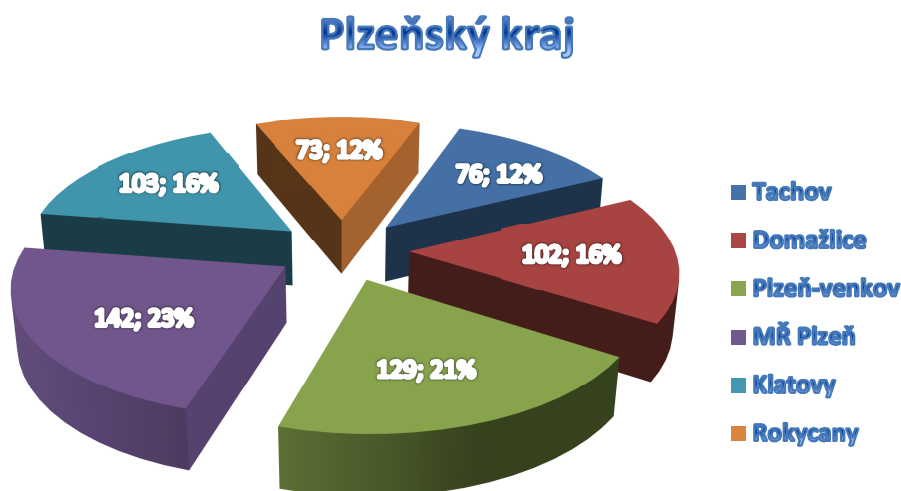
Graf 5 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Karlovarský kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V Karlovarském kraji je podíl počtu trestních oznámení celkem rovnoměrný ve všech Územních odborech. Nejvyšší podíl má Územní odbor Sokolov, kde je rovněž vyšší míra nezaměstnanosti.

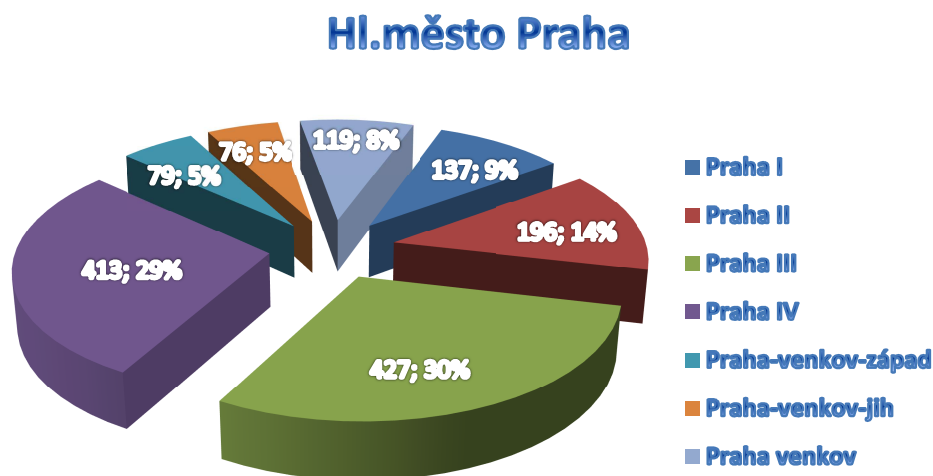
Graf 6 – Přečín Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Plzeňský kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V Plzeňském kraji bylo v roce 2013 nejvíce skutků zaznamenáno v Územním odboru MŘ Plzeň, a to počtem 142 a 23% v celém kraji.

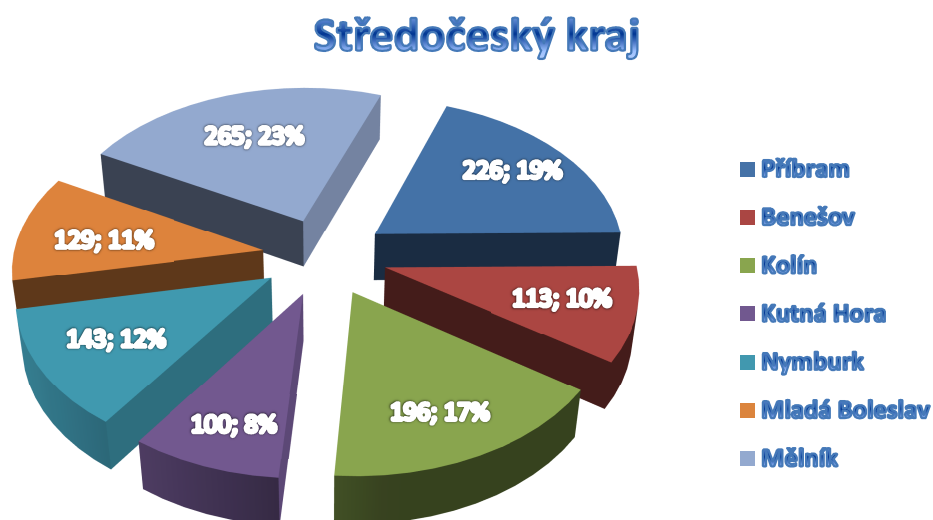
Graf 7 – Přečín Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Hl. město Praha.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V hlavním městě Praha byl v roce 2013 největší počet zaznamenán v Územních odborech Praha III., a to 427 skutky a 30% a dále Praha IV, kde bylo oznámeno 413 skutků, což činilo 29%.

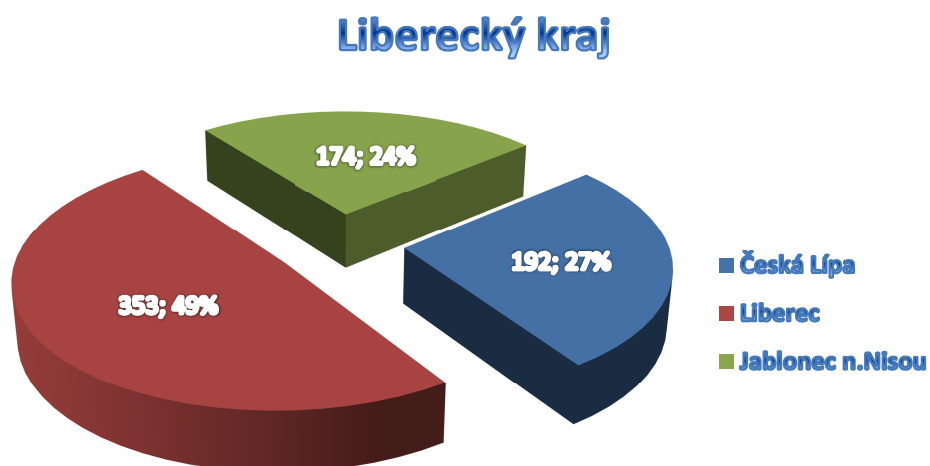
Graf 8 – Přečiny Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Středočeský kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

Ve Středočeském kraji bylo v roce 2013 nejvíce skutků oznámeno v ÚO Mělník, kde bylo přijato celkem 265 trestních oznámení.

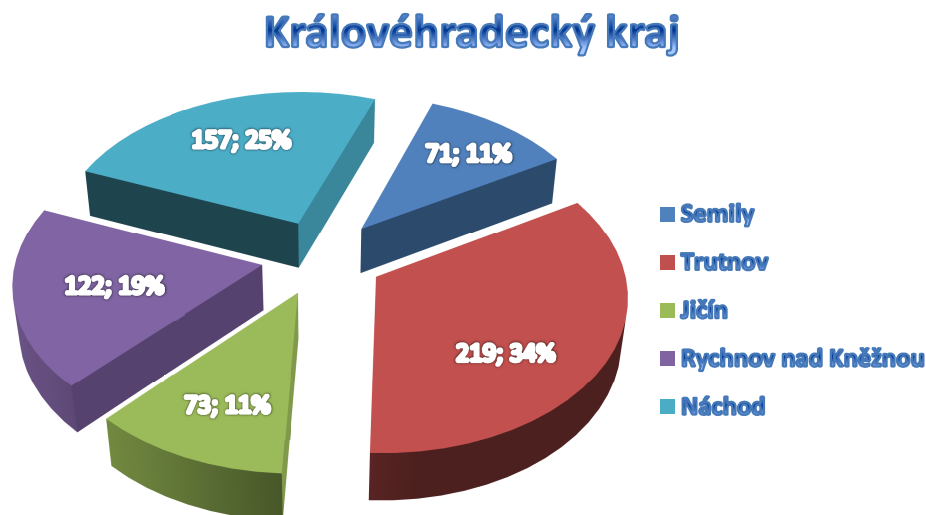
Graf 9 – Přečiny Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Liberecký kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V Libereckém kraji se 49% z celého kraje podílí na přečinu Zanedbání povinné výživy Územní odbor Liberec, kde bylo v roce 2013 přijato 353 trestních oznámení.

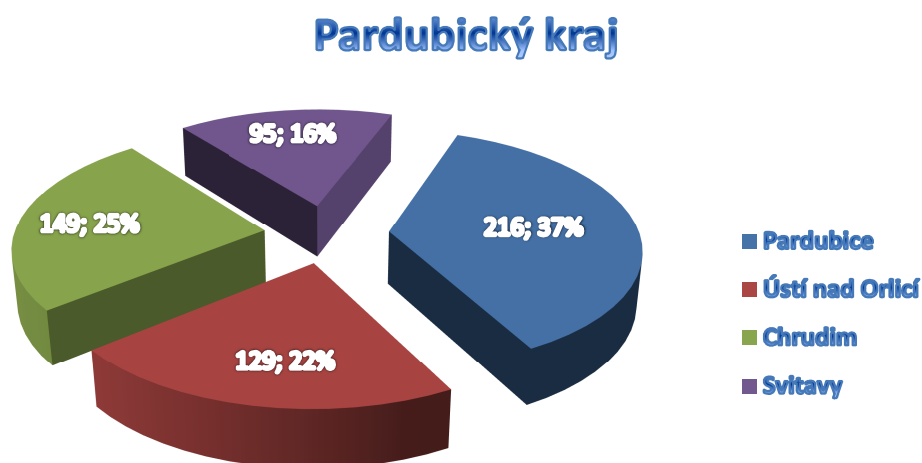
Graf 10 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Královéhradecký kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V Královéhradeckém kraji bylo v roce 2013 nejvíce skutků oznámeno v ÚO Trutnov, kde bylo přijato 219 trestních oznámení.

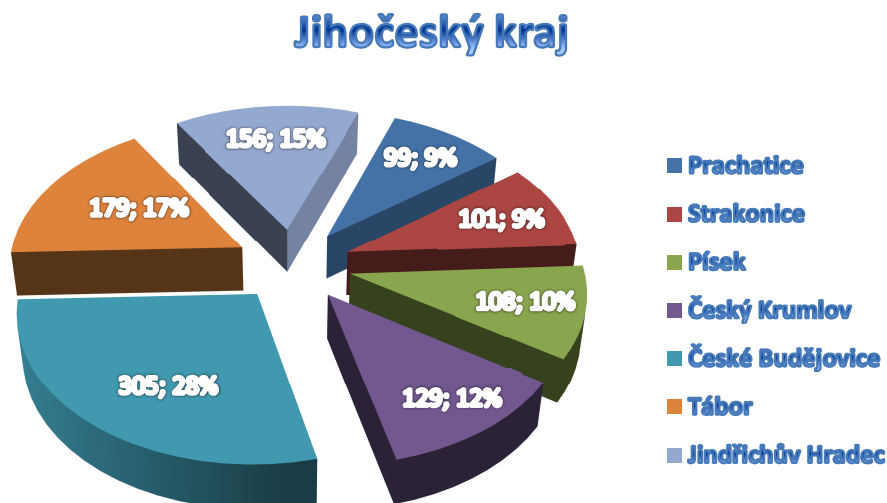
Graf 11 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Pardubický kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V Pardubickém kraji bylo v roce 2013 oznámeno nejvíce skutků v Územním odboru Pardubice, a to celkem 216, což je 37% podíl v celém kraji.

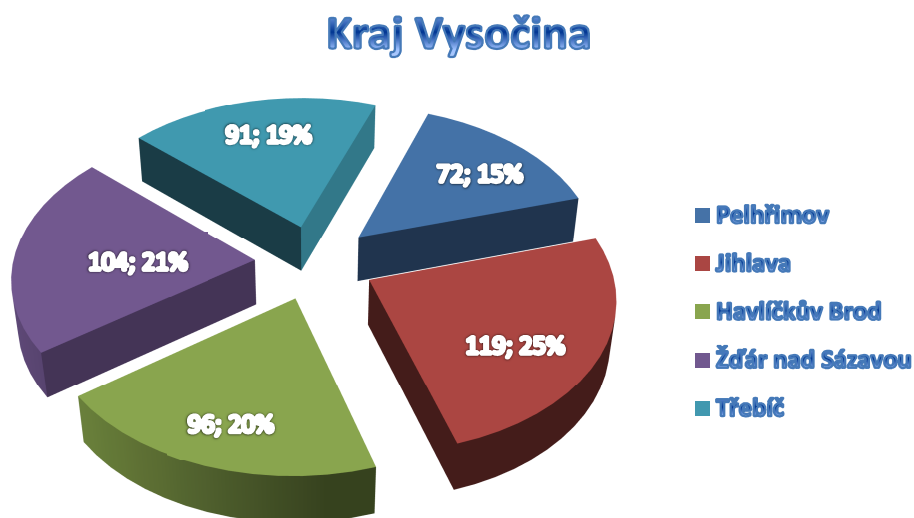
Graf 12 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Jihočeský kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

Nejvíce trestních oznámení v roce 2013 bylo zaznamenáno v Jihočeském kraji v Územním odboru České Budějovice, a to celkem 305 skutků, což je 28% podíl v celém kraji.

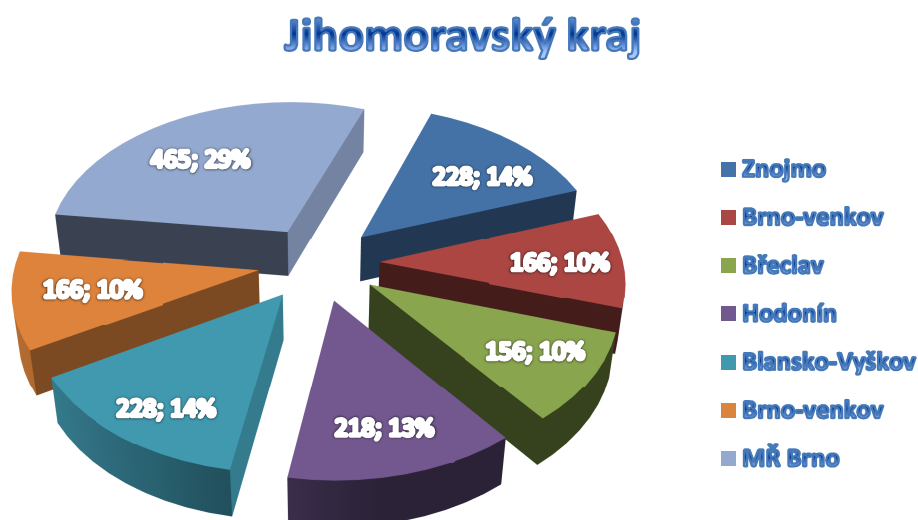
Graf 13 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Kraj Vysočina.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V kraji Vysočina je podíl trestních oznámení v jednotlivých územních odborech celkem vyrovnaný. V ÚO Jihlava bylo v roce 2013 přijato celkem 119 skutků, což je nejvyšší podíl v celém kraji, a to 25%.

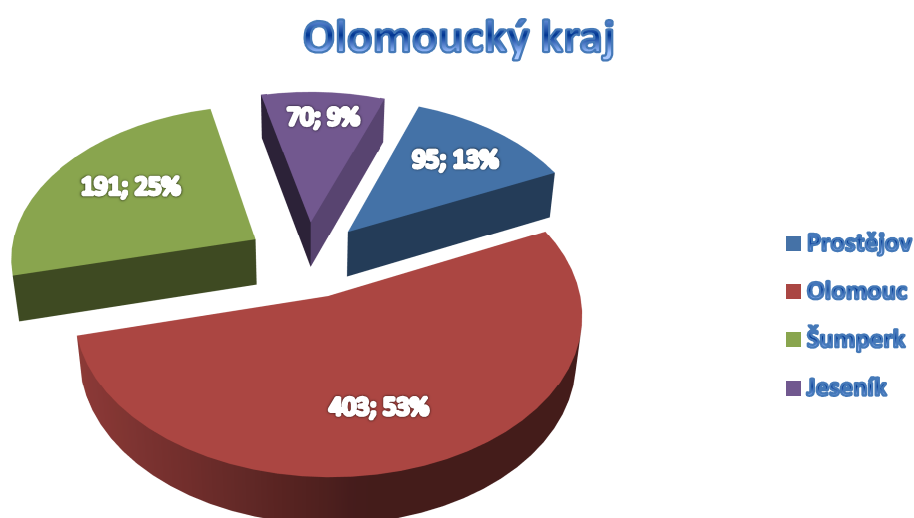
Graf 14 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Jihomoravský kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V Jihomoravském kraji bylo v roce 2013 přijato nejvíce trestních oznámení v ÚO MŘ Brno, a to celkem 465 skutků, což je 29% podíl v celém kraji.

Graf 15 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Jihomoravský kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V Olomouckém kraji více jak polovina trestních oznámeních byla v roce 2013 učiněna v Územním odboru Olomouc, kde bylo zaznamenáno celkem 403 skutků, což činí 53% podíl v celém kraji.

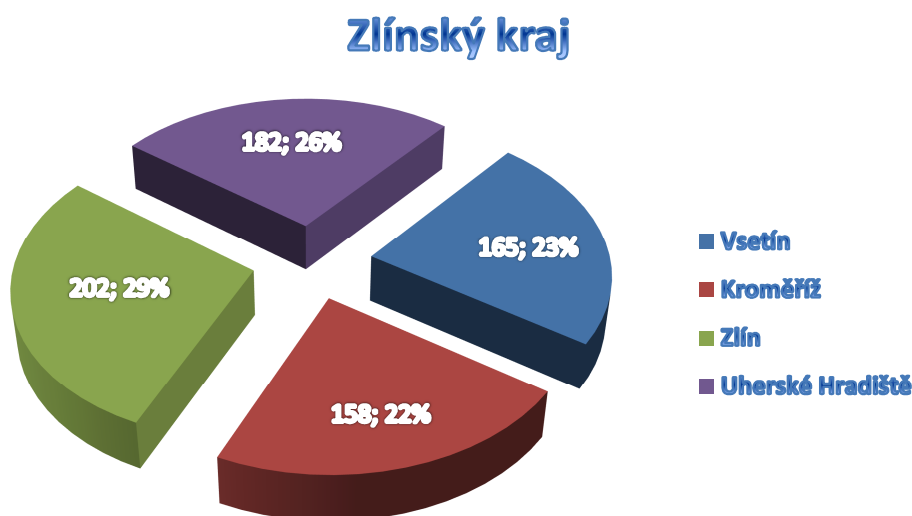
Graf 16 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Moravskoslezský kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

V Moravskoslezském kraji bylo nejvíce skutků oznámeno v ÚO MŘP Ostrava, kde bylo přijato 598 trestních oznámení, což je 32% podíl v celém kraji.

Graf 17 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Zlínský kraj.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

Ve Zlínském kraji je poměr skutků mezi Územními odbory celkem vyrovnaný, nejvíce však bylo v roce 2013 přijato trestních oznámení v ÚO Zlín, kde bylo oznámeno 202 skutků, což je 29% podíl v celém kraji.

Tabulka 6 – Index kriminality v roce 2013, Územní odbory

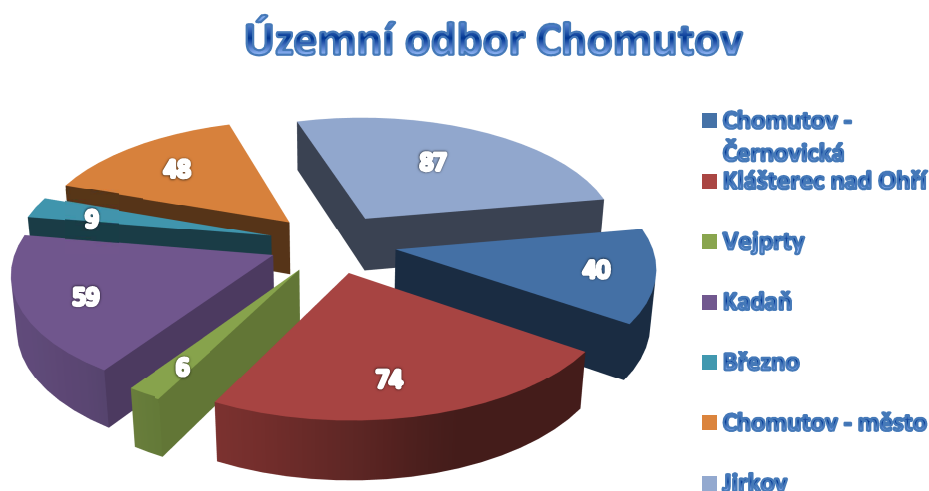
Územní odbor	Přečiny ZPV*	Index kriminality
Prachatice	99	19.3
Strakonice	101	14.3
Písek	108	15.3
Český Krumlov	129	21.1
České Budějovice	305	16.3
Tábor	179	17.4
Jindřichův Hradec	156	16.8
Znojmo	228	20.2
Brno-venkov	166	8.1
Břeclav	156	13.6
Hodonín	218	13.9
Blansko-Vyškov	228	11.6
Brno-venkov	166	8.1
MŘ Brno	465	12.3
Karlovy Vary	167	13.7
Sokolov	191	20.8
Cheb	179	19.9
Pelhřimov	72	9.9
Jihlava	119	17.4
Havlíčkův Brod	96	10.1
Žďár nad Sázavou	104	8.8
Třebíč	91	7.8
Semily	71	9.5
Trutnov	219	18.2
Jičín	73	9.1
Rychnov nad Kněžnou	122	15.3
Náchod	157	14.1
Česká Lípa	192	17.1
Liberec	353	21.2
Jablonec n.Nisou	174	19.4
Bruntál	264	27.3
Opava	256	14.4
MŘP Ostrava	598	18.2
Karviná	389	12.7

Nový Jičín	200	13.1
Frýdek Místek	170	7.9
Prostějov	95	8.7
Olomouc	403	17.4
Šumperk	191	15.4
Jeseník	70	17.2
Pardubice	216	12.9
Ústí nad Orlicí	129	9.2
Chrudim	149	12.3
Svitavy	95	9.3
Tachov	76	14.1
Domažlice	102	16.7
Plzeň-venkov	129	8.1
MŘ Plzeň	142	7.1
Klatovy	103	11.1
Rokycany	73	15.1
Kladno	150	9.1
Rakovník	58	10.1
Beroun	149	17.5
Příbram	226	15.1
Benešov	113	11.1
Kolín	196	18.9
Kutná Hora	100	13.5
Nymburk	143	15.1
Mladá Boleslav	129	10.4
Mělník	265	25.6
Most	179	15.6
Chomutov	419	33,3
Louny	168	19,4
Teplice	245	19,1
Ústí n. Labem	287	23,8
Litoměřice	193	16.2
Děčín	319	24
Vsetín	165	11.4
Kroměříž	158	14.6
Zlín	202	10.5
Uherské Hradiště	182	12.6

Zdroj: Mapa kriminality –Přečiny Zanedbání povinné výživy – Index kriminality – Územní odbory.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

Index kriminality byl v roce 2013 nejvyšší v Ústeckém kraji, a to 11% z celé ČR. Nejvyšší podíl v tomto kraji má Územní odbor Chomutov, kde tento index činí 33,3, kde bylo v roce 2013 přijato celkem 419 trestních oznámení.

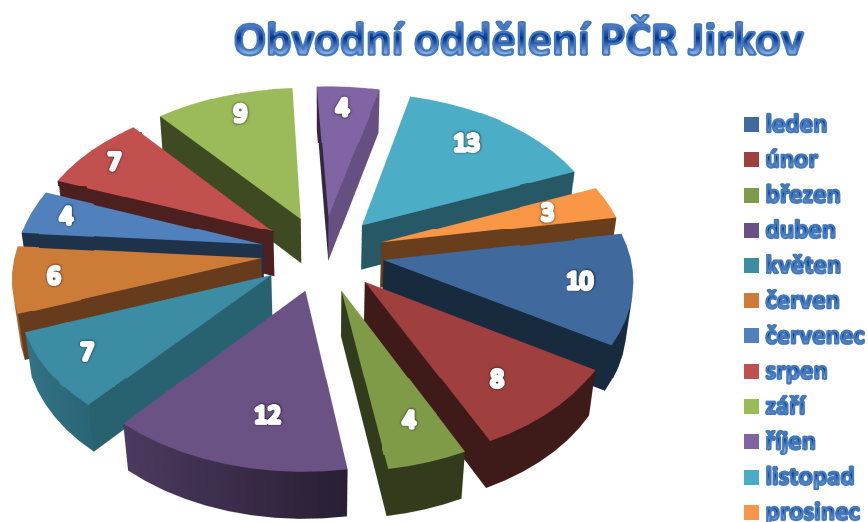
Graf 18 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbor Chomutov – 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečin Zanedbání povinné výživy – Územní odbor Chomutov.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

Územní odbor Chomutov sestává ze sedmi Obvodních oddělení, přičemž největší počet trestních oznámení byl v roce 2013 zaznamenán na Obvodním oddělení Jirkov, kde bylo přijato 87 trestních oznámení. Město Jirkov se potýká s problémem velké kriminality, v tomto městě je míra nezaměstnanosti vyšší a nachází se zde sociálně vyloučené lokality, kde se sdružují nemajetní občané, kteří mají sociální problémy. Často se zde vyskytují recidivisté, což zrovna nepřispívá dobrému rozvoji města. V Jirkově je rovněž zaznamenán větší počet neúplných rodin a osamělých rodičů, což vysvětluje i vysoký počet podaných trestních oznámení uvedeného přečinu.

Graf 19 – Přečin Zanedbání povinné výživy – Obvodní oddělení Jirkov – 2013

Zdroj: Mapa kriminality –Přečin Zanedbání povinné výživy – Územní odbor Chomutov.
Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/> Pozn. Vlastní zpracování autora, 20.2.2014

Obvodní oddělení Policie České republiky v Jirkově má nejvyšší podíl přijatých trestních oznámení ve věci přečinu Zanedbání povinné výživy. Celkem bylo v roce 2013 oznámeno na uvedené oddělení 87 skutků. Nejvíce podaných oznámení bylo učiněno v měsících leden, duben a listopad.

11. ZJIŠTĚNÉ SKUTEČNOSTI A NÁVRHY NA ZLEPŠENÍ STAVU

Nejzávažnějším problémem, týkajícím se přečinu Zanedbání povinné výživy je nedostatečně propracovaná legislativa. Výživné jako takové je v současné právní úpravě řešeno novým občanským zákoníkem, kde v podstatě zůstal starý výklad, který se v naší legislativě objevuje již řadu let. Současný platný trestní zákoník vykládá přečin zanedbání povinné výživy velice stroze a nejednoznačně. Návrhy na zlepšení stavu legislativy, které by mohly do budoucna přispět k jednotnému postupu a výkladu institutu výživného a přečinu zanedbání povinné výživy.

- ✚ Sestavit tým odborníků a specialistů a vypracovat právní předpis týkající se výživného, v nové úpravě řešit problémy současné doby a zvážit různé varianty pomoci osamělým rodičům, sociální výpomocí a dávkami sociální podpory. Právní předpis by mimo jiné stanovil jednotný postup soudů v případě určování výše výživného, především prověřování všech skutečností a podkladů nezbytně nutných ke stanovení výše výživného.
- ✚ Do současného trestního zákoníku na základě novely zapracovat novou úpravu přečinu Zanedbání povinné výživy a řešit v tomto případě i nepravidelné placení výživného. Pro tento přečin zrušit trest odnětí řidičského průkazu a nepodmíněný trest. V podmíněném trestu stanovit povinnost odpracovat určitý počet hodin a výdělkem z této pracovní činnosti pokrýt dluh na výživném.

Zrušením nepodmíněného trestu by se snížily náklady na pobyt ve vězení a státní rozpočet by tak nebyl zbytečně zatížen. Hrozba trestním postihem za zanedbání povinné výživy je účinná pouze z 50 %, což není příliš efektivním řešením problému. Přihlédneme-li k přeplněnosti věznic a trvale rostoucímu počtu vězněných osob, je zřejmé, že náklady na tyto vězněné osoby by se daly použít pro potřeby dětí, které se díky neplacení výživného ocitají v nouzi. Stát by tak tyto finanční prostředky ze svého rozpočtu vynaložil daleko efektivněji a navíc by tím podpořil sociálně slabé a neúplné rodiny.

- ✚ Sjednotit postup orgánů činných v trestním řízení, zejména základních útvarů Policie České republiky, které přijímají trestní oznámení. Přečin Zanedbání povinné výživy by bylo z hlediska efektivnosti a účinnosti lepší řešit v rámci zkráceného přípravného řízení, aby tak nedocházelo ke zbytečným průtahům.
- ✚ Celkově zlepšit spolupráci všech orgánů činných v trestním řízení mezi sebou, ale také součinnost s ostatními orgány státní správy a samosprávy, zejména pokud se týká vyžadování zpráv k osobám poškozeným a podezřelým.
- ✚ Vytvořit pracovní příležitosti pro odsouzené za přečin Zanedbání povinné výživy tak, aby mohli co nejrychleji jejich výdělkem pokrýt dluh na výživném.
- ✚ Do současné legislativy opětovně zapracovat institut zálohování výživného a podporovat osamělé rodiče a jejich děti. Tyto dávky záloh na výživné by měly být vypláceny bezprostředně poté, co orgán věcně a místně příslušný zjistí skutečnost, že těmto oprávněným není výživné pravidelně placeno. V případě poskytnutí záloh na výživné, zpětně ověřovat, zda nebylo oprávněným ze strany povinného výživné zasláno, aby nedocházelo ke zneužívání institutu zálohování výživného. Tyto zálohy pak vymáhat po povinných. Stát má v případě neplacení výživného zcela efektivnější prostředky k vymáhání těchto finančních prostředků.
- ✚ Pomocí nástrojů rodinné politiky vypracovat koncept podpory neúplných rodin a pomoci tak zejména dětem dosáhnout všech nezbytně důležitých potřeb k jejich rozvoji osobnosti a naplnění potřeb kvalitního života. Pomocí této podpory zlepšovat životní úroveň neúplných rodin a podílet se na příznivém rozvoji společnosti v našem státě.

12. ZÁVĚR

Přečin Zanedbání povinné výživy je současnou společností v České republice vnímán jako zbytečný a podřadný. Většina z těch, kteří jsou za tento přečin odsouzeni, neberou v potaz, že se dopustili nějakého trestného činu. Rodiče, kteří jsou nuceni podávat trestní oznámení ohledně neplacení výživného, jsou v horším postavení, než ti, kteří výživné řádně neplatí. Nejen, že se denně pečují o svoje děti, které mají svěřené do péče a zajišťují jim všechny důležité potřeby, ale také jsou díky tomu, že jejich bývalý partner neplatí řádně stanovené výživné, postaveni před nelehká rozhodnutí. Zajistit všechny potřeby svých dětí je v dnešní době mnohdy nadlidský výkon. V případě, že osamělí rodiče musí z jednoho příjmu, kterým je většinou jejich mzda, uhradit náklady spojené s bydlením a náklady na obživu, se často stává, že jim nezbývají prostředky na ošacení, školní pomůcky pro svoje děti a už vůbec si nemohou dovolit hradit svým dětem různé mimoškolní aktivity. Zde právě chybí rodičům finanční prostředky, které by jinak dostávaly, pokud by bylo výživné na jejich děti hrazeno.

Je třeba si uvědomit, jak důležité je vnímat nebezpečnost a dopady jednání, kterým je zanedbávání povinné výživy. Čím dál častější rozpady rodin, zvyšující se počet neúplných rodin, narůstající počet těch, kteří díky své nezodpovědnosti a lhostejnosti přispívají k nárůstu počtu přečinů Zanedbání povinné výživy. Základem každého státu je rodina. Pokud se naše společnost nebude zajímat o problémy rozpadajících se rodin a zabývat se pomocí těmto rodinám, převážně pak dětem, jejichž rodiče na ně neplatí výživné, nastane nepříznivý vývoj celé naší společnosti v České republice. Stále více občanů a dětí trpí nouzí. Dochází k sociální exkluzi a v regionech se čím dál častěji začínají objevovat sociálně vyloučené lokality. Nejedná se však pouze o občany romského původu.

V těchto lokalitách žije právě mnoho osamělých rodičů, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní a pobírají sociální dávky. Tito rodiče jsou odkázáni na pomoc druhých. Výživné na svoje děti mnohdy již několik měsíců neviděli. Je třeba těmto lidem nabídnout sociální výpomoc a pomoci tak jejich dětem, aby se jim dostalo všech nezbytně nutných potřeb. Stát by měl využít pomoci Evropské unie a využít dotací fondů EU.

Pomocí rodinné politiky nabídnout pomoc neúplným rodinám a především dětem, na které není výživné pravidelně hrazeno. Je nezbytně nutné si uvědomit, že je potřeba postarat se o všechny děti a vychovat si co nejlepší budoucí generaci, která se bude podílet na ekonomické aktivitě našeho státu. Společnost nemůže zavrhnout osamělé rodiče, kteří se ne vlastní vinou ocitli na okraji společnosti jen proto, že jejich bývalý partner a otec jejich dětí, neplní řádně vyživovací povinnost.

Zanedbání vyživovací povinnosti je závažným prohřeškem, za který by měl pachatel nést následky. Takový neplatič výživného, by měl být potrestán tak, aby si uvědomil, že má vůči svým dětem závazek, který si musí plnit. V současné právní úpravě je přečin Zanedbání povinné výživy nedostatečně propracován a jen stroze je řešen současným trestním zákoníkem. Tresty, které jsou odsouzeným ukládány, jsou neúčinné a neefektivní. Proces trestního řízení je zdlouhavý, soudy jsou často zahlcené a trvá i několik měsíců, než takové soudní jednání proběhne. Nejednoznačnost výkladu přečinu Zanedbání povinné výživy způsobuje rozdílný přístup orgánů činných v trestním řízení.

13. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura:

- ✚ TOMANCOVÁ, J. a kol., Základy práva, Albert, 2010, ISBN-80-7326-183-9
- ✚ ŠÁMAL, P. a kol., Přípravné řízení trestní, C. H. Beck, Praha, 1997, ISBN-80-7179-087-7
- ✚ KUČERA, Z., Mezinárodní právo soukromé, Brno: Doplněk, 2004, str. 21, ISBN-80-7239-166-6
- ✚ ŠVARC, Z. a kol., Základy soukromého práva, Praha, 1998, 368 s., ISBN-80-7175-061-1
- ✚ RADVANOVÁ, S, ZUKLÍNOVÁ, M., Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, Praha, 1999, 97-98 s., ISBN-80-7179-182-2
- ✚ ŠÍNOVÁ, R. a kol., Řízení ve věcech rodinně-právních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy, Praha: Leges, 2010, 174 s., ISBN 978-80-87212-50-9
- ✚ VANTUCH, P., Trestní zákoník s komentářem, Anag-Olomouc, 2011, 34 s., ISBN-978-80-7263-8
- ✚ PECHÁČKOVÁ, P., Bakalářská práce, 2012
- ✚ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V.: Člověk, prostředí, výchova. 1. vyd. Brno: Paido, 2001. 80 - 82 s. ISBN 80-7315-004-2.

Právní předpisy Evropské unie:

- ✚ Čl. 14 odst.2, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.
- ✚ Čl. 6 odst. 2, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod č. 209/1992Sb.,
- ✚ Vyhláška č. 33/1959 Sb., New York, 1956
- ✚ Vyhláška č. 14/1974 Sb., Haag, 1958
- ✚ Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., New York, 1989
- ✚ Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

Právní předpisy České republiky:

- ✚ Ústava ČR
- ✚ Listina základních práv a svobod
- ✚ Zákon č.40/2009Sb. – trestní zákoník
- ✚ Zákon č.141/1961 Sb., Trestní řád
- ✚ Zákon č. 114/1961 Sb. o trestním řízení soudním - trestní řád
- ✚ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
- ✚ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
- ✚ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 130 ze dne 27. září 2007
- ✚ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších zákonů

- ✚ Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti č. 132/1976 Sb.
- ✚ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 33/1959 Sb.,
- ✚ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- ✚ I n s t r u k c e Ministerstva spravedlnosti ze dne 11. června 2010, č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje Postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních
- ✚ Zákon č. 262/2006Sb., zákoník práce
- ✚ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 130, ze dne 27.9.2007, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení
- ✚ Koncept metodiky prověřování a vyšetřování přečinu § 196 tr. zákoníku, interní předpis Policie České republiky.
- ✚ Pozměňovací návrhy poslankyně Marie Nedvědové k návrhu zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník (sněmovní tisk 584) ze dne 21. května 2012, Praha.

Internetové zdroje:

- ✚ http://cs.wikipedia.org/wiki/Trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo
- ✚ <http://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>
- ✚ <http://zakony.centrum.cz/zakon-o-prestupcich>
- ✚ http://www.muklservis.cz/cz/zakon_o_vykonu_vazby
- ✚ <http://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-pravo-v-eu-88304.html>
- ✚ http://cs.wikipedia.org/wiki/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD_justi%C4%8Dn%C3%AD_spolupr%C3%A1ce_v_trestn%C3%ADch_v%C4%9Bcech#Prameny_mezin%C3%A1rodn.C4.9Bpr.C3.A1vn.C3.AD_.C3.BApravy
- ✚ http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_3743/existuje-evropske-trestni-pravo.aspx
- ✚ <http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-o-trestnim-rozeni-soudnim-trestni-rad-616.html>
- ✚ <http://www.studentimup.cz/index.php/pravo/trestni-pravo/76-trestni-pravo-podel-zak402009/289-otazka-23-subjekty-trestniho-izeni>
- ✚ <http://www.trestni-rozeni.com/dokumenty/rozhodovani-soudu-v-pripravnem-rozeni-trestnim/5>
- ✚ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Po%C5%A1kozen%C3%BD>
- ✚ http://cs.wikipedia.org/wiki/St%C3%A1tn%C3%AD_zastupitelstv%C3%AD
- ✚ http://cs.wikipedia.org/wiki/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD_pr%C3%A1vo
- ✚ http://iuridictum.pecina.cz/w/Trestn%C3%BD_%C4%8Din
- ✚ <http://www.epravo.cz/top/clanky/pojmove-znaky-trestneho-cinu-16944.html>
- ✚ http://iuridictum.pecina.cz/w/Trestn%C3%BD_%C4%8Din
- ✚ [http://cs.wikipedia.org/wiki/Objekt_\(trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Objekt_(trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo))
- ✚ <http://www.studentimup.cz/index.php/pravo/trestni-pravo/76-trestni-pravo-podel-zak402009/269-otazka-7-znaky-charakterizujici-objektivni-stranku-trestneho-inu>
- ✚ http://cs.wikipedia.org/wiki/Soub%C4%9Bh_trestn%C3%BDch_%C4%8Din%C5%AF
- ✚ <http://www.studentimup.cz/index.php/pravo/trestni-pravo/58-trestni-pravo-hmotne/482-soubh-trestnych-in>

- [http://cs.wikipedia.org/wiki/Recidiva_\(trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Recidiva_(trestn%C3%AD_pr%C3%A1vo))
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/Skutek>
- http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99%C3%ADpravn%C3%A9_%C5%99%C3%ADzen%C3%AD
- http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99%C3%ADpravn%C3%A9_%C5%99%C3%ADzen%C3%AD
- http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99edb%C4%9B%C5%BE_n%C3%A9_projedn%C3%A1n%C3%AD_ob%C5%BEaloby
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Dokazov%C3%A1n%C3%AD#Dokazov.C3.A1n.C3.AD_v_trestn.C3.ADm_.C5.99.C3.ADzen.C3.AD
- <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/pravnictina-pro-novinare/rozhodnuti>
- <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni>
- <http://www.epravo.cz/top/clanky/rizeni-proti-uprchlemu-10960.html>
- <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni>
- <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestni-rizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych>
- <http://www.epravo.cz/top/clanky/rizeni-pred-samosoudcem-12078.html>
- <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestni-rizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych>
- <http://pravo-cz.studentske.cz/2008/10/principy-opravneho-zen.html>
- <http://www.mesec.cz/clanky/novy-trestni-zakonik-zvysil-tresty-pro-neplatice-vyzivneho/>
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ob%C5%BEaloba>
- <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/stadia-trestniho-izeni>
- http://www.pravnik-nonstop.cz/neplaceni_vyzivneho.html
- <http://www.nasepenize.cz/naklady-na-vezne-se-splhaji-do-vysin-ti-pracovat-nemuseji-11630>
- <http://www.mapakriminality.cz/>

14. SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Legislativa I.....	15
Obrázek 2 – Legislativa II	16
Obrázek 3 – Vězeňská služba	21
Obrázek 4 – Legislativa III	21
Obrázek 5 – Právo EU	22
Obrázek 6 – Mezinárodní právo	24
Obrázek 7 – Trestní zákony	26
Obrázek 8 – Trestní řízení	27
Obrázek 9 – Vrchní státní zastupitelství I.....	36
Obrázek 10 – Vrchní státní zastupitelství II	37
Obrázek 11 – Rodičovská zodpovědnost.....	45
Obrázek 12 – Ústavní péče	48
Obrázek 13 – Systém znaků trestného činu	61
Obrázek 14 – Porovnání právní úpravy	104

15. SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Přečin zanedbání povinné výživy za rok 2013 podle krajů v ČR.....	108
Graf 2 – Index kriminality – Zanedbání povinné výživy za rok 2013 podle krajů.....	109
Graf 3 – Trestné činy v ČR a přečiny Zanedbání povinné výživy za rok 2013.....	110
Graf 4 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	111
Graf 5 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	111
Graf 6 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	112
Graf 7 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	112
Graf 8 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	113
Graf 9 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	113
Graf 10 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	114
Graf 11 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	114
Graf 12 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	115
Graf 13 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	115
Graf 14 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	116
Graf 15 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	116
Graf 16 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	117
Graf 17 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbory - 2013.....	117
Graf 18 – Přečin Zanedbání povinné výživy - Územní odbor Chomutov – 2013.....	120
Graf 19 – Přečin Zanedbání povinné výživy – Obvodní oddělení Jirkov – 2013.....	121

16. SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Návrh poslanců ČSSD z roku 2009	53
Tabulka 2 – Návrh ministryně spravedlnosti JUDr. Daniely Kovářové z roku 2010.....	53
Tabulka 3 – Počty vězňů v ČR	93
Tabulka 4 – Zaměstnanost odsouzených ve věznicích ČR.....	94
Tabulka 5 – Přečin Zanedbání povinné výživy v ČR celkem za rok 2013.....	110
Tabulka 6 – Index kriminality v roce 2013, Územní odbory.....	118